

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΟΛΙΓΟΠΩΛΙΑΚΕΣ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Τριανταφυλλίδου Μαρία

Επιβλέπων: Ζουμπουλάκης Μιχαήλ
Καθηγητής

ΒΟΛΟΣ 2018

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

Βεβαιώνω ότι είμαι συγγραφέας αυτής της διπλωματικής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της, είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στη διπλωματική εργασία. Επίσης έχω αναφέρει τις όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε αυτές αναφέρονται ακριβώς είτε παραφρασμένες. Επίσης βεβαιώνω ότι αυτή η πτυχιακή εργασία προετοιμάστηκε από εμένα προσωπικά ειδικά για τις απαιτήσεις του προγράμματος μεταπτυχιακών σπουδών στην Εφαρμοσμένη Οικονομική του Τμήματος Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

Βόλος, Ιούνιος 2018.

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερα:

- ✓ Τον επιβλέποντα Καθηγητή μου κ. Ζουμπουλάκη Μιχαήλ, Καθηγητή του μεταπτυχιακού προγράμματος «Εφαρμοσμένη Οικονομική» του Τμήματος Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας για την καθοδήγηση και τις συμβουλές του, ώστε η παρούσα διπλωματική διατριβή να εκπονηθεί ολοκληρωμένα.
- ✓ Θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους καθηγητές του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Εφαρμοσμένη Οικονομική», για τις γνώσεις που μου προσέφεραν σε όλη τη διάρκεια της φοίτησης μου.
- ✓ Το σύζυγο μου Στέφανο και τα παιδιά μου Παύλο και Γιώργο για την απεριόριστη υπομονή και την πολύτιμη συμπαράσταση τους. Η διαρκής ηθική στήριξη τους με αγάπη και κατανόηση συνετέλεσε στη θέληση να συνεχίσω την προσπάθεια μου.

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Η θεωρία του ολιγοπωλίου μέσα από τα σημαντικότερα θεωρητικά μοντέλα μελέτης.	9
1.1 Εισαγωγικά στοιχεία - Μορφές αγοράς	9
1.2 Οι κύριες υποθέσεις του Ολιγοπωλίου	12
1.3 Τα κυριότερα μοντέλα μελέτης του ολιγοπωλίου	15
1.3.1 Το μοντέλο Cournot.....	15
1.3.2 Το μοντέλο Stackelberg.....	16
1.3.3 Το μοντέλο Bertrand.....	17
1.3.4 Το μοντέλο του Sweezy.....	18
1.3.5 Η περίπτωση της Συμπαιγνίας-Cartel	20
1.4 Η θεωρία Παιγνίων στη μελέτη του ολιγοπωλίου	21
1.5. Συμπεράσματα	23
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η πολιτική ανταγωνισμού. Θεωρητικές προσεγγίσεις και πρακτικές εφαρμογές.....	24
2.1 Εισαγωγικά στοιχεία.....	24
2.2 Βασικά στοιχεία της θεωρίας της πολιτικής ανταγωνισμού	25
2.2.1 Ο σκοπός και οι στόχοι της πολιτικής ανταγωνισμού	25
2.2.2 Ιστορική αναδρομή των σημαντικότερων Αρχών Πολιτικής Ανταγωνισμού	28
2.2.3 Τα πεδία έμφασης της ευρωπαϊκής Πολιτικής ανταγωνισμού	29
2.3 Η Ελληνική Επιτροπή Ανταγωνισμού.....	33
2.4 Συμπεράσματα.....	37
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Χαρακτηριστικές περιπτώσεις ολιγοπωλιακής συγκέντρωσης στην Ελλάδα.....	39
3.1 Εισαγωγικά Στοιχεία	39
3.2 Η περίπτωση του κλάδου του γάλακτος.	39
3.3 Η περίπτωση του κατασκευαστικού κλάδου.	43
3.4 Η περίπτωση του κλάδου κινητής τηλεφωνίας.	47
3.5 Συμπεράσματα	52

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Η περίπτωση του κλάδου Διύλισης Πετρελαίου στην Ελλάδα	54
4.1 Εισαγωγικά στοιχεία	54
4.1.1 Η ελληνική πετρελαϊκή αγορά, γενικά	55
4.2 Παρουσίαση της οικονομικής δραστηριότητας του κλάδου Διύλισης Πετρελαίου στην Ελλάδα	58
4.2.1 Τα εμπόδια εισόδου στον κλάδο	64
4.3 Οι εταιρίες του κλάδου διύλισης Πετρελαίου στην Ελλάδα	65
4.3.1 Η εταιρία «Ελληνικά Πετρέλαια Α.Ε.»	65
4.3.2 Η εταιρία «Μότορ Όιλ Ελλάς Α.Ε.»	68
4.4 Οι επεμβάσεις της Επιτροπής Ανταγωνισμού στον κλάδο	70
4.5 Συμπεράσματα	75
Επίλογος	77
Βιβλιογραφία	79

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1. Το διεθνές ρυθμιστικό πλαίσιο προστασίας του ανταγωνισμού.....	28
Πίνακας 2. Οι περιπτώσεις συγκέντρωσης επιχειρήσεων που υπόκεινται σε πρότερη γνωστοποίηση στην Επιτροπή Ανταγωνισμού.....	35
Πίνακας 3. Διαχρονική Εξέλιξη της Επιβολής Προστίμων της Επιτροπής Ανταγωνισμού σε Επιχειρήσεις για παραβιάσεις των εθνικών και ενωσιακών διατάξεων περί προστασίας του ελεύθερου ανταγωνισμού (σε εκατομ.ευρώ).....	36
Πίνακας 4. Συνολικά στοιχεία για τις εκδοθείσες αποφάσεις και τις γνωμοδοτήσεις της Επιτροπής Ανταγωνισμού για τα έτη 2005 - 2012.	37
Πίνακας 5. Τα μερίδια αγοράς στην αγορά γάλακτος το 2010 στην Ελλάδα.....	40
Πίνακας 6. Τα τελικά πρόστιμα για την συμμετοχή στο καρτέλ των κατασκευαστικών εταιριών από την Επιτροπή Ανταγωνισμού.....	46
Πίνακας 7. Ο αριθμός των συνδέσεων κινητής τηλεφωνίας την χρονική περίοδο από το 1998 - μέχρι και το 2015.....	49
Πίνακας 8. Τα μερίδια αγοράς των τριών σημαντικότερων εταιριών κινητής τηλεφωνίας την περίοδο από το 1999 μέχρι και το 2015.	51
Πίνακας 9. Η εξέλιξη του μέσου μηνιαίου κόστους για νοικοκυριά για την Vodafone και την Cosmote την περίοδο από το 2005 μέχρι και το 2009.....	52
Πίνακας 10. Πωλήσεις στην Εσωτερική αγορά, την περίοδο 2007-2013, σε χιλιάδες μετρικούς τόνους.....	59
Πίνακας 11. Πωλήσεις στην Διεθνή αγορά, την περίοδο 2007-2013, σε χιλιάδες μετρικούς τόνους.....	60
Πίνακας 12. Η Δυναμικότητα των ελληνικών διυλιστηρίων το 2013.....	61
Πίνακας 13. Τα βασικά διαρθρωτικά μεγέθη του κλάδου διύλισης πετρελαίου, για την χρονική περίοδο από το 2005 μέχρι και το 2011, σε εκατομ.ευρώ.....	63
Πίνακας 14. Τεχνικά χαρακτηριστικά ΕΛΠΕ το 2017.....	66
Πίνακας 15. Λειτουργικά στοιχεία 2017 και 2016 Ελληνικά Πετρέλαια.....	67
Πίνακας 16. Στοιχεία αποτελεσμάτων 2017 και 2016 εκατομ.ευρώ.....	68
Πίνακας 17. Παραγωγή Διυλιστηρίου 2017 και 2016 σε χιλιάδες Μετρικούς Τόνους	69
Πίνακας 18. Συνολική Ποσότητα Αργού Πετρελαίου που επεξεργάστηκε η εταιρία το 2017 και 2016 σε χιλιάδες Μετρικούς Τόνους	69

ΟΛΙΓΟΠΩΛΙΑΚΕΣ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Περίληψη

Ο ατελής ανταγωνισμός αναφέρεται σε εκείνες τις μορφές αγοράς, στις οποίες δεν είναι δυνατόν να εφαρμοστούν οι υποθέσεις του τέλει ανταγωνισμού. Το ολιγοπώλιο αποτελεί μια ειδική μορφή ανταγωνισμού η οποία, ωστόσο, είναι εξαιρετικά διαδεδομένη στην Ελληνική οικονομία. Η ανεξάρτητη αρχή που ελέγχει και διαφυλάσσει τις αρχές του υγιούς ανταγωνισμού στην Ελληνική αγορά είναι η Επιτροπή Ανταγωνισμού. Τα τελευταία χρόνια σε πολλές περιπτώσεις παρενέβη για να αποκαλύψει περιπτώσεις συμπαιγνιών και κατάχρησης δεσπόζουσας θέσης σε νευραλγικούς κλάδους της Ελληνικής οικονομίας. Σκοπός της εργασίας είναι η μελέτη χαρακτηριστικών κλάδων με έντονο ολιγοπωλιακό χαρακτήρα εστιάζοντας στον κλάδο διύλισης πετρελαίου και τον τρόπο λειτουργίας του δυοπωλίου που επικρατεί στον συγκεκριμένο τομέα.

Abstract

Incomplete competition refers to those forms of market where it is not possible to apply the hypotheses of perfect competition. Oligopoly is a special form of competition that it is extremely common in Greek economy. The independent authority that monitors and preserves the principles of healthy competition is the Hellenic Competition Commission. Recently, in many cases the Commission intervened in order to reveal cases of cartel or abuse of a dominant position in neuralgic industries of Greek economy. The main purpose of this paper is to investigate the oligopolistic markets in Greece by focusing on the oil refining industry and the way that operates the specific duopoly that prevails in this sector.

Λέξεις κλειδιά : Ολιγοπώλιο, Καρτέλ, Δεσπόζουσα θέση, Επιτροπή Ανταγωνισμού, Κλάδος Διύλισης.

Εισαγωγή

Ο ολιγοπωλιακός ανταγωνισμός προκύπτει όταν ένας οικονομικός παράγοντας εκμεταλλεύεται το γεγονός ότι μπορεί να επηρεάζει την τιμή ενός προϊόντος. Εάν η επίδραση στην τιμή μπορεί να ασκηθεί από έναν μόνο πωλητή τότε η μορφή αγοράς ονομάζεται μονοπώλιο. Εάν ασκείται από έναν μόνο αγοραστή τότε η μορφή αγοράς ονομάζεται μονοψώνιο. Το ολιγοπώλιο εμφανίζεται όταν υπάρχουν δύο ή περισσότεροι πωλητές που έχουν ισχύ στην αγορά, με το δυοπώλιο να αποτελεί μια χαρακτηριστική ειδική περίπτωση του ολιγοπωλίου, κατά την οποία υπάρχουν δυο μόνο πωλητές (Mahoney & Weyl, 2016).

Το ολιγοπώλιο συναντάται πολύ συχνά στην πραγματική οικονομική ζωή και είναι εξαιρετικά διαδεδομένο σε πολλές αγορές. Μπορεί να οριστεί ως ένα μοντέλο αγοράς το οποίο ανήκει στην ευρύτερη κατηγορία των μορφών αγοράς του ατελούς ανταγωνισμού, καθώς υποθέτει ότι υπάρχουν μόνο λίγες εταιρείες σε έναν κλάδο ή σε μια βιομηχανία, από την οποία τουλάχιστον ορισμένοι κατέχουν ένα σημαντικό μερίδιο αγοράς και, κατά συνέπεια, μπορούν να επηρεάσουν τις τιμές που διαμορφώνονται στην αγορά. Όταν συμπεριφέρεται ως ολιγοπώλιο, μια επιχείρηση που προσφέρει τα προϊόντα της στους καταναλωτές, τότε έχει την δυνατότητα να επηρεάζει τη ζήτηση και την προσφορά της αγοράς σε ολόκληρο τον κλάδο. Ως εκ τούτου, επιλέγοντας μια δεδομένη προσφερόμενη ποσότητα στην αγορά, θα πρέπει να υπολογίζει - εκτός από τη ζήτηση - και την αντίδραση των ανταγωνιστών της στην επιλογή της αυτή, ενώ ταυτόχρονα, η ίδια θα πρέπει να αντιδρά στην επιλογή των ανταγωνιστών της (Wang, 2009).

Η παρούσα εργασία αποτελείται από δύο μέρη. Στο πρώτο μέρος διατυπώνεται το θεωρητικό υπόβαθρο του ολιγοπωλίου που καλύπτεται στα δύο πρώτα κεφάλαια και το δεύτερο μέρος που επιχειρεί επίσης σε δύο κεφάλαια να μελετήσει σημαντικούς κλάδους της ελληνικής ολιγοπωλιακής αγοράς.

Στο πρώτο κεφάλαιο παρέχεται μέσα από την βιβλιογραφική επισκόπηση η ανάλυση των μορφών αγοράς, οι κυριότερες υποθέσεις του ολιγοπωλίου, τα κυριότερα μοντέλα μελέτης του, η έννοια του cartel και της θεωρίας παιγνίων. Το δεύτερο κεφάλαιο περιλαμβάνει το θεσμικό ευρωπαϊκό και ελληνικό πλαίσιο προώσπισης των συνθηκών ανταγωνισμού στις αγορές.

Ο κεντρικός σκοπός της παρούσας εργασίας είναι οι ολιγοπωλιακές συγκεντρώσεις στην ελληνική αγορά για αυτό το λόγο στο τρίτο κεφάλαιο παρατίθενται τρία χαρακτηριστικά παραδείγματα αγορών με ολιγοπωλιακή διάρθρωση στην Ελλάδα στον κλάδο γάλακτος, στον κατασκευαστικό κλάδο και στον κλάδο κινητής τηλεφωνίας, μαζί με τις αποφάσεις της Ελληνικής Επιτροπής Ανταγωνισμού που τους αφορούν.

Περαιτέρω ανάλυση γίνεται στο τέταρτο κεφάλαιο της εργασίας μελετώντας την ολιγοπωλιακή διάρθρωση του κλάδου της διύλισης πετρελαίου στην Ελλάδα, ο οποίος αποτελείται από δύο εταιρίες. Την εταιρία «Ελληνικά Πετρέλαια Α.Ε.» και την εταιρία «Motor oil Ελλάς Α.Ε.». Οι εταιρίες αυτές, αν και είναι οι μοναδικές οι οποίες ασχολούνται στον κλάδο, λόγω της μεγάλης δυσκολίας εισόδου σε αυτόν, σε γενικές γραμμές φαίνεται να τηρούν τους όρους του υγιούς ανταγωνισμού μεταξύ τους. Αυτό προκύπτει κυρίως από τις αθωωτικές αποφάσεις της Επιτροπής Ανταγωνισμού και από το γεγονός ότι έχουν καταδικαστεί μία μόνο φορά κατά το παρελθόν για αθέτηση των υποχρεώσεων τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Η θεωρία του ολιγοπωλίου μέσα από τα σημαντικότερα θεωρητικά μοντέλα μελέτης

1.1 Εισαγωγικά στοιχεία - Μορφές αγοράς

Η συμπεριφορά της κάθε επιχείρησης επηρεάζεται από την ανταγωνιστικότητα του κλάδου στον οποίο ανήκει. Ανάλογα με την ανταγωνιστικότητα διαμορφώνονται διάφορες κατηγορίες αγορών, καθεμιά από τις οποίες έχει διαφορετική διάρθρωση που προσδιορίζει τα χαρακτηριστικά των επιχειρήσεων που ανήκουν σε αυτήν, την συμπεριφορά τους και την αποτελεσματικότητά τους. Τα βασικά είδη αγοράς που εξετάζει η μικρο-οικονομική θεωρία είναι ο πλήρης ανταγωνισμός, το μονοπώλιο, ο μονοπωλιακός ανταγωνισμός και το ολιγοπώλιο, ιδιαίτερη περίπτωση του οποίου αποτελεί το δυοπώλιο.

Πλήρης Ανταγωνισμός

Η μορφή αγοράς του πλήρους ανταγωνισμού δεν απαντάται συχνά. Παρόλα αυτά η μελέτη του υποδείγματος του πλήρους ανταγωνισμού έχει μεγάλη σημασία, επειδή από αυτό προκύπτουν μεγάλης σπουδαιότητας συμπεράσματα για τις συνέπειες των διάφορων μορφών αγοράς για την οικονομική ευημερία της κοινωνίας. Εξασφαλίζει την καλύτερη δυνατή χρησιμοποίηση των κοινωνικών πόρων, και για τον λόγο αυτό αποτελεί μέτρο σύγκρισης και αξιολόγησης των δυσμενών επιπτώσεων των άλλων μορφών αγοράς στην κοινωνική ευημερία. Σε συνθήκες πλήρους ανταγωνισμού επιτυγχάνεται αύξηση της παραγωγικής ικανότητας των επιχειρήσεων, καταμερισμός των κερδών προς όλους και αποφυγή αθέμιτων πρακτικών. Όλα αυτά εξασφαλίζουν την καλύτερη δυνατή χρησιμοποίηση των κοινωνικών πόρων και την ισορροπία της αγοράς όπου οι πόροι που διατίθενται χρησιμοποιούνται αποτελεσματικά. Για τον λόγο αυτό ο πλήρης ανταγωνισμός αποτελεί μέτρο σύγκρισης και αξιολόγησης των δυσμενών επιπτώσεων των άλλων μορφών αγοράς στην κοινωνική ευημερία (Κωττής και Πετράκη-Κωττή, 2002, σελ. 321).

Πλήρης Ανταγωνισμός υπάρχει σε έναν κλάδο όταν:

- I. Αυτός αποτελείται από πολλές μικρές επιχειρήσεις. Λόγω του μεγάλου αριθμού των επιχειρήσεων και του μικρού τους μεγέθους, καμία τους δεν μπορεί να επηρεάζει την αγορά, λαμβάνοντας τις αποφάσεις τους ανεξάρτητα η μία από τις άλλες.
- II. Οι επιχειρήσεις προσφέρουν ένα ομοιογενές προϊόν.
- III. Υπάρχει απόλυτη ελευθερία δωρεάν εισόδου και εξόδου των επιχειρήσεων στον κλάδο.
- IV. Όλες οι επιχειρήσεις έχουν πρόσβαση στις ίδιες τεχνολογίες και με τους ίδιους όρους.

Αν γίνει η υπόθεση ότι πωλητές και αγοραστές έχουν πλήρη γνώση των συνθηκών της αγοράς, ο ανταγωνισμός δεν είναι απλώς πλήρης αλλά χαρακτηρίζεται και ως τέλειος (Κωττής και Πετράκη-Κωττή, 2002, σελ. 322).

Ο τέλειος ανταγωνισμός είναι μια ιδεατή μορφή αγοράς δεδομένου ότι ελάχιστα από τα παραπάνω μπορούν να εφαρμοστούν πραγματικά και αποτελεί τη βάση σύγκρισης για τις υπόλοιπες (Ευθύμογλου, Μένος, & Σολδάτος, 2000, σελ. 206).

Μονοπώλιο

Ενώ στο ένα άκρο βρίσκεται ο πλήρης ανταγωνισμός στο άλλο άκρο βρίσκεται το καθαρό μονοπώλιο. Σήμερα απαντάται σπάνια στην πράξη και αποτελεί σπάνια μορφή αγοράς, φαινόμενο του παρελθόντος. Προϋποθέτει την ύπαρξη μιας επιχείρησης που παράγει ένα προϊόν χωρίς να έχει στενά υποκατάστατα. Στην περίπτωση του μονοπωλίου η επιχείρηση αποτελεί και τον κλάδο. Θεμελιώδης αιτία του μονοπωλίου είναι τα εμπόδια που κάνουν αδύνατη την είσοδο άλλων επιχειρήσεων στον κλάδο. Όσο πιο ισχυρά είναι τα εμπόδια εισόδου, τόσο πιο δύσκολο είναι για μια επιχείρηση να εισέλθει σε μια αγορά και τόσο μεγαλύτερη δύναμη αγοράς μπορεί να ασκήσει η μονοπωλιακή επιχείρηση. Τα εμπόδια αυτά μπορεί να είναι νομικά, τεχνολογικά ή οικονομικά. Συνήθως οφείλεται στον αποκλειστικό έλεγχο ενός παραγωγικού συντελεστή από μια επιχείρηση, που συνεπάγεται και την αποκλειστική παραγωγή του προϊόντος ή την αξιοποίηση

κάποιου διπλώματος ευρεσιτεχνίας κατοχυρωμένου από το κράτος για κάποιο χρονικό διάστημα. Κλασικό παράδειγμα στην πρώτη περίπτωση αποτελεί η Aluminum Company of America (Alcoa), που έλεγχε μέχρι το 1940 όλο το βωξίτη στις ΗΠΑ και άρα όλη την παραγωγή αλουμινίου. Σήμερα, τέτοιες καταστάσεις είναι ανύπαρκτες παγκοσμίως. Στη δεύτερη περίπτωση αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα η Bayer που έχει την επ' άπειρον αποκλειστική εκμετάλλευση της ασπιρίνης (Ευθύμογλου, Μπένος, & Σολδάτος, 2000, σελ. 207-208).

Όπως αναφέραμε, το μονοπώλιο τείνει να εκλείψει διότι η τεχνολογία και οι χρηματοπιστωτικές αγορές σήμερα είναι τόσο αναπτυγμένες που αποτρέπουν την δημιουργία ιδιωτικών ή κρατικών μονοπωλίων (Ευθύμογλου, Μπένος, & Σολδάτος, 2000, σελ. 207).

Μονοπωλιακός Ανταγωνισμός

Ο μονοπωλιακός ανταγωνισμός είναι ένα υβρίδιο του μονοπωλίου και του ανταγωνισμού που συνδυάζει χαρακτηριστικά και από τις δύο μορφές αγοράς. Βασικό χαρακτηριστικό του είναι ότι υπάρχουν πολλές επιχειρήσεις που ανταγωνίζονται την ίδια ομάδα πελατών και η κάθε επιχείρηση παράγει ένα προϊόν που διαφέρει, έστω και λίγο, από τα προϊόντα άλλων επιχειρήσεων. Η επιχείρηση είναι σε θέση να έχει κάποιον έλεγχο στο βαθμό διαφοροποίησης του προϊόντος της, μειώνοντας έτσι το βαθμό υποκατάστασης και δημιουργώντας ένα στοιχείο αφοσίωσης του πελάτη στο συγκεκριμένο προϊόν. Οι διαφορές αυτές μπορεί να είναι πραγματικές ή απλώς να έχουν πειστεί οι καταναλωτές για την ύπαρξή τους, έστω και αν δεν υπάρχουν ουσιαστικές διαφορές. Η διαφοροποίηση του προϊόντος που υπάρχει στη φύση του μονοπωλιακού ανταγωνισμού οδηγεί στη χρήση της διαφήμισης και την εκμετάλλευση εμπορικών ονομασιών, δημιουργώντας μία ταυτότητα για την επιχείρηση που τονίζει τις διαφορές της από τους ανταγωνιστές της. Επίσης, χαρακτηριστικό του κλάδου είναι και η σχετικά εύκολη είσοδος των νέων επιχειρήσεων που επιθυμούν να εισέλθουν στην αγορά χωρίς περιορισμούς (Mankiw, Taylor, 2017, σελ. 323, σελ. 334).

Ολιγοπώλιο

Ο πραγματικός κόσμος είναι ο κόσμος του ατελούς ανταγωνισμού, ειδικά στις αναπτυγμένες χώρες (Ευθύμογλου, Μπένος, & Σολδάτος, 2000, σελ. 206). Ένας κλάδος θεωρείται ότι είναι ολιγοπωλιακός όταν ένας σχετικά μικρός αριθμός επιχειρήσεων ελέγχει ένα σημαντικό ποσοστό του συνολικού προϊόντος που παράγεται και προσφέρεται. Όταν οι επιχειρήσεις είναι μόνο δύο, μιλάμε για δυοπώλιο. Είναι δυνατό στον κλάδο να υφίσταται πολλές επιχειρήσεις αλλά όταν λίγες μονάδες είναι υπεύθυνες για το μεγαλύτερο μέρος της προσφοράς ενός προϊόντος, ο κλάδος αποτελεί ολιγοπώλιο.

Αυτή η συγκέντρωση της αγοράς σε λίγους αποτελεί το σημαντικότερο ζήτημα για το ολιγοπώλιο που δεν παρατηρείται στις άλλες μορφές αγοράς. Η αγορά λέμε ότι συγκεντρώνεται στα χέρια λίγων επιχειρήσεων που παράγουν όμως το μεγαλύτερο μέρος της συνολικής παραγωγής ενός κλάδου. Ενώ το ποσοστό του συνολικού μεριδίου αγοράς που ανήκει σε συγκεκριμένο αριθμό επιχειρήσεων είναι ο βαθμός συγκέντρωσης. Έτσι αν για παράδειγμα ο βαθμός συγκέντρωσης πέντε επιχειρήσεων είναι ίσος με 75% σημαίνει ότι τα τρία τέταρτα του συνόλου των πωλήσεων στην αγορά επιτυγχάνεται από πέντε επιχειρήσεις. Ο μικρός αριθμός των πωλητών που επικρατούν μειώνει τις πιθανότητες εμφάνισης σκληρού ανταγωνισμού και αυξάνει τη σημασία των στρατηγικών αλληλεπιδράσεων μεταξύ τους. Κατά συνέπεια, οι ενέργειες οποιουδήποτε πωλητή στην αγορά μπορεί να έχουν μεγάλο αντίκτυπο στα κέρδη των υπόλοιπων πωλητών. Αυτό σημαίνει ότι οι ολιγοπωλιακές επιχειρήσεις αλληλεξαρτώνται κατά κάποιο τρόπο αντίθετο από τις ανταγωνιστικές επιχειρήσεις (Mankiw, Taylor, 2017, σελ. 339).

1.2 Οι κύριες υποθέσεις του Ολιγοπωλίου

Η πρώτη από τις γενικές υποθέσεις του Ολιγοπωλίου αναφέρεται στην ύπαρξη λίγων, μεγάλων συνήθως εταιριών, που διαθέτουν αθροιστικά το μεγαλύτερο ποσοστό από το συνολικό μερίδιο αγοράς του κλάδου. Πολλά μοντέλα μελέτης υποθέτουν την ύπαρξη δυο μόνο επιχειρήσεων (περίπτωση δυοπωλίου) ενώ άλλα στηρίζονται στην υπόθεση ότι υπάρχει μια μόνο επιχείρηση η οποία κατέχει δεσπόζουσα θέση στην αγορά και οι άλλες ουσιαστικά την ακολουθούν. Σε κάθε

περίπτωση, όμως, όλα τα μοντέλα υποθέτουν έναν μικρό αριθμό επιχειρήσεων (Ioan & Ioan, 2012).

Η δεύτερη καθολικά αποδεκτή υπόθεση έχει να κάνει με την φύση της παραγωγής. Στους ολιγοπωλιακούς κλάδους παραγωγής, οι εταιρείες μπορούν να παράγουν είτε ομοιογενή, είτε ετερογενή προϊόντα. Στην πρώτη περίπτωση είναι το λεγόμενο ομοιογενές (ή καθαρό) ολιγοπώλιο. Σε έναν τέτοιο κλάδο παραγωγής, ο ανταγωνισμός δημιουργεί μια τάση προς μια ενιαία και ισορροπημένη τιμή αγοράς για τα εν λόγω αγαθά, διότι υπάρχει μια ιδιαίτερα ισχυρή εξάρτηση μεταξύ των επιχειρήσεων και ως εκ τούτου, ακόμη και η παραμικρή μεταβολή των τιμών από μια από αυτές είναι δυνατόν να επηρεάσει σημαντικά τη συμπεριφορά των άλλων επιχειρήσεων. Το πιο συχνά αναφερόμενο παράδειγμα ομοιογενούς ολιγοπωλίου είναι ο λεγόμενος και «ολιγοπωλιακός ανταγωνισμός» που παρατηρείται στην παραγωγή γεωργικών καλλιεργειών, όπου πολλές μεγάλες γεωργικές επιχειρήσεις έχουν ως αντικείμενό τους την παραγωγή σχεδόν ολόιδιων προϊόντων (Spaulding, 2015).

Αν οι εταιρείες που συμμετέχουν σε μια ολιγοπωλιακή αγορά παράγουν διαφοροποιημένα αγαθά και υπηρεσίες που είναι υποκατάστατα μεταξύ τους, τότε μιλάμε για ετερογενές ολιγοπώλιο με διαφοροποιημένες τιμές αγοράς. Στην περίπτωση που οι διαφορές μεταξύ των προϊόντων των μεμονωμένων ολιγοπωλιακών επιχειρήσεων δεν είναι πολύ σημαντικές, τότε μιλάμε για στενά υποκατάστατα. Οι κλάδοι παραγωγής προϊόντων κρέατος και ζαχαροπλαστικής κ.λπ. αποτελούν παραδείγματα παραγωγής διαφοροποιημένων προϊόντων στη βιομηχανία τροφίμων (Ioan & Ioan, 2012).

Ταυτόχρονα, ο ανταγωνισμός σε αυτήν την περίπτωση είναι δυνατόν να υπάρχει τόσο στις τιμές όσο και σε στρατηγικές των επιχειρήσεων που δεν συνδέονται αποκλειστικά με αυτές, όπως είναι για παράδειγμα, εκείνες που στοχεύουν σε καινοτομίες προϊόντων και τη διαφήμιση. Σε σχέση με την ανάλυση του ετερογενούς ολιγοπωλίου, όπου διαφοροποιείται η παραγωγή, δημιουργείται ένα πρόβλημα οριοθέτησης της αγοράς του συγκεκριμένου προϊόντος, το οποίο στην βιβλιογραφία λύνεται κατά μία έννοια, από τον ορισμό της αγοράς που έδωσε ο Varian (1993). Σύμφωνα με αυτόν τον ορισμό, μία αγορά ή ένας κλάδος αποτελείται

από εκείνες τις επιχειρήσεις, οι οποίες παράγουν προϊόντα τα οποία, θεωρούνται από τους καταναλωτές ως στενά υποκατάστατα.

Η τρίτη υπόθεση αναφέρεται στην δυνατότητα κάθε εταιρείας να κάνει πραγματικές εκτιμήσεις σχετικά με τις αντιδράσεις και τις ενέργειες των ανταγωνιστών της. Η δυνατότητα αυτή οφείλεται στο γεγονός ότι - σε αντίθεση με τον μονοπωλιακό ανταγωνισμό - υπάρχουν μεγάλες εταιρείες στον κλάδο που η κάθε μια μπορεί να επηρεάσει τη συνολική προσφορά του κλάδου, αν αποφασίσει να μεταβάλει την δική της προσφορά. Κάθε εταιρεία έχει τη δυνατότητα να ελέγχει ολόκληρη τη ζήτηση της αγοράς στον κλάδο μέσω του σχετικά υψηλότερου μεριδίου αγοράς της που διαθέτει, σε σχέση με άλλες μορφές αγοράς. Εάν ένας ανταγωνιστής της αντιδράσει στην αλλαγή της τιμής αγοράς μιας εταιρείας και της συνολικά προσφερόμενης ποσότητας, θα οδηγήσει τον ανταγωνιστή στην υιοθέτηση αντιποίνων με αυτήν την κίνηση της επιχείρησης (Abbring & Campbell, 2006).

Η τελευταία υπόθεση για το ολιγοπώλιο έχει να κάνει με τους περιορισμούς ή τα εμπόδια εισόδου νέων επιχειρήσεων σε έναν κλάδο. Ο περιορισμός αυτός επιτρέπει μια μακροχρόνια ύπαρξη αρκετών μεγάλων εταιρειών στον κλάδο αυτό. Τυπικές μορφές εμποδίων κατά της εισόδου νέων εταιρειών είναι το σχετικά υψηλό κόστος του κεφαλαίου που απαιτείται για την έναρξη μιας νέας επιχείρησης, οι περιορισμοί των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, οι προτιμήσεις των καταναλωτών σε σχέση με τις υπάρχουσες εταιρείες και οι ρυθμίσεις ή οι συμφωνίες μεταξύ των υφιστάμενων εταιρειών (Abbring & Campbell, 2006).

Εάν οι οικονομίες κλίμακας αποτελούν εμπόδιο για την είσοδο σε έναν ολιγοπωλιακό κλάδο, τότε κάθε εταιρεία που προσπαθεί να εισέλθει στον κλάδο θα πρέπει να φθάσει σε παρόμοιο χαμηλό μέσο κόστος παραγωγής, όπως οι ήδη υπάρχουσες εταιρείες του κλάδου. Ωστόσο, ένα μέρος των φραγμών δεν είναι αδύνατο να υπερκεραστούν. Με την έννοια ότι κάποια στιγμή, μετά την υπέρβαση των αναφερθεισών δυσκολιών είναι δυνατόν οι επιχειρήσεις που βρίσκονται ήδη μέσα στον κλάδο να επιβάλλουν την οριακή τιμή του πλήρους ανταγωνισμού ως εμπόδιο για την είσοδο νέων εταιρειών. Είναι ευνόητο ότι η τιμή αυτή θα είναι χαμηλότερη από την τιμή με την οποία οι ολιγοπωλιακές εταιρείες θα μπορούσαν να μεγιστοποιήσουν τα κέρδη τους όταν δεν απειλούνται από την είσοδο άλλων

εταιρειών από άλλους τομείς. Ωστόσο, προϋπόθεση για την εφαρμογή των οριακών τιμών είναι η κοινή δράση των ολιγοπωλιακών εταιρειών.

Από τα πιο πάνω, εύλογα προκύπτει ότι στις ολιγοπωλιακές αγορές οι εναλλακτικές συμπεριφορές των ολιγοπωλητών είναι είτε η σύγκρουση με την έννοια του συνεχούς ανταγωνισμού για την επικράτηση τους έναντι των ανταγωνιστών τους είτε η συνεννόηση με «κρυφές» ή «φανερές» συμφωνίες σε κρίσιμα ζητήματα.

1.3 Τα κυριότερα μοντέλα μελέτης του ολιγοπωλίου

Στην συνέχεια, λαμβάνει χώρα μια σύντομη περιγραφή των σημαντικότερων μοντέλων μιας μορφής ολιγοπωλίου, του δυοπωλίου. Τα μοντέλα που εστιάζουν στην επιλογή της προσφερόμενης ποσότητας είναι τα εξής:

- ✓ το μοντέλο του Cournot και
- ✓ το μοντέλο Stackelberg

Από την άλλη πλευρά, τα μοντέλα που εστιάζουν στον τρόπο τιμολόγησης της προσφερόμενης ποσότητας είναι:

- ✓ το μοντέλο Bertrand
- ✓ το μοντέλο Sweezy

1.3.1 Το μοντέλο Cournot

Το πρώτο θεωρητικό μοντέλο ολιγοπωλίου είναι αυτό που ανέπτυξε ο Γάλλος μαθηματικός Augustin Cournot το 1838, ο οποίος για λόγους απλούστευσης εξέτασε την περίπτωση ενός δυοπωλίου. Προκειμένου να συνθέσει το μοντέλο του, ο Cournot έθεσε τέσσερις κεντρικές υποθέσεις. Η πρώτη από αυτές αναφέρονταν στην ύπαρξη δυο μόνο επιχειρήσεων οι οποίες πρόσφεραν ένα πλήρως ομοιογενές προϊόν. Η δεύτερη, περισσότερο τεχνική υπόθεση, έχει να κάνει με την παραδοχή ότι οι δυο αυτές επιχειρήσεις λειτουργούν σε καθεστώς στο οποίο διαθέτουν μηδενικό οριακό κόστος. Η τρίτη υπόθεση σχετίζεται με την μορφή της καμπύλης ζήτησης, η οποία είναι γραμμικής μορφής και προφανώς, έχει αρνητική κλίση. Τέλος, η τέταρτη υπόθεση, η οποία είναι και η πιο χαρακτηριστική έχει να κάνει με την παραδοχή ότι η κάθε επιχείρηση επιλέγει εκείνη την συμπεριφορά που αποτελεί την καλύτερη

απάντηση στο επίπεδο παραγωγής του ανταγωνιστή της. Καθορίζει τη δική της παραγωγή μεγιστοποίησης κέρδους υποθέτοντας ότι δεν θα αλλάξει το επίπεδο παραγωγής ο ανταγωνιστής της σε μια δεδομένη χρονική περίοδο. Επομένως, η στρατηγική που εφαρμόζει κάθε επιχείρηση βασίζεται στον καθορισμό της παραγόμενης ποσότητας. Αν θεωρήσουμε ότι αμφότερες οι επιχειρήσεις επιδιώκουν τη μεγιστοποίηση του κέρδους τους, τότε θα προκύψει το ερώτημα σχετικά με το ποια θα είναι η παραγωγή που θα παράγει μία επιχείρηση όταν γνωρίζει την παραγωγή του ανταγωνιστή της (Mankiw, Taylor, 2017, σελ. 355).

Συνεπώς, σε μια δεδομένη χρονική στιγμή μια επιχείρηση μπορεί να αλλάξει την απόφαση της για την παραγωγή και ο ανταγωνιστής της δεν θα αντιδράσει. Με τις ίδιες παραδοχές θα λαμβάνει αποφάσεις και ο ανταγωνιστής. Η ταυτόχρονη λήψη αποφάσεων σε κάθε επιχείρηση να προσπαθεί να αυξήσει τα κέρδη της θεωρώντας ότι οι ανταγωνιστές της δεν θα αντιδράσουν σε διαφορετικές χρονικές περιόδους τελικά οδηγεί σε μια θέση ισορροπίας (Mankiw, Taylor, 2017, σελ. 355).

Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι αν και τα συμπεράσματα και οι υποθέσεις του υποδείγματος αυτού έχουν αποτελέσει αντικείμενο έντονης κριτικής, η λύση που προσφέρει ο Cournot είναι μια σταθερή (stable) λύση και σε κάθε περίπτωση, η συνεισφορά του στον χώρο μελέτης των αγορών του ατελούς ανταγωνισμού ήταν τεράστια, καθώς στάθηκε η αφορμή ώστε να αναπτυχθούν από τότε πολλά ακόμη θεωρητικά μοντέλα (Symeonidis, 2003).

1.3.2 Το μοντέλο Stackelberg

Το υπόδειγμα που αναπτύχθηκε από τον Γερμανό οικονομολόγο Heinrich von Stackelberg, στην ουσία απορρίπτει την λεγόμενη «υπόθεση Cournot», η οποία είναι η τέταρτη υπόθεση του αντίστοιχου υποδείγματος. Σύμφωνα με τον Stackelberg, δεν θεωρείται πειστική αυτή η συμπεριφορά του ενός δυοπωλητή και θεωρεί ότι δεν θα δράσει αυτός με τον τρόπο τον οποίο προτείνει ο Cournot. Αντίθετα, ο Stackelberg θεωρεί ότι ο δυοπωλητής θα αντιδράσει στις κινήσεις της άλλης επιχείρησης, με αποτέλεσμα να δημιουργήσει την δική του «καμπύλη αντίδρασης», και στην συνέχεια θα συμπεριφερθεί με αυτό το δεδομένο και προχωρά στην μεγιστοποίηση των κερδών του λειτουργώντας ουσιαστικά σε καθεστώς μονοπωλίου (Stackelberg, 1952).

Ο Stackelberg υποστηρίζει ότι οι αποφάσεις των ολιγοπωλιακών επιχειρήσεων δεν λαμβάνονται ταυτόχρονα και εκτιμούν τις αντιδράσεις των ανταγωνιστών τους. Σε αντίθεση με τον Cournot που ισχυρίζεται ότι κάθε επιχείρησή λαμβάνει ως δεδομένες τις ενέργειες των ανταγωνιστών της. Περιγράφει τα πλεονεκτήματα που μπορεί να έχει μια ηγέτιδα επιχείρηση αν κινηθεί πριν από τους ανταγωνιστές - ακόλουθούς της, το λεγόμενο πλεονέκτημα του πρωτοπόρου. Αν μια επιχείρηση είναι ηγέτης (leader) έχει το προβάδισμα να επιλέγει την παραγωγή της αφού συνεκτιμήσει την αντίδραση των ανταγωνιστών – ακόλουθών της (followers). Οι ακόλουθοι (followers) λαμβάνοντας ως δεδομένη την ποσότητα της ηγέτιδας επιχείρησης επιλέγουν την ποσότητα μεγιστοποίησης των κερδών τους (Mankiw, Taylor, 2017, σελ. 357).

Η βασική συνεισφορά του συγκεκριμένου μοντέλου στην μελέτη της αγοράς του ολιγοπωλίου έγκειται στο γεγονός ότι οι δύο επιχειρήσεις ενός ολιγοπωλιακού κλάδου έχουν συμφέρον να λειτουργήσουν υπό καθεστώς συνεργασίας, και με τον τρόπο αυτό να μεταφερθούν σε σημεία της καμπύλης ζήτησης που μεγιστοποιούν τα κέρδη τους σε επίπεδο μονοπωλιακής αγοράς (Li et al., 2016).

1.3.3 Το μοντέλο Bertrand

Ο Γάλλος μαθηματικός και οικονομολόγος Joseph Bertrand, ανέπτυξε το δικό του μοντέλο δυοπωλίου το 1883. Το μοντέλο του Bertrand διαφέρει από το μοντέλο του Cournot, υποστηρίζοντας την άποψη ότι οι ολιγοπωλιακές επιχειρήσεις ανταγωνίζονται ως προς τον καθορισμό των τιμών και όχι της παραγωγής τους.

Τα αναλυτικά εργαλεία που χρησιμοποιεί το μοντέλο αυτό είναι οι λεγόμενες συναρτήσεις αντίδρασης των δυοπωλητών δηλαδή τις στρατηγικές που προτιμά να ακολουθήσει μια επιχείρηση σε σχέση με τις στρατηγικές που υιοθετούν οι ανταγωνιστές της για το ίδιο ζήτημα που προκύπτουν με βάση τις καμπύλες ίσου κέρδους. Με απλά λόγια, μια καμπύλη ίσου κέρδους, για ένα συγκεκριμένο επίπεδο κέρδους, βασίζεται σε διάφορους πιθανούς συνδυασμούς τιμών που χρεώνουν οι αντίπαλες επιχειρήσεις. Σε γενικές γραμμές, το συμπέρασμα του συγκεκριμένου μοντέλου θα ήταν δυνατόν να διατυπωθεί ως εξής:

Για οποιαδήποτε τιμή χρεώνεται από την επιχείρηση B, θα υπάρχει μια μοναδική τιμή της επιχείρησης A η οποία μεγιστοποιεί το κέρδος της. Αυτή η μοναδική τιμή μεγιστοποίησης του κέρδους της A καθορίζεται στο χαμηλότερο σημείο της υψηλότερης εφικτής καμπύλης ίσου κέρδους αυτής της επιχείρησης (Bertrand, 1883).

Σύμφωνα με το υπόδειγμα, κάθε δυοπωλητής θεωρεί δεδομένη την τιμή που έχει ορίσει ο ανταγωνιστής, οπότε ο ίδιος ορίζει χαμηλότερη τιμή προκειμένου να ικανοποιήσει ολόκληρη τη ζήτηση. Ο ανταγωνιστής αντιδρά με μείωση τιμών που αντιστοιχεί σε σημείο ίσο με το οριακό κόστος, πέραν του οποίου οποιαδήποτε μείωση της τιμής θα προκαλεί στην επιχείρηση ζημία και όχι κερδοφορία διότι προκαλείται πόλεμος τιμών που ζημιώνει και τους δύο. Οπότε οι δύο επιχειρήσεις προχωρούν σε συμφωνία μοιράσματος της αγοράς όπου η τιμή του προϊόντος καλύπτει το οριακό κόστος με αποτέλεσμα να επέλθει η ισορροπία στην αγορά.

Το βασικό επιχείρημα τόσο του Bertrand, όσο και του Cournot, ότι δηλαδή οι επιχειρήσεις που συμμετέχουν στα μοντέλα τους δεν μαθαίνουν ποτέ από τα λάθη τους (και ως εκ τούτου, καταλήγουν στην τιμή που προκύπτει από την τέλεια ανταγωνιστική αγορά) φαίνεται ότι είναι απλοϊκό. Ωστόσο και τα δυο αυτά μοντέλα, μέσα από τις αδυναμίες τους, κατάφεραν να δείξουν το πραγματικό όριο της αγοράς του ολιγοπωλίου, το οποίο δεν είναι άλλο από τον τέλειο ανταγωνισμό (Symeonidis, 2003).

1.3.4 Το μοντέλο του Sweezy

Το μοντέλο της τεθλασμένης καμπύλης ζήτησης του ολιγοπωλίου αναπτύχθηκε από τον Paul M. Sweezy το 1939. Το μοντέλο αυτό, αντί να δίνει έμφαση στον προσδιορισμό της τιμής που διαμορφώνεται στην αγορά, δίνει έμφαση στην προσπάθεια ερμηνείας της συμπεριφοράς των ολιγοπωλιακών επιχειρήσεων. Σύμφωνα με το μοντέλο αυτό, η συμπεριφορά των ολιγοπωλιακών επιχειρήσεων παραμένει σταθερή όταν καθορίζεται η τιμή και η προσφερόμενη ποσότητα στην αγορά.

Αυτό σημαίνει ότι μια ολιγοπωλιακή αγορά χαρακτηρίζεται από έναν ορισμένο βαθμό δυσκαμψίας ή σταθερότητας των τιμών, ειδικά όταν πρόκειται για

μια επικείμενη μεταβολή των τιμών προς τα κάτω. Για παράδειγμα, εάν μια ολιγοπωλιακή επιχείρηση μειώσει την τιμή των προϊόντων που προσφέρει, οι ανταγωνιστικές επιχειρήσεις θα την ακολουθήσουν και θα εξουδετερώσουν το αναμενόμενο κέρδος της από τη μείωση των τιμών (Sweezy, 1939).

Το μοντέλο της τεθλασμένης καμπύλης ζήτησης προσπαθεί να εξηγήσει τη λογική της ακαμψίας των τιμών υπό συνθήκες ολιγοπωλιακής αγοράς. Επομένως, προκειμένου να γίνει περισσότερο κατανοητό το μοντέλο αυτό, είναι σημαντικό να σημειωθούν οι αντιδράσεις των ανταγωνιστικών επιχειρήσεων στις αλλαγές τιμών που πραγματοποίησε μια ολιγοπωλιακή επιχείρηση.

Είναι δυνατόν να υπάρξουν δύο πιθανές αντιδράσεις των ανταγωνιστικών επιχειρήσεων. Αυτές, είτε θα ακολουθήσουν τις μειώσεις της τιμής, (αλλά όχι και τις πιθανές αυξήσεις) ή ενδεχομένως να μην ακολουθήσουν καθόλου αυτές τις μειώσεις. Μια τεθλασμένη καμπύλη ζήτησης αντιπροσωπεύει το πρότυπο συμπεριφοράς των ολιγοπωλιακών επιχειρήσεων στις οποίες οι ανταγωνιστικές επιχειρήσεις μειώνουν τις τιμές για να εξασφαλίσουν το μερίδιό τους στην αγορά άρα περιορίζουν την αύξηση των τιμών. Οι βασικές υποθέσεις του μοντέλου αυτού είναι οι εξής (Sweezy, 1939):

- ✓ Εάν μια ολιγοπωλιακή επιχείρηση μειώσει την τιμή της, τότε και οι άλλες επιχειρήσεις θα μειώσουν επίσης τις τιμές τους
- ✓ Εάν μια ολιγοπωλιακή επιχείρηση αυξήσει την τιμή της, τότε οι άλλες επιχειρήσεις δεν θα ακολουθήσουν αυτήν την αύξηση των τιμών
- ✓ Υπάρχει πάντα μια επικρατούσα τιμή στην αγορά

Στην συνέχεια, αναφέρονται κάποια από τα πιο χαρακτηριστικά σημεία της κριτικής στο συγκεκριμένο μοντέλο. Καταρχήν, θα πρέπει να σημειωθεί ότι το συγκεκριμένο μοντέλο δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην ακαμψία των τιμών, ωστόσο, δεν παρέχει μια πειστική εξήγηση για τον τρόπο με τον οποίο διαμορφώνεται η τιμή αυτή στην αγορά. Η κεντρική της υπόθεση, σύμφωνα με την οποία οι ανταγωνιστικές επιχειρήσεις δεν ακολουθούν εκείνη την επιχείρηση που αυξάνει την τιμή της, δεν φαίνεται να επιβεβαιώνεται εμπειρικά (Kleshchelski & Vincent, 2009).

Επιπλέον, το συγκεκριμένο μοντέλο φαίνεται να αγνοεί τον ανταγωνισμό που ασκείται μεταξύ των ολιγοπωλιακών επιχειρήσεων και που δεν σχετίζεται μόνο με

τις τιμές. Τέτοιου είδους ανταγωνισμός στηρίζεται στην μη διαφοροποίηση των προϊόντων, τη διαφήμιση και άλλα μέσα που χρησιμοποιούν οι επιχειρήσεις για να προωθήσουν τις πωλήσεις τους.

1.3.5 Η περίπτωση της Συμπαιγνίας-Cartel

Μια συχνή μορφή ολιγοπωλιακής συνένωσης αποτελεί η περίπτωση της συμπαιγνίας (*Cartel*) που είναι μια φανερή ή κρυφή, τυπική ή άτυπη συμφωνία μεγάλων κυρίως επιχειρήσεων ενός ολιγοπωλιακού κλάδου. Η περίπτωση αυτή επιλέγεται προκειμένου να αποφευχθούν οι πόλεμοι τιμών μεταξύ των ολιγοπωλιακών επιχειρήσεων, έτσι ώστε να συναφθούν επικερδείς για όλους συμφωνίες που θα οδηγήσουν αν όχι στην μεγιστοποίηση, τουλάχιστον στην διασφάλιση των κερδών τους. Αυτές οι συμφωνίες είναι γνωστές στην διεθνή βιβλιογραφία ως «συμπαιγνία» ή «σύμπραξη», οι οποίες είναι αντίθετες προς τον ανταγωνισμό. Μέσα σε αυτήν την συμπαιγνία, οι επιχειρήσεις συνεργάζονται προκειμένου να αναλάβουν συνδυασμένες ενέργειες για να διατηρήσουν την διαπραγματευτική τους δύναμη έναντι των καταναλωτών (Fear, 2006).

Σύμφωνα με τους Samuelson and Nordhaus (2004), η συμπαιγνία σηματοδοτεί μια κατάσταση κατά την οποία δύο ή περισσότερες επιχειρήσεις ορίζουν από κοινού τις τιμές ή την προσφερόμενη ποσότητα και διαιρούν την αγορά μεταξύ τους. Σύμφωνα με τον Webster (2009), η σύμπραξη αποτελεί μια επίσημη συμφωνία μεταξύ επιχειρήσεων σε έναν ολιγοπωλιακό κλάδο για τον περιορισμό του ανταγωνισμού και την αύξηση των κερδών τους. Τα μεγαλύτερα πλεονεκτήματα της συμπαιγνίας είναι το γεγονός της αύξησης των κερδών τους, της αποτροπής των αβεβαιοτήτων που συνεπάγονται οι ανταγωνιστικές συμπεριφορές και στρατηγικές και η δημιουργία συνθηκών αποτροπής εισόδου στον κλάδο από άλλες επιχειρήσεις.

Τέλος, θα πρέπει να σημειωθεί ότι αυτές οι κρυφές συμπράξεις, απαγορεύονται και τιμωρούνται, διότι νοθεύουν τον ανταγωνισμό αποφεύγοντας τον έντονο οικονομικά και ασύμφορο ανταγωνισμό και την δημιουργία ενός άτυπου μονοπωλίου θίγοντας την κοινωνική ευημερία του καταναλωτή αλλά και των παραγωγών που δεν συμμετέχουν σε αυτό.

1.4 Η θεωρία Παιγνίων στη μελέτη του ολιγοπωλίου

Τέλος, θα πρέπει να γίνει ειδική αναφορά στην θεωρία Παιγνίων, η οποία τα τελευταία χρόνια έχει πρωταγωνιστικό ρόλο στην προσπάθεια ερμηνείας των ολιγοπωλιακών συμπεριφορών των επιχειρήσεων (Gibbons, 1992). Η θεωρία Παιγνίων είναι μια ειδική μέθοδος ανάλυσης κοινωνικών φαινομένων και διαδικασιών. Είναι ένας από τους πιθανούς τρόπους ερμηνείας της ανθρώπινης συμπεριφοράς και επιλογής σε καταστάσεις συγκρούσεων.

Η θεωρία Παιγνίων αποτελεί μια μαθηματική θεωρία που χρησιμοποιείται για την ανάλυση αποφάσεων στις οποίες οι συμμετέχοντες έχουν αντικρουόμενα συμφέροντα. Οι έννοιες της θεωρίας Παιγνίων αποτελούν ένα εργαλείο για τη διατύπωση, την ανάλυση και την κατανόηση διαφορετικών στρατηγικών. Η προσέγγιση αυτή προσπαθεί να αντιμετωπίσει τη λειτουργική σχέση μεταξύ των επιλεγμένων στρατηγικών των μεμονωμένων παικτών και των αποτελεσμάτων τους στην αγορά, που μπορεί να είναι είτε κέρδος είτε ζημία (Gibbons, 1992).

Ένα παίγνιο μπορεί να είναι μια οποιαδήποτε κατάσταση στην οποία οι παίκτες, δηλαδή οι συμμετέχοντες στο παίγνιο, λαμβάνουν στρατηγικές αποφάσεις, λαμβάνοντας υπόψη τις ενέργειες και τις αντιδράσεις των άλλων. Μια στρατηγική είναι ένας κανόνας ή ένα σχέδιο δράσης για ένα συγκεκριμένο παίγνιο. Για παράδειγμα, για μια ολιγοπωλιακή επιχείρηση που πρέπει να καθορίσει την τιμή των προϊόντων της, μια πιθανή στρατηγική είναι η απόφαση διατήρησης της τιμής της σε υψηλά επίπεδα, τουλάχιστον μέχρι κάποιος από τους ανταγωνιστές της αποφασίσει να μειώσει την τιμή του, οπότε τότε, η επιχείρηση θα αποφασίσει να ακολουθήσει και αυτή με την σειρά της την μείωση της δικής της τιμής (Turocy & Stengel, 2001).

Ο κάθε παίκτης (player), όπου στο ολιγοπώλιο είναι η κάθε επιχείρηση, προσπαθεί να προβλέψει τις πιθανές αντιδράσεις του αντιπάλου στις δικές του ενέργειες, πριν αποφασίσει πώς θα ενεργήσει. Η θεωρία αυτή θυμίζει τις τακτικές των παικτών σκακιού όπου ο καθένας προσπαθεί να προβλέψει ποια κίνηση θα κάνει ο αντίπαλος μετά από την δική του (Κωττής και Πετράκη-Κωττή, 2002, σελ. 459). Επειδή ο αριθμός των επιχειρήσεων σε μία ολιγοπωλιακή αγορά είναι μικρός, κάθε επιχείρηση πρέπει να ενεργεί στρατηγικά, να γνωρίζει ότι το κέρδος της ή η ανταμοιβή της δεν εξαρτάται μόνο από τις δικές της ενέργειες αλλά και από τις ενέργειες των ανταγωνιστών της. Η άριστη επιλογή της θα πρέπει να βασίζεται στις

υποθέσεις που κάνει η ίδια για τις επιλογές που κάνουν οι ανταγωνιστές της και στις υποθέσεις που κάνουν οι άλλοι για αυτή. Σε κάθε παιχνίδι υπάρχουν παίκτες που αντιμετωπίζουν διάφορες επιλογές στη λήψη αποφάσεων οι οποίες ονομάζονται στρατηγικές και στο τέλος κάθε παιχνιδιού οι παίκτες λαμβάνουν ανταμοιβές (payoffs) που μεταφράζεται ως τα κέρδη που αποκομίζουν οι επιχειρήσεις, συνέπεια της απόφασης τους από τον καλύτερο συνδυασμό στρατηγικών.

Είναι κατανοητό ότι ο ολιγοπωλιακός κλάδος λόγω της μεγάλης αλληλεξάρτησης μεταξύ των επιχειρήσεων είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με την θεωρία των παιγνίων. Η στρατηγική αλληλεπίδραση μεταξύ των επιχειρήσεων επιτρέπει να εκφραστεί αυτή η σχέση σαν ένα **παίγνιο** (game) που πρόκειται για ένα σύνολο επιχειρήσεων (παικτών), που ο καθένας τους έχει ένα σύνολο επιλογών οι οποίες συγκροτούν μία στρατηγική και οι οποίες οδηγούν σε ένα σύνολο απολαβών ή αμοιβών τέτοιων, ώστε τα κέρδη (απολαβή) του καθενός να εξαρτώνται όχι μόνο από την δική του αλλά και από την επιλογή του αντιπάλου.

Ο βασικός στόχος της θεωρίας παιγνίων είναι να καθορίσει τη βέλτιστη στρατηγική για κάθε παίκτη και αυτή ορίζεται ως μια στρατηγική που μεγιστοποιεί την αναμενόμενη απόδοση του παίκτη. Οι μηχανισμοί της θεωρίας παιγνίων επιτρέπουν τη μελέτη ενός μεγάλου αριθμού πιθανών στρατηγικών, από μια συνολική συμφωνία σε μια σύγκρουση συμφερόντων. Επίσης, θα πρέπει να σημειωθεί ότι αναφορικά με την εφαρμογή της θεωρίας αυτής στις οικονομικές επιστήμες, τα παίγνια στα οποία συμμετέχουν οι επιχειρήσεις μπορεί να είναι συνεργατικά δηλαδή οι συμμετέχοντες μπορούν να συνάψουν δεσμευτικές συμβάσεις που τους επιτρέπουν να σχεδιάσουν αμοιβαίες στρατηγικές και να επιτύχουν μεγαλύτερο κέρδος ή και μη συνεργατικά που σε αυτήν την περίπτωση δεν είναι δυνατόν να υπάρξει διαπραγμάτευση ή εφαρμογή υποχρεωτικών συμφωνιών μεταξύ των παικτών (Σολδάτος, 2002, σελ. 7).

Επιπλέον, θα πρέπει να σημειωθεί ότι τα παίγνια είναι δυνατόν να διαχωριστούν στα επαναλαμβανόμενα παίγνια εκείνα, δηλαδή, τα οποία επαναλαμβάνονται για άπειρες φορές μέσα στον χρόνο και σε εκείνα που δεν επαναλαμβάνονται όπου οι αποφάσεις λαμβάνονται μόνο μία φορά. Στις σύγχρονες οικονομικές συνθήκες, το σημαντικότερο στοιχείο για κάθε παίγνιο είναι η δυνατότητά του να θέτει στρατηγικούς στόχους, ειδικά στις περιπτώσεις των

επαναλαμβανόμενων παιγνίων, όπως για παράδειγμα, είναι ο καθορισμός της τιμής ενός προϊόντος (Σολδάτος, 2002, σελ. 231).

1.5. Συμπεράσματα

Στο παρόν κεφάλαιο έγινε προσπάθεια να περιγράψουμε τα σημαντικότερα μοντέλα που αναλύουν την αγορά του ολιγοπωλίου. Έτσι, αρχίζοντας από την θεωρία του Cournot και του Stackelberg, τα οποία αποτελούν τα σημαντικότερα και τα ιστορικότερα υποδείγματα στην μελέτη του δυοπωλίου και τα οποία στηρίζονται αντίστοιχα στην επιλογή καθορισμού της ποσότητας, στην συνέχεια, έγινε αναφορά και στα υπόλοιπα μοντέλα, όπως αυτό του Bertrand και του Sweezy. Πιο συχνή μορφή ολιγοπωλιακής συγκέντρωσης αποτελεί η περίπτωση του καρτέλ την οποία και συναντάμε σε αρκετούς κλάδους της σύγχρονης οικονομίας. Τέλος, ειδική αναφορά γίνεται στην εφαρμογή της θεωρίας παιγνίων στην μελέτη του ατελούς ανταγωνισμού συνολικά.

Αξίζει, εν κατακλείδι να σημειωθεί η σπουδαιότητα της εφαρμογής αυτών των μοντέλων στην πραγματική οικονομία, τόσο σε μακροοικονομικό επίπεδο όπως είναι για παράδειγμα η μελέτη και η ανάλυση της συμπεριφοράς δυο πετρελαιοπαραγωγών χωρών, με το δεδομένο ότι αυτές αποτελούν ένα δυοπώλιο, είτε σε μικροοικονομικό επίπεδο, όπως οι περιπτώσεις όπου δυο μεγάλες εταιρίες ενός κλάδου αναγκάζονται να μεγιστοποιούν τις δαπάνες για διαφήμιση ή να διαμοιράσουν μεταξύ τους το κόστος μιας επένδυσης.

Στις περιπτώσεις που θα παρουσιάσουμε στα επόμενα κεφάλαια, χαρακτηριστικό στοιχείο τους θα είναι η ύπαρξη καρτέλ σε μεγάλους κλάδους της Ελληνικής Οικονομίας, ενώ στην περίπτωση του κλάδου διύλισης όπου αναφερόμαστε σε κλασικό δυοπώλιο, υπάρχουν χαρακτηριστικά της θεωρίας του Stackelberg, δηλαδή της σχέσης που αναπτύσσεται μεταξύ της επιχείρησης ηγέτη και της επιχείρησης ακόλουθου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η πολιτική ανταγωνισμού. Θεωρητικές προσεγγίσεις και πρακτικές εφαρμογές

2.1 Εισαγωγικά στοιχεία

Στην ελληνική οικονομία όπως και στις περισσότερες εξάλλου ευρωπαϊκές οικονομίες, παρατηρείται ολιγοπωλιακή σύνθεση σε αρκετές αγορές προϊόντων. Η αγορά γάλακτος, η αγορά των επιχειρήσεων διύλισης πετρελαίου, ο τραπεζικός κλάδος της χώρας, όπως αυτός διαμορφώθηκε έπειτα από τις συνεχείς ανακατατάξεις που έλαβαν χώρα σε αυτόν την περίοδο της κρίσης και διάφοροι ακόμη, μεγαλύτεροι ή μικρότεροι κλάδοι της ελληνικής οικονομίας παρουσιάζουν στοιχεία ολιγοπωλιακής συγκέντρωσης (ΚΕΠΕ, 2011). Μετά από την παρουσίαση των σημαντικότερων θεωρητικών μοντέλων μελέτης του ολιγοπωλίου, που αναφέραμε στο προηγούμενο κεφάλαιο, στόχος του παρόντος κεφαλαίου είναι η κριτική παράθεση του ρυθμιστικού πλαισίου, μέσα στο οποίο θα πρέπει να λειτουργούν οι ολιγοπωλιακές επιχειρήσεις, προκειμένου να διατηρούνται τα ανταγωνιστικά χαρακτηριστικά του κλάδου.

Θα πρέπει, στο σημείο αυτό να γίνει ξεκάθαρο το γεγονός ότι η ύπαρξη μιας ολιγοπωλιακής συγκέντρωσης σε έναν κλάδο δεν αποτελεί από μόνη της ικανό σημάδι έλλειψης ανταγωνισμού. Ωστόσο, σε κάθε περίπτωση, κρίνεται απαραίτητη η παρακολούθηση της εξέλιξης του κλάδου μέσα από τις θεσμοθετημένες επιτροπές ανταγωνισμού, προκειμένου να διαπιστώνεται έγκαιρα η τήρηση των κανόνων του ελεύθερου ανταγωνισμού (Αγιομυργιανάκης et al, 2006, σελ.172). Με αυτήν την έννοια, στην συνέχεια, γίνεται μια συνοπτική παρουσίαση της πολιτικής ανταγωνισμού που θα πρέπει να εφαρμόζεται και αναφορά στον ρόλο και το έργο της Επιτροπής Ανταγωνισμού στην Ελλάδα.

2.2 Βασικά στοιχεία της θεωρίας της πολιτικής ανταγωνισμού

2.2.1 Ο σκοπός και οι στόχοι της πολιτικής ανταγωνισμού

Η πολιτική ανταγωνισμού μπορεί να οριστεί ως μια κυβερνητική πολιτική που έχει σκοπό να προωθεί ή να διατηρεί το επίπεδο ανταγωνισμού στις αγορές. Περιλαμβάνει κυβερνητικά μέτρα που επηρεάζουν άμεσα τη συμπεριφορά των επιχειρήσεων και τη δομή της βιομηχανίας και των αγορών. Η πολιτική ανταγωνισμού καλύπτει ουσιαστικά δύο στοιχεία. Το πρώτο αφορά τη θέσπιση μιας σειράς κανόνων που προωθούν τον ανταγωνισμό στις τοπικές και εθνικές αγορές, όπως η εισαγωγή μιας ενισχυμένης εμπορικής πολιτικής, η εξάλειψη των περιοριστικών εμπορικών πρακτικών, η προώθηση της εισόδου και εξόδου από την αγορά, η μείωση των περιττών κυβερνητικών παρεμβάσεων με στόχο την μεγαλύτερη εξάρτηση από τις δυνάμεις της αγοράς. Το δεύτερο στοιχείο, σχετίζεται με το νομοθετικό πλαίσιο περί ανταγωνισμού και περιλαμβάνει νομοθεσία, δικαστικές αποφάσεις και κανονισμούς που αποσκοπούν ειδικά στην αποτροπή των μη ανταγωνιστικών επιχειρηματικών πρακτικών, στην αποτροπή κατάχρησης εξουσίας στην αγορά και στις μη ανταγωνιστικές συγχωνεύσεις. Επικεντρώνεται γενικά στον έλεγχο των περιοριστικών εμπορικών πρακτικών (όπως οι μη ανταγωνιστικές συμφωνίες και στην κατάχρηση της δεσπόζουσας θέσης) και στις μη ανταγωνιστικές συγχωνεύσεις καθώς επίσης μπορεί να περιλαμβάνει διατάξεις σχετικά με τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές (Motta, 2004, σελ. 24).

Ο πιο συνηθισμένος στόχος της πολιτικής ανταγωνισμού είναι η προώθηση και η προστασία της ανταγωνιστικής διαδικασίας. Η πολιτική ανταγωνισμού θα πρέπει να εισάγει ισότιμους όρους ανταγωνισμού για όλους τους παράγοντες της αγοράς, που θα βοηθούν τις αγορές να είναι περισσότερο ανταγωνιστικές. Η θέσπιση ενός νόμου περί ανταγωνισμού θα πρέπει να παράσχει στην αγορά ένα σύνολο «κανόνων του παιχνιδιού» που προστατεύει την ίδια τη διαδικασία ανταγωνισμού και όχι τους μεμονωμένους ανταγωνιστές που συμμετέχουν στην αγορά. Με αυτόν τον τρόπο, η επιδίωξη ενός δίκαιου ή αποτελεσματικού ανταγωνισμού μπορεί να συμβάλει στη βελτίωση της οικονομικής αποτελεσματικότητας, της οικονομικής ανάπτυξης και της ανάπτυξης και της ευημερίας των καταναλωτών (Fox, 2016).

Ως προς την οικονομική αποτελεσματικότητα, θα πρέπει να σημειωθεί ότι η έννοια αυτή αναφέρεται στην αποτελεσματική χρήση και κατανομή των πόρων της οικονομίας. Ο ανταγωνισμός τείνει να επιφέρει αυξημένη αποτελεσματικότητα, τόσο άμεσα όσο και μακροχρόνια, αφενός με την πειθαρχία των επιχειρήσεων να παράγουν με το χαμηλότερο δυνατό κόστος και να διοχετεύουν αυτή την εξοικονόμηση κόστους στους καταναλωτές και αφετέρου, με την παρακίνηση τους να δαπανήσουν πόρους για έρευνα και ανάπτυξη, προκειμένου να καλύψουν τις ανάγκες των πελατών τους με τον πλέον αποτελεσματικό τρόπο.

Από την άλλη πλευρά η οικονομική ανάπτυξη, που στην ουσία σημαίνει την αύξηση της αξίας των αγαθών και των υπηρεσιών που παράγονται από μια οικονομία, αποτελεί βασικό δείκτη της οικονομικής ευημερίας των μελών μιας οικονομίας και συμπεριλαμβάνει την αύξηση της απασχόλησης, του επιπέδου εκπαίδευσης, την μείωση των ποσοστών θνησιμότητας και άλλων μέτρων ποιότητας ζωής. Ο ανταγωνισμός μπορεί να επιφέρει μεγαλύτερη οικονομική ανάπτυξη μέσω της βελτίωσης της οικονομικής αποδοτικότητας και της μείωσης της σπατάλης στην παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών. Συνεπώς, η αγορά είναι σε θέση να ανακατανείμει ταχύτερα τους πόρους, να βελτιώσει την παραγωγικότητα και να επιτύχει υψηλότερο επίπεδο οικονομικής εξέλιξης (Fox, 2015).

Επιπλέον, η πολιτική ανταγωνισμού συμβάλλει στην οικονομική ευημερία των καταναλωτών, όσον αφορά την μεγαλύτερη επιλογή, την καλύτερη ποιότητα και τις χαμηλότερες τιμές. Η προστασία των καταναλωτών μπορεί να απαιτηθεί προκειμένου να αποκατασταθεί μια ανισορροπία που παρατηρείται μεταξύ της ισχύος της αγοράς των καταναλωτών και των παραγωγών. Η ανισορροπία μεταξύ καταναλωτών και παραγωγών μπορεί να οφείλεται σε αποτυχίες της αγοράς, όπως οι ασυμμετρίες πληροφόρησης, η έλλειψη διαπραγματευτικής θέσης έναντι των παραγωγών και το υψηλό κόστος συναλλαγής. Η πολιτική ανταγωνισμού μπορεί να συμπληρώσει τις πολιτικές προστασίας των καταναλωτών για την αντιμετώπιση τέτοιων αδυναμιών της αγοράς.

Επιπρόσθετα, η πολιτική ανταγωνισμού μπορεί να είναι επωφελής και για τις αναπτυσσόμενες χώρες. Λόγω της ιδιωτικοποίησης και της απελευθέρωσης των αγορών σε παγκόσμιο επίπεδο, στις αναπτυσσόμενες χώρες είναι αναγκαίο να παρακολουθείται και να ελέγχεται από τις αρχές και την νομοθεσία ο αυξανόμενος

ρόλος του ιδιωτικού τομέα στην οικονομία, ώστε να μην αντικατασταθούν τα δημόσια μονοπώλια από ιδιωτικά μονοπώλια, ενδεχομένως ξένα. Εκτός από την συμβολή στις εμπορικές και επενδυτικές πολιτικές, η πολιτική ανταγωνισμού μπορεί να φιλοξενήσει και άλλους πολιτικούς στόχους (τόσο οικονομικούς όσο και κοινωνικούς) όπως την ολοκλήρωση των εθνικών αγορών και την προώθηση της περιφερειακής ολοκλήρωσης, την προώθηση ή και την προστασία των μικρών επιχειρήσεων, την προώθηση της τεχνολογικής προόδου, την προώθηση της βιομηχανικής διαφοροποίησης, της προστασίας του περιβάλλοντος, της καταπολέμησης του πληθωρισμού, της δημιουργίας θέσεων εργασίας, της ίσης μεταχείρισης των εργαζομένων ανεξάρτητα από τη φυλή ή το φύλο ή της προώθησης της καλής διαβίωσης συγκεκριμένων ομάδων καταναλωτών (Samans & Ortiz, 2016).

Ειδικότερα, η πολιτική ανταγωνισμού μπορεί να έχει θετικό αντίκτυπο στις πολιτικές απασχόλησης, ευνοώντας τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας από νέους αποτελεσματικούς ανταγωνιστές που βρίσκουν ευκαιρία να εισέλθουν στην αγορά προσπερνώντας τα εμπόδια που προκαλούν οι λίγες, μεγάλες ολιγοπωλιακές επιχειρήσεις προκειμένου να εμποδίσουν να εισέλθουν στην αγορά πιο δυναμικές επιχειρήσεις. Η πολιτική ανταγωνισμού συμπληρώνει την εμπορική πολιτική, τη βιομηχανική πολιτική και τη ρυθμιστική πολιτική. Επιπλέον, στοχεύει στην μείωση εκείνης της επιχειρηματικής συμπεριφοράς που περιορίζει την πρόσβαση στην αγορά από άλλες επιχειρήσεις και μειώνει τον πραγματικό και δυνητικό ανταγωνισμό, ενώ την ίδια στιγμή, οι εμπορικές και βιομηχανικές πολιτικές είναι σε θέση να ενθαρρύνουν την προσαρμογή στις εμπορικές και βιομηχανικές δομές, προκειμένου να προωθηθεί η ανάπτυξη με βάση την παραγωγικότητα των αγορών. Η αποτελεσματική πολιτική ανταγωνισμού μπορεί επίσης να αυξήσει την εμπιστοσύνη των επενδυτών και να αποτρέψει την απώλεια των πλεονεκτημάτων του εμπορίου που ενδεχομένως να προκύπτουν από την εφαρμογή μη-ανταγωνιστικών πρακτικών.

Με αυτόν τον τρόπο, η πολιτική ανταγωνισμού μπορεί να αποτελέσει σημαντικό παράγοντα για την ενίσχυση της ελκυστικότητας μιας οικονομίας στις άμεσες ξένες επενδύσεις και για τη μεγιστοποίηση των οφελών που αυτές συνεπάγονται (Motta, 2004, σελ. 36).

2.2.2 Ιστορική αναδρομή των σημαντικότερων Αρχών Πολιτικής Ανταγωνισμού

Ο επόμενος πίνακας παρουσιάζει συνοπτικά τις σημαντικότερες συνθήκες και μεταρρυθμίσεις του διεθνούς και ευρωπαϊκού ρυθμιστικού πλαισίου σχετικά με την εγκαθίδρυση και την προάσπιση του ελεύθερου ανταγωνισμού.

Πίνακας 1: Το ευρωπαϊκό ρυθμιστικό πλαίσιο προστασίας του ανταγωνισμού

Χρονολογία- Γεγονός	Περιγραφή
1951. Η Συνθήκη του Παρισιού (Ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα)	<ul style="list-style-type: none">✓ Απαγόρευε τα εμπόδια εμπορίου καθώς και τις πρακτικές διάκρισης που θα μπορούσαν να περιορίσουν τον ανταγωνισμό ανάμεσα στα κράτη-μέλη.✓ Το Άρθρο 65 απαγόρευε τις συμφωνίες μεταξύ επιχειρήσεων που τείνουν άμεσα ή έμμεσα στον περιορισμό ή στη διαστρέβλωση του ανταγωνισμού στην κοινή αγορά.✓ Το Άρθρο 66 αναφέρονταν στην κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης από επιχειρήσεις
1957. Η Συνθήκη της Ρώμης (Ίδρυση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας)	<ul style="list-style-type: none">✓ Σύμφωνα με το άρθρο 3 της Συνθήκης, αναγνωριζόταν η ανάγκη για ένα σύστημα που θα διαβεβαιώνει ότι ο ανταγωνισμός στην εσωτερική αγορά δεν θα διαστρεβλώνεται
1989. Δημιουργία Ευρωπαϊκού Κανονισμού σχετικού με τις Συγχωνεύσεις	<ul style="list-style-type: none">✓ Για πρώτη φορά προσδιορίζονταν ακριβώς όλες εκείνες οι λεπτομέρειες, οι οποίες θα έπρεπε να ακολουθούνται από τις επιχειρήσεις για να γίνουν οι συγχωνεύσεις με κατάλληλο νομότυπο τρόπο.
1997. Συνθήκη του Άμστερνταμ.	<ul style="list-style-type: none">✓ Το άρθρο 81 αναφέρεται στις Συμπράξεις μεταξύ των επιχειρήσεων✓ Το άρθρο 81 αναφέρεται στον τρόπο αντιμετώπισης της Δεσπόζουσας Θέσης

Πηγή: Μήλλιος, 2013

2.2.3 Τα πεδία έμφασης της ευρωπαϊκής Πολιτικής ανταγωνισμού

Σήμερα, τα πεδία στα οποία δίνεται έμφαση από την ευρωπαϊκή πολιτική ανταγωνισμού είναι τα εξής:

- ✓ Πολιτικές ενάντια στις περιπτώσεις δημιουργίας τραστ
- ✓ Πολιτικές ενάντια στις περιπτώσεις δημιουργίας καρτέλ
- ✓ Πολιτικές ρύθμισης των συγχωνεύσεων
- ✓ Πολιτικές ρύθμισης των παρεμβάσεων του κράτους στην αγορά προς όφελος του ανταγωνισμού
- ✓ Πολιτικές απελευθέρωσης των αγορών
- ✓ Πολιτικές με διεθνή αντίκτυπο

Στην συνέχεια, γίνεται μια σύντομη αναφορά σε καθεμία από αυτές.

Πολιτικές ενάντια στις περιπτώσεις δημιουργίας τραστ

Το άρθρο 101 της Συνθήκης για την Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης απαγορεύει τις συμφωνίες μεταξύ δύο ή περισσότερων ανεξάρτητων φορέων της αγοράς που περιορίζουν τον ανταγωνισμό. Η διάταξη αυτή ισχύει τόσο για τις οριζόντιες συμφωνίες (δηλαδή μεταξύ εταιρειών που λειτουργούν στο ίδιο επίπεδο στην αγορά όπως οι χονδρέμποροι) όσο και για κάθετες συμφωνίες (δηλαδή μεταξύ εταιρειών που λειτουργούν σε διαφορετικά επίπεδα, όπως ο παραγωγός και ο διανομέας). Το άρθρο 101 απαγορεύει τις συμφωνίες που έχουν ως αντικείμενο ή ως αποτέλεσμα την παρεμπόδιση, τον περιορισμό ή την απόσπαση του ανταγωνισμού εντός της εσωτερικής αγοράς.

Εξαιρέσεις είναι δυνατόν να εφαρμοστούν μόνο εάν οι αρμόδιοι φορείς πειστούν ότι ο λόγος για τον οποίο γίνεται αυτή η προσπάθεια είναι η βελτίωση της παραγωγής ή της διανομής αγαθών, η συμβολή στην τεχνική ή την οικονομική πρόοδο ή η παροχή στους καταναλωτές δίκαιου μεριδίου οποιουδήποτε οφέλους. Συγχρόνως, σε αυτές τις περιπτώσεις, οι επωφελούμενες επιχειρήσεις δεν μπορούν ούτε να επιβάλλουν περιορισμούς στα άλλα εμπλεκόμενα μέρη, ούτε να τους επιτραπεί η δυνατότητα να εξαλείψουν τον ανταγωνισμό. Η Επιτροπή έχει την δυνατότητα να αντιδράσει με τρεις πιθανούς τρόπους σε περίπτωση παραβίασης. Μπορεί είτε να κινήσει την διαδικασία που προβλέπεται σε περίπτωση παραβίασης

της συμφωνίας, είτε να ακυρώσει την συμφωνία μετά από εξέταση που θα λάβει χώρα, ή να χορηγήσει εξαίρεση (Ευρωπαϊκή Ένωση, 2012).

Πολιτικές ενάντια στις περιπτώσεις δημιουργίας καρτέλ

Το κυριότερο παράδειγμα παραβίασης των κανόνων αντιμονοπωλιακής νομοθεσίας είναι η δημιουργία καρτέλ μεταξύ των ανταγωνιστών μιας αγοράς, οι οποίοι συνεργάζονται μεταξύ τους για τον καθορισμό των τιμών, της προσφοράς, τον περιορισμό της παραγωγής ή την κατανομή μεταξύ τους των αγορών ή των πελατών. Αυτές οι συμφωνίες και πρακτικές, γνωστές ως «καρτέλ σκληρού πυρήνα», αναγνωρίστηκαν παγκοσμίως ως η πιο επιθετική μορφή παραβίασης των κανόνων ανταγωνισμού. Ένα βασικό στοιχείο της πολιτικής ανταγωνισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης από τη δεκαετία του 1990, περίοδο κατά την οποία τα καρτέλ αποκτούν μεγαλύτερη σημασία, είναι η αύξηση του αριθμού των ερευνών και η καταγραφή υψηλών προστίμων που επιβάλλονται στα μέλη των καρτέλ. Οι τομείς όπως οι βιομηχανίες φαρμάκων, χαρτιού, τσιμέντου και γυαλιού φαίνεται να είναι πιο ευάλωτοι στο σχηματισμό καρτέλ από τους άλλους. Τέλος, θα πρέπει να σημειωθεί ότι η δημιουργία καρτέλ θεωρείται εν πολλοίς, στρατηγική επιλογή των υπευθύνων των μεγάλων εταιριών, που την επιλέγουν συνειδητά στη σύγχρονη οικονομία (McGowan, 2010).

Πολιτικές ρύθμισης των συγχωνεύσεων

Τα κυριότερα νομικά κείμενα για τις αποφάσεις σχετικά με τις συγχωνεύσεις είναι ο κανονισμός υπ' αριθ. 139/2004 για τον έλεγχο των συγχωνεύσεων και ο εκτελεστικός κανονισμός 1268/2013, ο οποίος συμπληρώνεται με ανακοινώσεις και κατευθυντήριες γραμμές. Τα δυο αυτά νομικά κείμενα καθορίζουν τη δικαιοδοσία της Επιτροπής σχετικά με τις συγκεντρώσεις των επιχειρήσεων και τις συγχωνεύσεις. Η Επιτροπή θα πρέπει να ενημερώνεται για μια σχεδιαζόμενη συγχώνευση εάν ο ετήσιος κύκλος εργασιών των συνδυασμένων επιχειρήσεων υπερβαίνει συγκεκριμένα όρια που ορίζει ο κανονισμός 139/2004. Αυτοί οι κανόνες ισχύουν ακόμη και για τις εταιρείες που εδρεύουν εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εάν δραστηριοποιούνται στην ενιαία αγορά (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2004). Η παράλειψη κοινοποίησης μιας

συγχώνευσης μπορεί να οδηγήσει στην επιβολή προστίμων. Οι αναλύσεις των συγχωνεύσεων είναι ιδιαίτερα σύνθετες και καλύπτουν τόσο τη νομική αιτιολογία όσο και την οικονομική ανάλυση. Οι συγχωνεύσεις εξετάζονται για να διαπιστωθεί εάν θα είχαν αρνητικές επιπτώσεις στον ανταγωνισμό στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Για παράδειγμα, με τη συγχώνευση μεγάλων ανταγωνιστών ή τη δημιουργία ή την ενίσχυση ενός δεσπόζοντα φορέα - που θα μπορούσε να οδηγήσει σε υψηλότερες τιμές, μειωμένες δυνατότητες επιλογής ή χαμηλότερα επίπεδα καινοτομίας (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2013).

Η Επιτροπή εξετάζει επίσης κατά πόσον τα μη ανταγωνιστικά αποτελέσματα της συγχώνευσης μπορούν να αντισταθμιστούν από τις επιδόσεις που πραγματοποίησε η νέα συγχωνευμένη επιχειρηματική οντότητα. Αυτά τα αποτελέσματα θα πρέπει σε τελευταία ανάλυση να ωφελούν τους καταναλωτές, π.χ. η αυξημένη παραγωγικότητα της νέας συγχωνευμένης επιχειρηματικής οντότητας της προσφέρει ένα συγκριτικό πλεονέκτημα και ως εκ τούτου προτρέπει τους ανταγωνιστές να ανταποκριθούν, βελτιώνοντας τα δικά τους προϊόντα ή υπηρεσίες. Ωστόσο, μια συγχώνευση που οδηγεί σε μια θέση στην αγορά κοντά στο μονοπώλιο είναι απίθανο να εγκριθεί (Rosenthal, 2010).

Πολιτικές ρύθμισης των παρεμβάσεων του κράτους στην αγορά προς όφελος του ανταγωνισμού

Οι διατάξεις περί κρατικών ενισχύσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν καταστεί ένας σημαντικός μηχανισμός που επηρεάζει την ανάπτυξη των συνθηκών ανταγωνισμού. Η παροχή οικονομικών πλεονεκτημάτων σε επιλεγμένες επιχειρήσεις μπορεί να νοθεύσει τον ανταγωνισμό και να επηρεάσει το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών. Για το λόγο αυτό, οι κρατικές ενισχύσεις ορίζονται στις Συνθήκες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως ασυμβίβαστες με την εσωτερική αγορά. Το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης περιέχει μια γενική απαγόρευση των κρατικών ενισχύσεων, επιτρέποντας μόνο ορισμένες εξαιρέσεις υπό την εποπτεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, οι οποίες είναι οι ακόλουθες (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2013):

- ✓ Θα πρέπει να παρέχεται περιφερειακή ενίσχυση για την προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης ορισμένων μειονεκτικών περιοχών

- ✓ Θα πρέπει να παρέχεται ειδική τομεακή ενίσχυση για την επίλυση διαρθρωτικών προβλημάτων σε συγκεκριμένους τομείς
- ✓ Θα πρέπει να παρέχεται οριζόντια βοήθεια προς όφελος όλων των τομέων της οικονομίας, π.χ. την έρευνα και την ανάπτυξη, τις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις

Τα κράτη μέλη υποχρεούνται να κοινοποιούν στην Επιτροπή κάθε σχέδιο χορήγησης ή τροποποίησης κρατικών ενισχύσεων, εκτός εάν πρόκειται για τύπο που καλύπτεται από τον γενικό κανονισμό απαλλαγής κατά κατηγορίες (π.χ. ενισχύσεις για επενδύσεις και απασχόληση στις ΜΜΕ). Στη συνέχεια, η Επιτροπή αποφασίζει για τη νομιμότητα των κρατικών ενισχύσεων. Είναι στην ευχέρεια της να μπορεί να παρακολουθεί, να ελέγχει, να περιορίζει και να ακυρώνει τις μορφές και τα επίπεδα της ενίσχυσης και σε κάθε περίπτωση, θα πρέπει η ίδια να εγκρίνει τις επιχορηγήσεις πριν εφαρμοστούν.

Πολιτικές απελευθέρωσης των αγορών

Η απελευθέρωση σημαίνει άνοιγμα των αγορών που είχαν προηγουμένως περιορίσει τον ανταγωνισμό. Όταν οι αγορές στις οποίες προηγουμένως κυριαρχούσαν εθνικοί πάροχοι ανοίγουν στον διεθνή ανταγωνισμό, παρατηρούνται συνήθως θετικά αποτελέσματα, όπως η αύξηση του αριθμού των προμηθευτών, οι τιμές μειώνονται και προσφέρονται νέες υπηρεσίες. Σε δύο από τις αγορές που άνοιξαν στον ανταγωνισμό πριν από λίγο καιρό στην Ελλάδα (αεροπορία και τηλεπικοινωνίες), οι τιμές μειώθηκαν σημαντικά. Από την άλλη πλευρά, στις επονομαζόμενες βιομηχανίες δικτύου όπως η ηλεκτρική ενέργεια, το φυσικό αέριο, οι σιδηροδρομικές μεταφορές και οι ταχυδρομικές υπηρεσίες, η εξέλιξη των τιμών δεν ήταν η αναμενόμενη. Παρόλα αυτά, η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι γενικώς οι καταναλωτές επωφελούνται σε μεγαλύτερο βαθμό από τις χαμηλότερες τιμές σε αγορές που είναι περισσότερο ανοικτές στον ανταγωνισμό από το αντίθετο (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2013).

Πολιτικές με διεθνή αντίκτυπο

Ενόψει των συγχωνεύσεων που λαμβάνουν χώρα σε παγκόσμιο επίπεδο και των συνεργασιών που ενίοτε δημιουργούνται, η αποτελεσματική επιβολή της πολιτικής ανταγωνισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης απαιτεί τη συνεργασία με τις αρχές ανταγωνισμού εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Επιτροπή συνεργάζεται με τις εξωτερικές αρχές ανταγωνισμού με στόχο την προώθηση της σύγκλισης των εργαλείων και των πρακτικών πολιτικής και τη διευκόλυνση της συνεργασίας σε δραστηριότητες επιβολής της νομοθεσίας με οργανισμούς που έχουν άλλες δικαιοδοσίες.

Η συνεργασία μπορεί να πραγματοποιηθεί σε διμερή ή σε πολυμερή βάση. Οι διμερείς συμφωνίες όπως τα μνημόνια συμφωνίας καθορίζουν τη συνεργασία της Ευρωπαϊκής Ένωσης με ορισμένες τρίτες χώρες. Η φύση της συνεργασίας ποικίλλει ανάλογα με τη χώρα και μπορεί να περιλαμβάνει τον συντονισμό των δράσεων επιβολής της νομοθεσίας, την αμοιβαία γνωστοποίηση των υποθέσεων, την ανταλλαγή πληροφοριών σχετικά με τις υποθέσεις, τον διάλογο για την πολιτική ανταγωνισμού και την ανάπτυξη κοινής στρατηγικής. Ωστόσο, σύμφωνα με ορισμένους αναλυτές, προκύπτουν ανησυχίες με τέτοιες συμφωνίες, ιδίως αναφορικά με το κόστος και τον χρόνο που απαιτείται για τη δημιουργία και την παρακολούθησή τους. Ένα άλλο ζήτημα είναι η πολύ αργή πρόοδος όσον αφορά στις αποκαλούμενες δευτερεύουσες συμφωνίες οι οποίες επιτρέπουν στις αρχές να ανταλλάσσουν εμπιστευτικές πληροφορίες χωρίς προηγούμενη σύμφωνη γνώμη των εμπλεκόμενων μερών (Perlkman & Luchetta, 2013).

2.3 Η Ελληνική Επιτροπή Ανταγωνισμού

Η Επιτροπή Ανταγωνισμού είναι η ελληνική αρχή προστασίας ανταγωνισμού. Είναι ανεξάρτητη διοικητική αρχή που έχει ως στόχο την διαφύλαξη των αρχών του ανταγωνισμού, εφαρμόζοντας το Δίκαιο κατά των περιορισμών του Ανταγωνισμού. Σε επιμέρους τομείς της αγοράς υπάρχουν ειδικές ρυθμιστικές αρχές που αναλαμβάνουν τη διαφύλαξη του ανταγωνισμού. Η Επιτροπή αποφασίζει, γνωμοδοτεί και ενεργεί για θέματα που υπάγονται στην αρμοδιότητά της σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία.

Η Επιτροπή Ανταγωνισμού δημιουργήθηκε το 1977, ωστόσο, λειτουργεί με την σημερινή της μορφή από το 1995, ενώ από το 2000 απέκτησε, σύμφωνα με τον νόμο 2837/2000 οικονομική αυτοτέλεια. Ωστόσο ο νόμος 3959/2011 επανακαθόρισε τη λειτουργία της και ταυτόχρονα αποτελεί σημαντικό βήμα για την αποτελεσματικότερη ανταπόκριση της Επιτροπής στις σύγχρονες συνθήκες.

Σύμφωνα με την τελευταία αναθεώρηση που περιγράφει τον τρόπο λειτουργίας της, όπως αυτή καθορίζεται στην Εφημερίδα της Κυβέρνησης και συγκεκριμένα στο φύλλο της νούμερο 54 που εκδόθηκε στις 16 Ιανουαρίου 2013:

«Η Επιτροπή Ανταγωνισμού (εφεξής είναι ανεξάρτητη αρχή με διοικητική και οικονομική αυτοτέλεια, υπόκειται σε κοινοβουλευτικό έλεγχο σύμφωνα με τον Κανονισμό της Βουλής, έχει νομική προσωπικότητα, και παρίσταται αυτοτελώς σε κάθε είδους δίκες. Τα Μέλη της απολαμβάνουν προσωπικής και λειτουργικής ανεξαρτησίας και κατά την άσκηση των αρμοδιοτήτων τους δεσμεύονται μόνο από το νόμο και τη συνείδησή τους. Η Επιτροπή αποφασίζει, γνωμοδοτεί και ενεργεί για θέματα που υπάγονται στην αρμοδιότητά της σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία» (άρθρο 1).

Σημαντικές προσθήκες του νέου νόμου ήταν οι παρακάτω :

1. Ενίσχυση του θεσμικού ρόλου με επιλογή του Προέδρου και του Αντιπροέδρου από τη Βουλή, ενώ τα υπόλοιπα μέλη θα διορίζονται με υπουργική απόφαση για πέντε χρόνια με δυνατότητα μίας περαιτέρω θητείας, αποσυνδέοντας τη θητεία τους από τις εκλογές (παρ.1-3, άρθρο 12).
2. Δημιουργία πειθαρχικού συμβουλίου (παρ.2, άρθρο 13).
3. Αυστηρότερα χρονικά πλαίσια εξέτασης κάθε υπόθεσης καθώς και έκδοσης αποφάσεων.
4. Εναρμόνιση του προγράμματος επιεικείας με αυτό της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Το Πρόγραμμα αυτό αποτελεί το νομικό πλαίσιο που ορίζει την επιεική μεταχείριση (η οποία μπορεί να καταλήξει και σε ολική απαλλαγή από τα πρόστιμα) επιχειρήσεων και φυσικών προσώπων που συνεργάζονται με την ΕΑ για την αποκάλυψη πρακτικών καρτελικής φύσης, και ιδίως μυστικών οριζόντιων συμπράξεων, οι οποίες

απαγορεύονται από το άρθρο 1 του ν. 3959/2011 ή και το άρθρο 1 της Συνθήκης Λειτουργίας της Ε.Ε. (ΣΛΕΕ).

Ο επόμενος πίνακας 2 παρουσιάζει εκείνες τις περιπτώσεις, κατά τις οποίες οι επιχειρήσεις είναι υποχρεωμένες να ενημερώνουν την Επιτροπή Ανταγωνισμού σχετικά με τις κινήσεις και τις προθέσεις τους, ώστε αυτή να διενεργεί τους απαραίτητους ελέγχους, προκειμένου να τηρούνται οι συνθήκες ελεύθερου ανταγωνισμού στην αγορά. Οι περιπτώσεις αυτές καθορίζονται με βάση της διατάξεις του νόμου 3959/2011.

Πίνακας 2: Οι περιπτώσεις συγκέντρωσης επιχειρήσεων που υπόκεινται σε πρότερη γνωστοποίηση στην Επιτροπή Ανταγωνισμού

<i>Περιπτώσεις υποχρεωτικής ενημέρωσης της Επιτροπής Ανταγωνισμού</i>
1. Η ίδρυση κοινής επιχείρησης που εκπληρώνει μόνιμα όλες τις λειτουργίες μιας αυτόνομης οικονομικής ενότητας.
2. Η απόσχιση ή απόσπαση κλάδου ή κλάδων επιχειρήσεων.
3. Η μόνιμη μεταβολή ελέγχου από τη συγχώνευση με οποιονδήποτε τρόπο δύο ή περισσότερων προηγουμένως ανεξάρτητων επιχειρήσεων ή τμημάτων επιχειρήσεων.
4. Η μόνιμη μεταβολή ελέγχου από την απόκτηση από ένα ή περισσότερα πρόσωπα που ελέγχουν ήδη τουλάχιστον μια επιχείρηση ή από μία ή περισσότερες επιχειρήσεις, άμεσα ή έμμεσα του ελέγχου του συνόλου ή τμημάτων μιας ή περισσότερων άλλων επιχειρήσεων με σύμβαση, με την αγορά τίτλων ή στοιχείων του ενεργητικού ή άλλον τρόπο.

Πηγή: Ν.3959/2011

Επιπλέον, ο επόμενος πίνακας 3 παρουσιάζει στοιχεία σχετικά με την διαχρονική εξέλιξη της επιβολής προστίμων της Επιτροπής Ανταγωνισμού σε επιχειρήσεις για παραβιάσεις των εθνικών και ενωσιακών διατάξεων περί προστασίας του ελεύθερου ανταγωνισμού. Αν και ο πίνακας αυτός παρουσιάζει στοιχεία μέχρι και το 2013, θα πρέπει να σημειωθεί ότι σύμφωνα με τον επίσημο

διαδικτυακό τόπο της Επιτροπής Ανταγωνισμού, έχουν καταλογιστεί πρόστιμα για το 2014 που ξεπερνούν τα 15 εκατομμύρια ευρώ, ενώ το αντίστοιχο ποσό για το 2015 έφτασε τα 31,5 εκατομμύρια ευρώ (Επιτροπή Ανταγωνισμού, 2017).

Πίνακας 3: Διαχρονική Εξέλιξη της Επιβολής Προστίμων της Επιτροπής Ανταγωνισμού σε Επιχειρήσεις για παραβιάσεις των εθνικών και ενωσιακών διατάξεων περί προστασίας του ελεύθερου ανταγωνισμού σε εκατ. €

Έτη	Παραβιάσεις μη ανταγωνιστικών συμπεριφορών, καρτέλ, κατάχρησης δεσπόζουσας θέσης και παρακώλυσης ερευνών	Εκπρόθεσμες γνωστοποιήσεις και πρόωρες πραγματοποιήσεις συγκεντρώσεων	Μη συμμόρφωση σε αποφάσεις της Επιτροπής Ανταγωνισμού	Συνολικά Ποσά Προστίμων
2000	0,0044	0,845	0	0,85
2001	0	0,425	0	0,425
2002	3,3	6,3	0	9,6
2003	1,13	0,035	0	1,16
2004	0,63	0	0	0,63
2005	19,1	0,06	0	19,2
2006	0,015	0	8,6	8,6
2007	103,5	0,12	0	103,6
2008	55,5	0,054	0	55,6
2009	102,8	3,8	0	106,6
2010	43,1	0,047	0	43,2
2011	17,1	0,03	0	17,1
2012	5,1	0,1	0	5,2
2013	40,1	0	0	40,1
Σύνολα	391,4	11,8	8,6	411,8

Πηγή: Επιτροπή Ανταγωνισμού, 2015

Τέλος, ο πίνακας 4 που ακολουθεί περιλαμβάνει στοιχεία σχετικά με το είδος και την κατηγορία για τις εκδοθείσες αποφάσεις και τις γνωμοδοτήσεις της Επιτροπής Ανταγωνισμού για τα έτη 2005 - 2012.

Πίνακας 4: Συνολικά στοιχεία για τις εκδοθείσες αποφάσεις και τις γνωμοδοτήσεις της Επιτροπής Ανταγωνισμού για τα έτη 2005 – 2012

Έτος	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Καταγγελίες	2	1	5	7	11	14	8	5
Ασφαλιστικά μέτρα	3	4	1	1	0	1	0	1
Αυτεπάγγελτες έρευνες	1	2	2	5	8	6	1	3
Γνωστοποιήσεις	1	2	1	6	7	3	0	0
Προηγούμενες γνωστοποιήσεις	13	11	20	33	29	26	3	12
Λοιπές	1	1	10	1	20	21	21	51
Σύνολο	21	21	39	53	68	71	33	72

Πηγή: Επιτροπή Ανταγωνισμού, 2015

2.4 Συμπεράσματα

Η Επιτροπή Ανταγωνισμού, ως ανεξάρτητη αρχή από το 1995 έχοντας διοικητική και οικονομική αυτοτέλεια, εγγυάται την εφαρμογή του εθνικού αλλά και του ενωσιακού δικαίου ανταγωνισμού προς όφελος της αγοράς και της εύρυθμης λειτουργίας της.

Έχει την αποκλειστική αρμοδιότητα εφαρμογής του ν.3959/2011 καθώς και των άρθρων 101 και 102 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ως βασικό σκοπό έχει τη τήρηση και διαφύλαξη των αρχών του ανταγωνισμού.

Για την υλοποίηση των παραπάνω στόχων η Επιτροπή Ανταγωνισμού εντοπίζει και τιμωρεί τις πρακτικές εκείνες που έχουν ως σκοπό τη στρέβλωση του ανταγωνισμού και της αγοράς. Τα τελευταία χρόνια έχει καταλογίσει πρόστιμα τα οποία ξεπερνούν τα 400εκ. ευρώ. Παρόλα αυτά, όπως θα δούμε και στις μελέτες περιπτώσεων η καθυστέρηση και οι χρονοβόρες διαδικασίες είναι βασικά χαρακτηριστικά της Ελληνικής Επιτροπής Ανταγωνισμού, χαρακτηριστικά που αποτελούν έμμεσα τροχοπέδη στην ενίσχυση της υγιούς επιχειρηματικότητας και της κοινωνικής ευημερίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Χαρακτηριστικές περιπτώσεις ολιγοπωλιακής συγκέντρωσης στην Ελλάδα

3.1 Εισαγωγικά Στοιχεία

Σκοπός του παρόντος κεφαλαίου είναι να παρουσιάσει περιπτώσεις ολιγοπωλιακών κλάδων στην Ελλάδα, πέραν του κλάδου διύλισης πετρελαίου, ο οποίος θα παρουσιαστεί αναλυτικά στο επόμενο κεφάλαιο. Οι κλάδοι που παρουσιάζονται σε αυτό το κεφάλαιο είναι ο κλάδος του γάλακτος, ο κλάδος των κατασκευών και ο κλάδος των τηλεπικοινωνιών και ειδικότερα, της κινητής τηλεφωνίας. Ο κλάδος του γάλακτος απασχόλησε την Επιτροπή Ανταγωνισμού, αλλά και το σύνολο της ελληνικής κοινωνίας το 2006, όταν ανακαλύφτηκε το ισχυρό καρτέλ που είχαν σχηματίσει οι περισσότερες εταιρίες του κλάδου. Το ίδιο, ίσως και σημαντικότερη περίπτωση αθέμιτου ανταγωνισμού αποτελεί ο κατασκευαστικός κλάδος, τον οποίο η Επιτροπή Ανταγωνισμού διερεύνησε τα προηγούμενα χρόνια, με αποτέλεσμα την επιβολή υψηλότατων προστίμων. Αντίθετα, στον κλάδο της κινητής τηλεφωνίας παρότι δραστηριοποιούνται μόνο τρεις εταιρίες λειτουργεί στα πλαίσια του υγιούς ανταγωνισμού.

3.2 Η περίπτωση του κλάδου του γάλακτος.

Ο κλάδος γαλακτοκομικών προϊόντων είναι ένας από τους μεγαλύτερους παραγωγικούς τομείς στην εγχώρια αγορά. Οι διατροφικές συνήθειες των Ελλήνων καταναλωτών, ταξινομούν τα γαλακτοκομικά προϊόντα στα πιο βασικά είδη διατροφής.

Ο επόμενος πίνακας 5 παρουσιάζει τα μερίδια αγοράς στην αγορά γάλακτος στην Ελλάδα, το 2010. Η εγχώρια αγορά του νωπού παστεριωμένου γάλακτος χαρακτηρίζεται από υψηλή συγκέντρωση, ενώ μικρός αριθμός επιχειρήσεων καλύπτει το μεγαλύτερο μέρος της κατανάλωσης. Σύμφωνα με τα στοιχεία του πίνακα αυτού, η εταιρία με το μεγαλύτερο μερίδιο αγοράς την συγκεκριμένη χρονιά ήταν η Friesland Campina Hellas με ποσοστό 26,4%, ακολουθεί η Δέλτα Α.Ε. με

21,6% και η εταιρία Όλυμπος με ποσοστό 13%. Τρεις εταιρίες δηλαδή ελέγχουν το 61% της συνολικής αγοράς.

Πίνακας 5: Τα μερίδια αγοράς στην αγορά γάλακτος το 2010 στην Ελλάδα

Γαλακτοβιομηχανία	Μερίδιο Αγοράς %
Friesland Campina Hellas	26,4
ΔΕΛΤΑ	21,6
Όλυμπος	13
ΜΕΒΓΑΛ	6,4
ΦΑΓΕ	5,9
ΑΓΝΟ	4,3
Nestle	2
Ελαΐς/ Unilever	1,4
Άλλοι	18,9

Πηγή: Κλωνάρης, 2011

Σημαντικό στάδιο στην πορεία του κλάδου ήταν η εφαρμογή του συστήματος ποσοτώσεων το 1984, το οποίο καθορίζει τη συνολική παραγωγή αγελαδινού γάλακτος σε όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Φέκα, 2011). Προκειμένου να αποθαρρυνθεί η πρόσθετη παραγωγή, εφαρμόζεται συμπληρωματική εισφορά στις παραδόσεις που υπερβαίνουν τις ποσότητες αναφοράς. Η Ελλάδα συμπεριλήφθηκε στο σύστημα αυτό, παρά το γεγονός ότι η εγχώρια παραγωγή της δεν επαρκούσε για την κάλυψη της κατανάλωσής της. Τα γαλακτοκομικά προϊόντα αποτελούν βασικά τρόφιμα και η ζήτησή τους παρουσιάζει σχετικά χαμηλή ελαστικότητα όσον αφορά την τιμή και το διαθέσιμο εισόδημα. Η στροφή των καταναλωτών σε υγιεινότερους τρόπους διατροφής και η αύξηση του διαθέσιμου εισοδήματος ενίσχυσαν τη συνολική κατανάλωση γαλακτοκομικών προϊόντων και ειδικότερα προϊόντων με υψηλή προστιθέμενη αξία. Τα τελευταία χρόνια οι εταιρείες γαλακτοκομικών προϊόντων παρέχουν ως μέσο προώθησης των προϊόντων τους, εκπτώσεις ή

πιστώσεις στα σούπερ-μάρκετ, όπου τα τελευταία εκμεταλλεύονται τις υψηλές πωλήσεις που πραγματοποιούν, πιέζουν για μεγαλύτερα χρονικά διαστήματα πιστώσεων και υψηλότερα ποσοστά εκπτώσεων. Οι εκπτώσεις που προσφέρουν τελικά οι μεγάλες επιχειρήσεις ανάλογα με τον τρόπο πληρωμής και γενικότερα με τον τύπο συμφωνίας μεταξύ των δύο μερών κυμαίνονται μεταξύ 20% - 25% της τιμής χονδρικής για τις μεγάλες αλυσίδες των σούπερ-μάρκετ, ενώ για τα μικρότερα καταστήματα διαμορφώνονται σε χαμηλότερα επίπεδα. Οι χορηγούμενες πιστώσεις από τις μεγάλες γαλακτοπαραγωγικές κυμαίνονται κατά μέσο όρο μεταξύ 3-4 μηνών (Tsakistara et al., 2009).

Από τα τέλη της δεκαετίας του '80 έως το 2006 οι μεγάλες επιχειρήσεις στον τομέα του γάλακτος άρχισαν να οργανώνουν συγκεκριμένες δράσεις για τη σταθεροποίηση των τιμών του γάλακτος σε επίπεδα υψηλότερα από αυτά της αγοράς. Οι προσπάθειες των βιομηχανιών να εξασφαλίσουν τιμές υψηλότερες από την τιμή ισορροπίας στέφθηκαν με περιορισμένη επιτυχία εξαιτίας των διαιρέσεων του καρτέλ έναντι της συμφωνημένης στρατηγικής (το καρτέλ στην ελληνική αγορά γάλακτος αποκαλύφθηκε όταν ένα μέρος των επιχειρήσεων δεν ακολούθησε την σχεδιασμένη κίνηση, ώστε οι υπόλοιπες εταιρίες να χάσουν σημαντικό μερίδιο αγοράς και κέρδη). Άλλοι παράγοντες που έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στην κατάρρευση του καρτέλ ήταν ο μεγάλος αριθμός παραγωγών, ο εξωτερικός ανταγωνισμός, ο αντίκτυπος των περιοριστικών εμπορικών πρακτικών και η νομοθεσία του ανταγωνισμού που απαγορεύει τέτοιου είδους συμπράξεις (Φέκα, 2011).

Υπάρχουν παράγοντες που δικαιολογούν ένα μέρος της υψηλής τιμής αλλά δεν είναι απολύτως υπεύθυνοι γι' αυτό, όπως δείχνουν τα παρακάτω στοιχεία (Tsakistara et al., 2009):

1. Το μέγεθος της εκμετάλλευσης και η εκμετάλλευση οικονομιών κλίμακας (25 αγελάδες / αγρόκτημα στην Ελλάδα).
2. Η κοινοτική ποσόστωση (82 kg / άτομο στην Ελλάδα, 348 kg / άτομο στη Γερμανία, 447 kg / άτομο στη Γαλλία) που αυξάνουν τεχνικά την τιμή του γάλακτος.
3. Το περιθώριο λιανικού κέρδους που χρεώνεται στον καταναλωτή.

4. Η τιμή παραγωγού δεν μεταβάλλεται σημαντικά μεταξύ των χωρών της Ευρωπαϊκή Ένωση (30,14 € / 100 λίτρα στην Ελλάδα, 30,20 € / 100 λίτρα στη Γαλλία, 31,82 € / 100 λίτρα στη Γερμανία)
5. Η μορφολογία του εδάφους και οι κλιματολογικές συνθήκες εντείνουν την έλλειψη επαρκούς σύνδεσης μεταξύ των αγροκτημάτων και των βοσκοτόπων. Η δυνατότητα ελεύθερης βοσκής και διατροφής των ζώων είναι περιορισμένη και εξαρτάται από τις ακριβές ζωοτροφές που αγοράζονται με κόστος μεταφοράς.
6. Το κόστος συλλογής εξαρτάται από τον αριθμό των μονάδων και τη γεωγραφική διάδοση (Ελλάδα 6,73 € / 100kg, Ευρώπη 2 € / 100kg)
7. Το κόστος μεταφοράς σε συνδυασμό με το οδικό δίκτυο (Ελλάδα 2,59 € / 100kg, Ευρώπη 1,2 € / 100kg)

Η Ελληνική Επιτροπή Ανταγωνισμού κατηγόρησε εννέα βιομηχανίες το 2006 για τη δημιουργία καρτέλ και ειδικότερα για «οριζόντια συμπαιγνία, έτσι ώστε να επιβάλλουν τιμές στους παραγωγούς και να μοιράζονται την αγορά νωπού γάλακτος καθώς και για κάθετη συμπαιγνία με τα σούπερ-μάρκετ με στόχο τον καθορισμό ενιαίας τιμής λιανικής πώλησης στο παστεριωμένο γάλα» (*Η Καθημερινή*, 2006). Αξίζει να σημειωθεί ότι η Επιτροπή Ανταγωνισμού επέβαλε συνολικά πρόστιμα που προσεγγίζουν το ποσό των 50 εκατομμυρίων ευρώ. Από αυτά, οι εμπλεκόμενες εταιρίες οι οποίες δέχτηκαν τα μεγαλύτερα πρόστιμα ήταν η εταιρία VIVARTIA (ΔΕΛΤΑ) στην οποία επιβλήθηκε πρόστιμο 16 εκατομμύρια ευρώ, η εταιρία ΜΕΒΓΑΛ με πρόστιμο 13 εκατομμύρια ευρώ, η εταιρία ΦΑΓΕ Α.Ε. στην οποία επιβλήθηκε χρηματικό πρόστιμο που ξεπερνούσε τα 9 εκατομμύρια ευρώ, η εταιρία Nestle, στην οποία επιβλήθηκε χρηματικό πρόστιμο που ξεπερνούσε τα 6 εκατομμύρια ευρώ και η εταιρία «Όλυμπος Α.Ε.», στην οποία επιβλήθηκε χρηματικό πρόστιμο 3 εκατομμύρια ευρώ, από τα οποία ωστόσο καταβλήθηκαν τα μισά (Επιτροπή Ανταγωνισμού, 2007).

Στην περίπτωση του καρτέλ γάλακτος έγινε και η πρώτη προσπάθεια για ένταξη εταιρίας σε πρόγραμμα επιεικειάς, με την περίπτωση της ΜΕΒΓΑΛ, η οποία ωστόσο δε στέφθηκε με επιτυχία και ανέδειξε τις αδυναμίες του τότε νομοθετικού πλαισίου της Επιτροπής Ανταγωνισμού (*Η Ναυτεμπορική*, 2006).

Οι παραβάσεις που διαπίστωσε η Επιτροπή ήταν οριζόντιες, αλλά και κάθετες. Σχετικά με τις οριζόντιες παραβάσεις του καρτέλ γάλακτος, αυτές προσδιορίστηκαν τόσο σε πρακτικές ανταλλαγής τιμοκαταλόγων μεταξύ των επιχειρήσεων του κλάδου, προκειμένου αυτές να είναι σε θέση να παρακολουθούν την πορεία των διαμορφούμενων τιμών των «ανταγωνιστών τους», όσο και η τήρηση εκ μέρους των επιχειρήσεων ομοιόμορφης εκπωτικής πολιτικής που οδηγούσε στην στεγανοποίηση των αγορών. Τέλος, θα πρέπει να σημειωθεί ότι η Επιτροπή Ανταγωνισμού ανακάλυψε και κάθετες παραβάσεις, οι οποίες σχετίζονταν με παράνομες συμφωνίες που δημιουργούσαν οι επιχειρήσεις του κλάδου με μια σειρά από μεταπωλητές των προϊόντων τους.

Ο κλάδος απασχόλησε την Επιτροπή και το 2014 λόγω της συγχώνευσης ΔΕΛΤΑ - ΜΕΒΓΑΛ. Η Επιτροπή με την υπ. αριθμ. 597/2014 απόφαση ενέκρινε τη συγχώνευση κρίνοντας πως είναι στα πλαίσια του υγιούς ανταγωνισμού (Επιτροπή Ανταγωνισμού, 2014).

Το 2015 η εταιρία ΦΑΓΕ ανακοίνωσε την αποχώρησή της από την αγορά φρέσκου γάλακτος, όπου κατείχε ποσοστό περίπου 7%, ενώ το 2016 ακριβώς το ίδιο συνέβη και με τη Friesland Campina Hellas.

Με τις παραπάνω εξελίξεις και με την επίδραση της οικονομικής ύφεσης ο κλάδος του γάλακτος έχει επηρεαστεί σημαντικά και η εγχώρια κατανάλωση το 2016 μειώθηκε κατά 12,3% (Dairy News, 2016). Οι παραπάνω αποχωρήσεις έχουν σηματοδοτήσει ανακατατάξεις στην αγορά γάλακτος όπου τα σκήπτρα το 2016 διατηρεί η Δέλτα με μερίδιο 33% και ακολουθεί η Θεσσαλική Όλυμπος με 17%, η Μεβγάλ με 14% και η Δωδώνη με 14% (Insider, 2017).

3.3 Η περίπτωση του κατασκευαστικού κλάδου.

Το μέγεθος του συγκεκριμένου κλάδου είναι ιδιαίτερα σημαντικό για την ελληνική οικονομία. Αξίζει να σημειωθεί ότι σύμφωνα με στοιχεία του IOBE, το

2012 στον συγκεκριμένο κλάδο δραστηριοποιούνταν συνολικά 86.872 επιχειρήσεις, οι οποίες απασχολούσαν πάνω από 160 χιλιάδες άτομα. Εξάλλου, η προστιθέμενη αξία που προσέφερε ο κλάδος στο ελληνικό ΑΕΠ ξεπερνάει για την συγκεκριμένη χρονιά τα 3 δισεκατομμύρια ευρώ. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο κλάδος δέχτηκε ιδιαίτερο πλήγμα από την οικονομική κρίση, καθώς το 2008 η συνεισφορά του κλάδου στο ΑΕΠ ήταν περίπου έξι φορές περισσότερο (IOBE, 2015).

Ο κατασκευαστικός κλάδος στην Ελλάδα αποτελεί μια ιδιάζουσα περίπτωση, καθώς ο αριθμός των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον κλάδο αυτό είναι αρκετά μεγάλος. Ωστόσο, την μερίδα του λέοντος αποσπά μια μικρή ομάδα επιχειρήσεων που κατέχουν το μεγαλύτερο μερίδιο αγοράς. Σύμφωνα με έρευνα της ICAP το 2007, η ΑΚΤΩΡ κατασκευαστική κατείχε ένα μερίδιο αγοράς που ξεπερνούσε το 20% στον κλάδο και η J&P ΑΒΑΞ Α.Ε είχε μερίδιο που άγγιζε το 19% (ICAP, 2008). Για τον λόγο αυτό, η Επιτροπή Ανταγωνισμού, εδώ και πάρα πολλά χρόνια και συγκεκριμένα από το 2013, διεξήγαγε μια πολυετή έρευνα προκειμένου να διερευνήσει το κατά πόσο την περίοδο από το 1990 μέχρι και το 2016, οι κατασκευαστικές εταιρίες είχαν υιοθετήσει παράνομες πρακτικές προκειμένου να παίρνουν υψηλότερες τιμές. Οι βασικές εταιρίες που ελέγχθηκαν ήταν η ΑΚΤΩΡ ΑΕ, η Αττικό Μετρό, η Τεχνική Ολυμπιακή και πολλές άλλες, για τα έργα τα οποία είχαν κατασκευάσει από το 1990 μέχρι και το 2016. Αξίζει να σημειωθεί ότι η έρευνα της Επιτροπής Ανταγωνισμού διήρκησε συνολικά τέσσερα χρόνια, ενώ το πρώτο της πόρισμα το εξέδωσε τον Μάιο του 2016. Σύμφωνα με τα στοιχεία που περιλαμβανόταν σε αυτό το πρώτο πόρισμα, οι εταιρίες αν και καταδικάζονταν για την σύσταση καρτέλ, στην ουσία τους δίνονταν η δυνατότητα να αποφύγουν τυχόν ποινικές ευθύνες, αν αποδέχονταν τις κατηγορίες και ομολογούσαν. Σε αυτήν την περίπτωση, η Επιτροπή Ανταγωνισμού θα δεχόταν μόνο την καταβολή των χρηματικών προστίμων.

Ωστόσο, μετά από πιέσεις που ασκήθηκαν στην ελληνική κυβέρνηση από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και τον φόβο επιβολής προστίμων από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή Ανταγωνισμού, αποφασίσθηκε η συνέχιση της έρευνας. Στο σημείο αυτό, θα πρέπει να σημειωθεί ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αντέδρασε με αυτόν τον τρόπο, καθώς υπήρχαν υπόνοιες ότι το ελληνικό καρτέλ των κατασκευαστικών εταιριών δρούσε με παράνομο τρόπο και σε εκείνες τις περιπτώσεις που διεξάγονταν κατασκευαστικά έργα με επιδοτήσεις της Ευρωπαϊκής Ένωση (*Η Καθημερινή*, 2016).

Η έρευνα συνεχίστηκε και τον Ιούλιο του 2016 έφερε στο φως αναλυτικά στοιχεία για τον τρόπο με τον οποίο λειτουργούσε το συγκεκριμένο καρτέλ. Σύμφωνα με όσα αποκαλύφθηκαν, οι εταιρίες που συμμετείχαν στο καρτέλ, κατάφεραν έπειτα από συνεννόηση μεταξύ τους, που πολλές φορές οδηγούσε μέχρι και στην υπογραφή ιδιωτικών συμφωνητικών, να δίνουν εκπτώσεις χαμηλότερες από αυτές που θα προέκυπταν στην περίπτωση που λειτουργούσε ο ανταγωνισμός. Ένα επιπλέον στοιχείο της δράσης τους ήταν η απόφαση των εταιριών που συμμετείχαν στο καρτέλ, εκ των προτέρων να αποφασίζουν να αποχωρούν από τις πλειοδοτήσεις υπέρ κάθε φορά και άλλης εταιρίας, με αντάλλαγμα να συμμετέχουν και αυτές εκ των υστέρων στην κατασκευή του εκάστοτε έργου. Επίσης, αποδείχτηκε στην Επιτροπή ότι αυτή η τακτική ακολουθούνταν για σχεδόν είκοσι χρόνια και πρωταγωνιστικό ρόλο σε αυτό το καρτέλ έπαιζαν οι εταιρίες ΓΕΚ - ΤΕΡΝΑ, ΑΕΓΕΚ, Ελλάκτωρ, Τεχνική Ολυμπιακή, J & P Άβαξ και Ιντρακάτ.

Κατόπιν αυτού η Επιτροπή Ανταγωνισμού προχώρησε στην επιβολή των ανάλογων, ιδιαίτερα σημαντικών χρηματικών προστίμων. Ωστόσο, αξίζει να δοθεί έμφαση σε δυο διαφορετικά στοιχεία που αφορούν την συγκεκριμένη υπόθεση. Το πρώτο σχετίζεται με το γεγονός ότι η Επιτροπή Ανταγωνισμού αποφάσισε την πλήρη απαλλαγή από την υποχρέωση πληρωμής προστίμου για την εταιρία Τεχνική Ολυμπιακή, καθώς κρίθηκε ιδιαίτερα σημαντική η συνεισφορά της στην αποκάλυψη του καρτέλ, λόγω της συνεργασίας της αξιοποιώντας τους ευνοϊκούς όρους του προγράμματος επεικειάς. Επιπλέον, σημειώνεται ότι για πρώτη φορά στην ιστορία της Επιτροπής Ανταγωνισμού, αποφασίστηκε να γίνει εν μέρει δεκτή η αδυναμία πληρωμής των προστίμων που αυτή επέβαλλε στις συγκεκριμένες κατασκευαστικές εταιρίες, με αποτέλεσμα, σε τελική ανάλυση να παρουσιάσει τελικές απαιτήσεις από τις εταιρίες αυτές, οι οποίες ήταν μειωμένες κατά 15%. Ως εκ τούτου, ο επόμενος πίνακας παρουσιάζει το συνολικό ποσό που αναλογούσε σε κάθε μια κατασκευαστική εταιρία, μετά την χορήγηση των ανωτέρω εκπτώσεων από την Επιτροπή.

Πίνακας 6: Τα τελικά πρόστιμα για την συμμετοχή στο καρτέλ των κατασκευαστικών εταιριών από την Επιτροπή Ανταγωνισμού

Εταιρία	Πρόστιμο
ΑΚΤΩΡ Α.Τ.Ε.	38.495.453 ευρώ
J&P ΑΒΑΞ Α.Ε.	18.320.193 ευρώ
ΤΕΡΝΑ Α.Ε.	18.611.695 ευρώ
ΑΕΓΕΚ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ Α.Ε.	532.859 ευρώ
ΤΕΧΝΙΚΗ ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ Α.Ε	Μηδενικό πρόστιμο
ΙΝΤΡΑΚΑΤ Α.Ε.	4.300.493 ευρώ
ΘΕΜΕΛΗ Α.Ε.	110.953 ευρώ
ΕΡΕΤΒΟ Α.Ε.	110.953 ευρώ
ΕΚΤΕΡ Α.Ε.	99.858 ευρώ
ΧΡΙΣΤ. Δ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ Α.Ε.	110.953 ευρώ
ΔΟΜΙΚΗ ΚΡΗΤΗΣ Α.Ε	8.899 ευρώ
Σύνολο	80.702.309 ευρώ

Πηγή: Επιτροπή Ανταγωνισμού, 2017

Σύμφωνα με την αναλυτική ανακοίνωση της Επιτροπής Ανταγωνισμού (Επιτροπή Ανταγωνισμού, 2017):

«Η Ολομέλεια της Επιτροπής Ανταγωνισμού με ομόφωνη απόφασή της, κατά την απλοποιημένη διαδικασία Διευθέτησης Διαφορών του άρθρου 25α του ν. 3959/2011 και σύμφωνα με την υπ' αριθ. 628/2016 απόφασή της, έκρινε ότι 15 συνολικά εργοληπτικές επιχειρήσεις που εντάχθηκαν στην ως άνω διαδικασία, παραβίασαν το άρθρο 1 του ν. 3959/2011, πρώην 1 του ν. 703/1977 περί απαγορευμένων συμπράξεων και 101 της Συνθήκης Λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ), με την συμμετοχή τους σε διακριτές οριζόντιες συμπράξεις για την κατανομή αγορών και τη νόθευση διαγωνισμών δημοσίων έργων, με σκοπό την παγίωση των μεριδίων τους στη σχετική αγορά και την άμβλυνση του επιπέδου των προσφερόμενων στους δημόσιους διαγωνισμούς εκπτώσεων. Η απόφαση εκδόθηκε κατά την

ως άνω απλοποιημένη διαδικασία, κατόπιν σχετικής εκδήλωσης ενδιαφέροντος εκ μέρους τους για την υπαγωγή τους στη διαδικασία και συνακόλουθης οριστικής δήλωσης περί αποδοχής των παραβάσεων που διαπιστώθηκαν»

Το γεγονός αυτό αποτέλεσε την μεγαλύτερη υπόθεση που χειρίστηκε ποτέ η Επιτροπή Ανταγωνισμού και έδειξε τις πολύ αρνητικές επιπτώσεις που είναι δυνατόν να επιφέρει η νόθευση του ανταγωνισμού, μέσα από την υιοθέτηση παράνομων πρακτικών, στην περίπτωση που υπάρχουν σε έναν κλάδο ολιγοπωλιακά χαρακτηριστικά. Το ύψος του προστίμου που επιβλήθηκε σε συνδυασμό με την κατακόρυφη μείωση έργων καθιστά τον ανταγωνισμό στον κλάδο οξύ ειδικά λόγω της υψηλής πλέον εξάρτησής του από τα δημόσια έργα (ΣΑΤΕ, 2010).

3.4 Η περίπτωση του κλάδου κινητής τηλεφωνίας.

Τέλος, παρουσιάζονται δεδομένα που αναφέρονται στην αγορά των τηλεπικοινωνιών στην Ελλάδα. Σύμφωνα με τα στοιχεία που δημοσιεύονται στην ετήσια έρευνα του Συνδέσμου Επιχειρήσεων Πληροφορικής και Επικοινωνιών Ελλάδας (ΣΕΠΕ) για το 2017, το έτος αυτό η ελληνική αγορά υπηρεσιών τηλεφωνίας σημείωσε μικρή πτώση. Η συνολική συνεισφορά του κλάδου στο ελληνικό ΑΕΠ διαμορφώθηκε σχεδόν στα 3,5 δισεκατομμύρια ευρώ, ενώ συγκεκριμένα ο κλάδος της κινητής τηλεφωνίας σημείωσε πτώση της τάξης του 5%. Ωστόσο, θα πρέπει να σημειωθεί ότι η αγορά Υπηρεσιών Δεδομένων Κινητής Τηλεφωνίας σημείωσε αύξηση σχεδόν 10%, επιβεβαιώνοντας την ανοδική της πορεία, η οποία εξακολούθησε, μετά την άνοδο που σημείωσε και το 2016 (ΣΕΠΕ, 2017).

Όπως είναι γνωστό, στην αγορά δραστηριοποιούνται τρεις μεγάλες εταιρίες. Αξίζει να σημειωθεί ότι για τον κλάδο αυτό, η συγκέντρωση στοιχείων αποτέλεσε σχετικά μια πιο εύκολη υπόθεση σε σχέση με τους δυο προηγούμενους κλάδους που προηγήθηκαν, καθώς παρέχει στοιχεία για τις εταιρίες του κλάδου η Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων (ΕΕΤΤ). Η αγορά κυριαρχείται από τις εταιρίες Vodafone, Wind και Cosmote, οι οποίες δραστηριοποιούνται στον χώρο, οι μεν δυο πρώτες από την στιγμή που ξεκίνησε να υφίσταται ο κλάδος της κινητής τηλεφωνίας στην Ελλάδα και η τρίτη από μερικά χρόνια αργότερα. Θα πρέπει να

σημειωθεί ότι στην αγορά υπάρχουν και κάποιες ακόμη εταιρίες, όπως είναι για παράδειγμα, η Q, της οποίας, ωστόσο, όπως θα δούμε και στην συνέχεια, το μερίδιο αγοράς δεν είναι ιδιαίτερα σημαντικό.

Ο πίνακας που ακολουθεί παρουσιάζει την εξέλιξη του αριθμού των πελατών των τριών εταιριών κινητής τηλεφωνίας στην Ελλάδα, από το 1998, οπότε έχουμε στοιχεία και από την Cosmote που εισήλθε στην αγορά με την εμπορική της λειτουργία το ίδιο έτος, μέχρι και το 2015, που υπήρχαν διαθέσιμα στοιχεία. Μετά την μελέτη των στοιχείων που υπάρχουν στον παρακάτω πίνακα, θα πρέπει να υπογραμμιστεί το γεγονός ότι η αγορά της κινητής τηλεφωνίας αποτελεί έναν κλάδο ιδιαίτερα σημαντικό για την ελληνική οικονομία, αν κρίνει κανείς την εξέλιξη του αριθμού των ατόμων που χρησιμοποιούν τις υπηρεσίες αυτές. Σε αυτό, θα πρέπει να προστεθεί και το γεγονός ότι καθώς τα τελευταία χρόνια έχει εισβάλει σε μεγάλο βαθμό και η δυνατότητα χρήσης υπηρεσιών διαδικτύου, μέσω των κινητών τηλεφώνων, οι δυνατότητες του κλάδου φαίνεται να αυξάνονται σε σημαντικό βαθμό.

Πίνακας 7: Ο αριθμός των συνδέσεων κινητής τηλεφωνίας την χρονική περίοδο από το 1998 μέχρι και το 2015

Έτος	Αριθμός συνδρομητών
1998	2.000.153
1999	4.001.658
2000	6.142.268
2001	8.214.633
2002	9.458.966
2003	10.214.267
2004	11.059.920
2005	12.448.473
2006	13.874.674
2007	16.226.675
2008	18.918.092
2009	20.298.102
2010	14.815.705
2011	14.557.672
2012	15.151.742
2013	15.722.476
2014	15.473.683
2015	15.353.553

Πηγή: Ετήσιες Επισκοπήσεις Αγοράς από την Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων, 1998-2015

Στη συνέχεια, από την επεξεργασία των στοιχείων που αντλήθηκαν και πάλι από την Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων, συγκεντρώθηκαν τα

μερίδια αγοράς για τις εταιρίες του κλάδου, για την συγκεκριμένη χρονική περίοδο. Μετά την μελέτη των στοιχείων που παρατίθενται στην συνέχεια, είναι εμφανής η εξέλιξη του βαθμού αλληλεξάρτησης καθεμίας από τις τρεις εταιρίες, αναφορικά με το μερίδιο αγοράς τους.

Έτσι, αρχικά θα πρέπει να σημειωθεί η μείωση του μεριδίου αγοράς της εταιρίας Vodafone μέσα στην δεκαπενταετία από 46% σε 35% δηλαδή μείωση κατά 23,7%. Βέβαια, στο μεσοδιάστημα υπήρξαν συνεχόμενες μεταβολές με καθοριστικό το έτος 2010 που παρατηρείται η μεγαλύτερη μείωση του ποσοστού της σε 25,9%, μία μείωση κατά 43,70% σε σχέση με το έτος 1999 αλλά και με την τάση βελτίωσης για τα επόμενα χρόνια. Η πορεία του μεριδίου αγοράς της εταιρίας Wind ήταν σταθερή τα πρώτα χρόνια καθώς ξεκίνησε με ένα μερίδιο αγοράς της τάξης του 36%, με καθοριστικό το έτος 2006 όπου και αρχίζει μία μεταβαλλόμενη περίοδο με πτωτική τάση έως το 2015, που καταλήγει να διαθέτει ένα μερίδιο αγοράς που δεν ξεπερνάει το 20% μειωμένο σημαντικά από το 1999 κατά 45,8%. Η πλέον δυναμική παρουσία είναι σε κάθε περίπτωση της εταιρίας Cosmote, η οποία είναι η μόνη από τις τρεις εταιρίες που κατάφερε να αποσπάσει μερίδιο αγοράς μεγαλύτερο από το 50% τα έτη 2010 και 2011 και γενικότερα, να ξεχωρίσει για την ανοδική της διαχρονική πορεία αυξάνοντας το μερίδιο αγοράς από το 18% το 1999 στο 45,2% το 2015, μεταβολή 151%. Σημαντικό ρόλο στις μεταβολές των μεριδίων και για τις τρεις εταιρίες έπαιξε η παρουσία της εταιρίας Q που παρότι το 2006 είχε αποσπάσει μερίδιο περίπου 7% στη συνέχεια αποχώρησε από την αγορά.

Πίνακας 8: Τα μερίδια αγοράς των τριών σημαντικότερων εταιριών κινητής τηλεφωνίας την περίοδο από το 1999 μέχρι και το 2015

Έτος	Vodafone	Wind	Cosmote	Q
1999	46,0%	36,0%	18,0%	
2000	44,0%	35,0%	21,0%	
2001	33%	37,0%	30,0%	
2002	31,5%	38,0%	30,5%	2,0%
2003	31,0%	35,0%	31,0%	3,0%
2004	30,5%	34,0%	30,5%	5,0%
2005	30,7%	32,0%	31,3%	6,0%
2006	35,7%	20,0%	37,6%	6,7%
2007	33,5%	27,9%	38,6%	
2008	30,8%	27,5%	41,7%	
2009	31,2%	24,3%	44,5%	
2010	25,9%	21,7%	52,4%	
2011	26,3%	21,4%	52,3%	
2012	27,1%	24,0%	48,9%	
2013	28,8%	25,5%	45,7%	
2014	30,4%	25,0%	44,5%	
2015	35,1%	19,5%	45,2%	

Πηγή: Ετήσιες Επισκοπήσεις Αγοράς από την Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων, 1999-2015

Επιπλέον, σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία σχετικά με την τιμολογιακή πολιτική των τριών εταιριών για την περίοδο από το 2005 μέχρι και το 2009, όπως αυτή προσαρμόζεται σε σχέση με ένα αντιπροσωπευτικό πακέτο παροχών της εκάστοτε εταιρίας, προκύπτει η ιδιαίτερα μικρή διαφορά στις τιμές των δυο

μεγαλύτερων εταιριών του κλάδου. Αξίζει να σημειωθεί ότι η επιλογή των «πακέτων» χρέωσης έγινε από την ευρωπαϊκή αρχή που διενήργησε την έρευνα σύγκρισης των τιμών στην κινητή τηλεφωνία πανευρωπαϊκά .

Η μοναδική φορά που απασχόλησε ο κλάδος την Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων ήταν το 2012, που διαπιστώθηκε πως και οι τρεις εταιρίες είχαν προβεί σε αυθαίρετες χρεώσεις σε καταναλωτές, έπειτα από καταγγελίες πελατών για υπέρογκες τιμολογήσεις εναρμονισμένα και από τους τρεις παρόχους. Ειδικότερα, διαπιστώθηκε παράβαση νομοθεσίας στην ενεργοποίηση της υπηρεσίας μεταφοράς δεδομένων με την Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων να επιβάλλει χρηματικά πρόστιμα στις εμπλεκόμενες εταιρίες συνολικού ύψους 6.650.000 ευρώ. Αναλυτικά το πρόστιμο ανήλθε σε 3,5 εκατομμύρια ευρώ για την COSMOTE σε 2,5 εκατομμύρια ευρώ στη VODAFONE και στις 650.000 ευρώ για τη WIND (EETT, 2012).

Πίνακας 9: Η εξέλιξη του μέσου μηνιαίου κόστους για νοικοκυριά για την Vodafone και την Cosmote την περίοδο από το 2005 μέχρι και το 2009

Έτος	Vodafone	Cosmote
2005	32,07	31,07
2006	36,03	31,66
2007	28,08	27,67
2008	27,37	26,73
2009	27,00	27,29

Πηγή: Ετήσιες Επισκοπήσεις Αγοράς από την EETT, 2005-2015

3.5 Συμπεράσματα

Διαπιστώνουμε, λοιπόν, πως σημαντικοί και νευραλγικοί τομείς της Ελληνικής οικονομίας χαρακτηρίζονται από έντονη ολιγοπωλιακή διάρθρωση. Επιλέξαμε να παρουσιάσουμε αρχικά τρεις κλάδους, τον κλάδο γάλακτος που απασχόλησε ευρέως

την Επιτροπή αλλά και την κοινή γνώμη το 2006, τον κατασκευαστικό κλάδο που επιβλήθηκε πρόστιμο πάνω από 80 εκατομμύρια ευρώ στις εμπλεκόμενες εταιρίες που είναι και το μεγαλύτερο πρόστιμο που έχει καταλογισθεί από την Επιτροπή Ανταγωνισμού και τέλος τον κλάδο της κινητής τηλεφωνίας που παρότι έχει τα πλέον έντονα χαρακτηριστικά ολιγοπωλίου, ωστόσο λειτουργεί σε ικανοποιητικά πλαίσια.

Και οι τρεις περιπτώσεις καταδεικνύουν αρχικά τη σημαντικότητα της Επιτροπής Ανταγωνισμού καθώς η ίδια η οικονομία της χώρας μας έχει χαρακτηριστικά που ευνοούν την ανάπτυξη ολιγοπωλίων αλλά και περιπτώσεων καρτέλ, ωστόσο αποκαλύπτουν και τις αδυναμίες της ειδικά στην περίπτωση των κατασκευών λόγω της μεγάλης χρονικής διάρκειας και καθυστέρησης στη λήψη αποφάσεων, αλλά και λόγω των αντικειμενικών δυνατοτήτων της Επιτροπής (Κατσουλάκος, 2009).

Δε θα πρέπει ωστόσο να αγνοήσουμε πως η πρόσφατη εναρμόνιση του προγράμματος επιείκειας με αυτό της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και των ευνοϊκών ρυθμίσεων για τις συνεργαζόμενες επιχειρήσεις, οδήγησε στην αποκάλυψη του καρτέλ των κατασκευαστικών, δείγμα της σωστής κατεύθυνσης του τελευταίου νόμου 3959/2011.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Η περίπτωση του κλάδου Διύλισης Πετρελαίου στην Ελλάδα

4.1 Εισαγωγικά στοιχεία

Μετά από την παράθεση του θεωρητικού υποβάθρου της μορφής αγοράς του ολιγοπωλίου και την παρουσίαση τριών χαρακτηριστικών περιπτώσεων ολιγοπωλίου στην ελληνική οικονομία, στις οποίες έγινε αναφορά στο προηγούμενο κεφάλαιο, στόχος του παρόντος κεφαλαίου είναι η παρουσίαση της κατάστασης που επικρατεί στον κλάδο Διύλισης Πετρελαίου στην Ελλάδα. Είναι ευνόητο ότι ο κλάδος αυτός αποτελεί έναν από τους πλέον ζωτικούς για την ελληνική οικονομία, καθώς έχει άμεση σύνδεση με την γενικότερη παραγωγική διαδικασία. Επιπλέον, η συνεισφορά του κλάδου στο ελληνικό ΑΕΠ είναι ιδιαίτερα σημαντική και για τον λόγο αυτό, θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη βαρύτητα στον τρόπο ανάπτυξης και διάρθρωσης του, με την έννοια, ότι τυχόν στρεβλώσεις ή αποτυχίες της αγοράς στον κλάδο αυτό, αναμένεται να έχουν ιδιαίτερα σημαντικές επιπτώσεις στο σύνολο της οικονομίας. Τέλος, θα πρέπει να σημειωθεί ότι τα διυλιστήρια ανήκουν στην εφοδιαστική αλυσίδα του πετρελαίου, καθώς αποτελούν το δεύτερο στάδιο της, το οποίο έπεται της εξόρυξης του πετρελαίου και ακολουθείται από την εμπορία και την κατανάλωσή του. Με αυτήν την έννοια, είναι κατανοητή η σημαντικότητα της διάρθρωσης της αγοράς της διύλισης για την καλή λειτουργία της αγοράς και την συγκράτηση του κόστους, μέσω της λειτουργίας των αρχών του ανταγωνισμού στον κλάδο αυτό (IOBE, 2014).

Η συλλογή δεδομένων για το παρόν κεφάλαιο στηρίχτηκε σε δυο διαφορετικούς πυλώνες. Ο πρώτος από αυτούς τους πυλώνες, στηρίζεται στην μεγάλη κλαδική μελέτη για τον χώρο της διύλισης πετρελαίου, την οποία δημοσίευσε το Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (IOBE) το 2014. Ο IOBE εξέδωσε μια συνολική μελέτη για την πορεία του κλάδου, κυρίως για να διαπιστώσει το κατά πόσο επηρεάστηκε ο κλάδος από την συνεχιζόμενη οικονομική κρίση που μαστιάζει την ελληνική οικονομία από το 2009 και έπειτα. Έτσι, το πρώτο μέρος του παρόντος κεφαλαίου στηρίζεται στην επεξεργασία και την κριτική παρουσίαση των δευτερογενών στοιχείων που συγκεντρώθηκαν μετά την μελέτη της συγκεκριμένης

έρευνας. Ο δεύτερος πυλώνας στον οποίο στηρίζεται το δεύτερο μέρος του κεφαλαίου αποτελείται από την παρουσίαση στοιχείων που δημοσιεύονται στις ετήσιες οικονομικές εκθέσεις των δυο εταιριών του κλάδου, δηλαδή της «Μότορ όιλ» και της εταιρίας «Ελληνικά Πετρέλαια» όπου μέσα από την μελέτη των στοιχείων του ισολογισμού τους, γίνεται προσπάθεια να δειχτεί η ολιγοπωλιακή διάρθρωση του κλάδου. Τέλος, το κεφάλαιο κλείνει με την παράθεση των αποτελεσμάτων της έρευνας που έλαβε χώρα στην βάση δεδομένων της Επιτροπής Ανταγωνισμού, για θέματα που σχετίζονται με περιπτώσεις επιβολής προστίμων στις δυο εταιρίες, για πιθανές παραβάσεις της νομοθεσίας περί της τήρησης του ανταγωνισμού.

4.1.1 Η ελληνική πετρελαϊκή αγορά, γενικά

Σύμφωνα με τον νόμο 3054/2002, η ελληνική πετρελαϊκή αγορά διακρίνεται σε τρία διαφορετικά επίπεδα:

- ✓ Στο επίπεδο της διύλισης, το οποίο αναλύεται διεξοδικά στην συνέχεια
- ✓ Στο επίπεδο της εμπορίας και
- ✓ Στο επίπεδο της διανομής.

Προκειμένου, εξάλλου, να συμμετάσχει μια εταιρία σε κάποιο από αυτά τα επίπεδα, είναι υποχρεωμένη να διαθέτει την κατάλληλη άδεια. Αναλυτικότερα, η άδεια διύλισης, που θα πρέπει να διαθέτει η εταιρία που συμμετέχει στο πρώτο επίπεδο, της χορηγείται από το Υπουργείο Ανάπτυξης και οι εταιρίες που την διαθέτουν, τους επιτρέπεται:

«η διύλιση και διάθεση πετρελαιοειδών σε εταιρίες εμπορίας, σε προμηθευτικούς συνεταιρισμούς ή κοινοπραξίες πρατηριούχων, σε μεγάλους τελικούς καταναλωτές και τις Ένοπλες Δυνάμεις» (Ν.3054/2002).

Από την άλλη πλευρά, οι εταιρίες που δραστηριοποιούνται στον χώρο της εμπορίας, θα πρέπει να διαθέτουν μια από τις τέσσερις αντίστοιχες άδειες που χορηγούνται σε αυτό το επίπεδο. Οι άδειες αυτές είναι οι εξής (Ν.3054/2002):

1. Άδεια εμπορίας όλων των υγρών καυσίμων που πωλούνται στην εγχώρια αγορά.
2. Άδεια εμπορίας αφορολόγητων ναυτιλιακών ή αεροπορικών καυσίμων αντίστοιχα.
3. Άδεια εμπορίας υγραερίων.
4. Άδεια εμπορίας ασφάλτου.

Τέλος, σχετικά με το τρίτο επίπεδο της διανομής, οι εταιρίες θα πρέπει να προμηθεύονται από τις αρμόδιες Νομαρχιακές υπηρεσίες άδεια λιανικής διάθεσης.

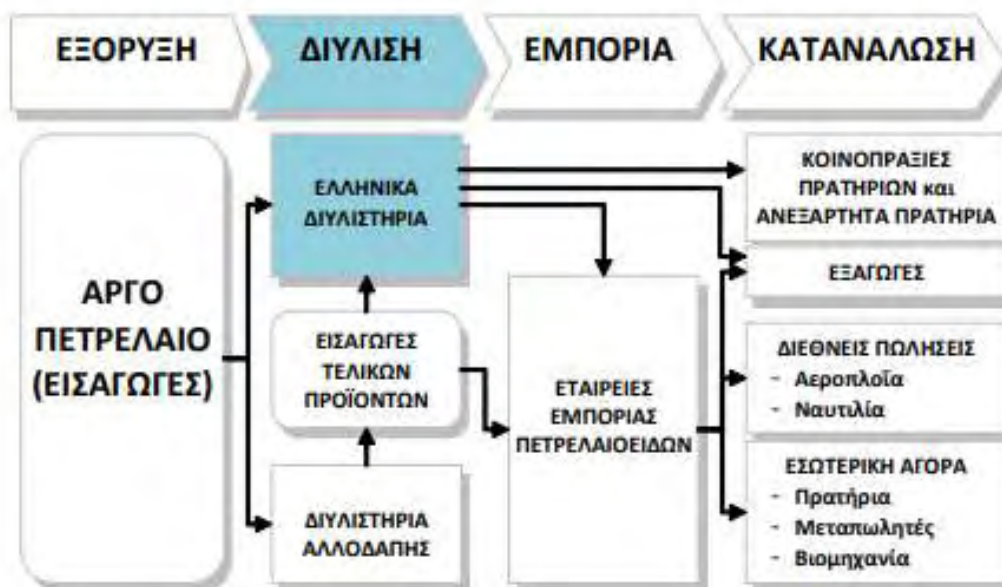
4.1.2 Δομή της αγοράς πετρελαίου στην Ελλάδα

Κυρίαρχο ρόλο στην εγχώρια αγορά πετρελαιοειδών εξακολουθεί να διαδραματίζει η εταιρεία Ελληνικά Πετρέλαια Α.Ε., η οποία ιδρύθηκε το 1975, με τον Ν. 87/75 και είχε την επωνυμία Δημόσια Επιχείρηση Πετρελαίου (Δ.Ε.Π.), μετά την επιτυχή ανακάλυψη των κοιτασμάτων υδρογονανθράκων «ΠΡΙΝΟΥ» & «ΝΟΤΙΑ ΚΑΒΑΛΑ». Η εταιρεία δραστηριοποιείται σε όλους τους τομείς της αγοράς. Εδώ και λίγα χρόνια συγχωνεύθηκε με μία από τις 3 εταιρείες διύλισης που υπήρχε στην αγορά, την Petrola ΕΛΛΑΣ Α.Ε. που ενδυνάμωσε τη θέση της στην αγορά αφού κατέχει πάνω από το 60% της εγχώριας διύλισης πετρελαίου.

Η εσωτερική αγορά αναφέρεται στις πωλήσεις προϊόντων που καταναλώνονται στην εγχώρια αγορά, ενώ η εξωτερική αγορά περιλαμβάνει τις πωλήσεις καυσίμων για την αεροπορία και ναυσιπλοΐα, καθώς και τις ποσότητες εξαγωγών στην διεθνή αγορά.

Ο κλάδος της διύλισης πετρελαίου αποτελεί θεμελιώδη κρίκο στην αλυσίδα εφοδιασμού προϊόντων πετρελαίου προς τους καταναλωτές. Εισάγει και επεξεργάζεται αργό πετρέλαιο, παράγοντας ενδιάμεσα και τελικά προϊόντα πετρελαίου. Τα προϊόντα κατευθύνονται στη συνέχεια προς την τελική κατανάλωση (εγχώρια ζήτηση και εξαγωγές), κυρίως μέσω του δικτύου και των υποδομών των εταιρειών εμπορίας πετρελαιοειδών.

Η ΑΛΥΣΙΔΑ ΕΦΟΔΙΑΣΜΟΥ ΤΟΥ ΠΕΤΡΕΛΑΙΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΓΟΡΑ

Πηγή : IOBE, 2014

Στη αγορά διύλισης δραστηριοποιούνται δύο εταιρίες διύλισης, τα Ελληνικά Πετρέλαια (ΕΛΠΕ) και η ΜΟΤΟΡ ΟΪΛ, στις οποίες ανήκουν τα τέσσερα διυλιστήρια που δραστηριοποιούνται στην ελληνική επικράτεια. Τα ΕΛΠΕ σαφώς επικρατούν στην αγορά διύλισης, καθώς κατέχουν μερίδιο αγοράς πάνω από 60%.

Στην αγορά χονδρικής δραστηριοποιούνται περίπου είκοσι εταιρίες εμπορίας, εκ των οποίων κάποιες είναι θυγατρικές των διυλιστηρίων. Οι εταιρίες εμπορίας μπορούν να εισάγουν καύσιμα και από ξένα διυλιστήρια, αν είναι συμφέρουσες οι τιμές. Η αγορά δεν χαρακτηρίζεται από ιδιαίτερο βαθμό συγκέντρωσης, αν και οι τέσσερις μεγαλύτερες εταιρίες (οι θυγατρικές των ΕΛΠΕ και ΜΟΤΟΡ ΟΪΛ και οι πολυεθνικές BP και SHELL) κατέχουν μερίδιο αγοράς πάνω από 50%. Δεν υπάρχουν σαφή εμπόδια στην είσοδο νέων εταιριών, οι περιορισμοί πηγάζουν από τους κανόνες τήρησης αποθεμάτων ασφαλείας. Όμως, οι τιμές που χρεώνονται στις διαφορετικές γεωγραφικές περιφέρειες διαφέρουν. Έτσι δεν είναι ξεκάθαρος ο τρόπος με τον οποίο οι εταιρίες υπολογίζουν τις τιμές που χρεώνουν και τις εκπτώσεις που κάνουν σε διαφορετικές περιφέρειες της Ελλάδος. Επίσης, η αγορά που διαμορφώνει το κόστος μεταφοράς δεν είναι πλήρως ανταγωνιστική (η μεταφορά γίνεται με βυτιοφόρα δημόσιας και ιδιωτικής χρήσης). Τα πρατήρια που

δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα είναι περίπου 6.000. Από αυτά, μόνο τα 500 είναι ανεξάρτητα. Τα υπόλοιπα ανήκουν, συνεργάζονται ή είναι θυγατρικά των εταιριών εμπορίας πετρελαιοειδών. Ο αριθμός των πρατηρίων είναι μεγάλος: στην Ελλάδα αντιστοιχεί 1 πρατήριο σε 1.400 κατοίκους, στην ΕΕ αντιστοιχεί 1 πρατήριο σε 3.800 κατοίκους (Επιτροπή Ανταγωνισμού, 2012). Όμως, στην Ελλάδα υπάρχει γεωγραφική κατάτμηση της αγοράς και ο ανταγωνισμός καθορίζεται από τον αριθμό των πρατηρίων ανά γεωγραφική περιοχή. Επίσης, οι συμβάσεις των πρατηριούχων με τις εταιρίες εμπορίας ενδέχεται να είναι δεσμευτικές, επηρεάζοντας αρνητικά τη διαμόρφωση των τελικών τιμών.

4.2 Παρουσίαση της οικονομικής δραστηριότητας του κλάδου Διύλισης Πετρελαίου στην Ελλάδα

Ο πρώτος πίνακας που παρουσιάζεται εμφανίζει στοιχεία για τις συνολικές πωλήσεις που έλαβαν χώρα κατά την περίοδο από το 2007 μέχρι και το 2013. Σύμφωνα με τα στοιχεία που παρουσιάζονται σε αυτόν τον πίνακα είναι εμφανές ότι η συνολική μείωση στην ποσότητα των πωλήσεων, σε όλες τις κατηγορίες, για την περίοδο από το 2008 μέχρι και το 2013. Είναι χαρακτηριστικό να σημειωθεί ότι η συνολική μείωση στις πωλήσεις ξεπέρασε το 40% για το διάστημα 2008-2013, ενώ η μεγαλύτερη μείωση σημειώθηκε στο πετρέλαιο θέρμανσης, η οποία άγγιξε το 70% μέσα στην υπό μελέτη πενταετία. Ειδικά για το πετρέλαιο θέρμανσης θα πρέπει να σημειωθεί ότι μόνο κατά το έτος 2013, οι πωλήσεις του υποχώρησαν κατά 54% σε σχέση με την προηγούμενη χρονιά. Το γεγονός αυτό σε κάθε περίπτωση συνδέεται με την μεγάλη αύξηση του φόρου που αντιστοιχούσε σε αυτό, η οποία προήλθε από την εξίσωσή του με το πετρέλαιο κίνησης. Ωστόσο και οι άλλες κατηγορίες κινήθηκαν πτωτικά στην υπό μελέτη πενταετία. Το πετρέλαιο κίνησης, αν και δεν ακολούθησε την έντονη μείωση του πετρελαίου θέρμανσης, υποχώρησε και αυτό σε όγκο πωλήσεων κατά 25% , ενώ οι πωλήσεις της βενζίνης έδειξαν μείωση που ξεπέρασε το 30% τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο. Αναλυτικά τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στον πίνακα που ακολουθεί (IOBE, 2014).

Πίνακας 10: Πωλήσεις στην Εσωτερική αγορά, την περίοδο 2007-2013, σε χιλιάδες μετρικούς τόνους

Έτος	Άλλα προϊόντα	Πετρέλαιο θέρμανσης	Diesel Κίνησης	Βενζίνες	Σύνολο
2007	3.759	3.480	2.717	3.956	13.912
2008	3.797	3.017	2.976	3.931	13.721
2009	3.213	3.353	2.837	4.064	13.467
2010	2.490	2.932	2.518	3.722	11.662
2011	2.279	2.883	2.224	3.328	10.714
2012	2.185	1.971	2.063	2.898	9.117
2013	2.238	915	2.237	2.666	8.056
Μεταβολή % 2013/ 12	2%	-54%	8%	-8%	-12%
Μεταβολή % 2013/ 08	-41%	-70%	-25%	-32%	-41%

Πηγή: IOBE, 2014

Στο σημείο αυτό, θα πρέπει να σημειωθεί ότι ο παραπάνω πίνακας 10 αναφέρονταν στις πωλήσεις των εταιριών που αντιστοιχούσαν μόνο στην εσωτερική αγορά. Έτσι, κρίνεται σκόπιμο, προκειμένου να είναι σε θέση ο αναγνώστης να διαμορφώσει μια σφαιρική εικόνα σχετικά με την εξέλιξη των πωλήσεων συνολικά, να παρουσιαστούν και στοιχεία που αναφέρονται στις διεθνείς πωλήσεις του κλάδου, για την ίδια χρονική περίοδο. Εξάλλου, με μια πρόχειρη ματιά στα στοιχεία του επόμενου πίνακα 11 γίνεται αντιληπτό ότι οι πωλήσεις του κλάδου στο εξωτερικό αποτελούν ένα πολύ σημαντικό ποσοστό των συνολικών πωλήσεων και με αυτήν την έννοια, είναι σημαντικό να διαπιστωθεί το κατά πόσο οι πωλήσεις αυτές εμφάνισαν διαφορετική συμπεριφορά σε σχέση με τις πωλήσεις της εσωτερικής αγοράς. Σύμφωνα, λοιπόν, με τα στοιχεία του πίνακα 11, διαπιστώνει κανείς ότι η συνολική μείωση στις πωλήσεις του εξωτερικού την πενταετία από το 2008 μέχρι και το 2013 ήταν μικρότερη από αυτή της εσωτερικής αγοράς (29% έναντι 41% στην εσωτερική

αγορά). Ωστόσο, μια προσεκτικότερη μελέτη των στοιχείων θα οδηγήσει στην διαπίστωση ότι είναι σχετικά διαφορετικός ο τρόπος με τον οποίο προκύπτει αυτή η συνολική μείωση. Το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα πάνω σε αυτό, είναι το γεγονός ότι η μείωση στην πωληθείσα ποσότητα πετρελαίου θέρμανσης στην εγχώρια αγορά είναι αυτή που δημιουργεί τη μεγάλη διαφορά καθώς αγγίζει σε βάθος πενταετίας το 70% (IOBE, 2014).

Πίνακας 11: Πωλήσεις στην Διεθνή αγορά, την περίοδο 2007-2013, σε χιλιάδες μετρικούς τόνους

Έτος	Ναυτιλιακό Μαζούτ	Ναυτιλιακό Diesel	Κάυσιμα αεριοθουμένων	Σύνολο
2007	3.296	655	1.074	5.025
2008	3.291	581	1.056	4.928
2009	2.988	592	992	4.572
2010	2.284	603	883	4.310
2011	2.809	490	915	4.210
2012	2.392	468	813	3.673
2013	2.261	449	786	3.496
Μεταβολή % 2013/ 12	-5%	-4%	-3%	-5%
Μεταβολή % 2013/ 08	-31%	-23%	-26%	-29%

Πηγή: IOBE, 2014

Στη συνέχεια, κρίνεται σκόπιμο να παρουσιαστεί ο πίνακας 12, ο οποίος θα δώσει χρήσιμες πληροφορίες σχετικά με την ολιγοπωλιακή διάρθρωση του κλάδου διύλισης πετρελαίου στην Ελλάδα. Σύμφωνα με τα στοιχεία του πίνακα, τα διυλιστήρια που βρίσκονται στην Ελλάδα ανήκουν σε δυο μόλις εταιρίες. Η πρώτη, η οποία είναι και η μεγαλύτερη, είναι η «Ελληνικά Πετρέλαια Α.Ε.», η οποία κατέχει

δυλιστήρια σε τρεις πόλεις, στη Θεσσαλονίκη, στον Ασπρόπυργο και στην Ελευσίνα. Η συνολική δυναμική των δυλιστηρίων αυτών είναι 17 εκατομμύρια τόνοι ανά έτος ή 341 χιλιάδες βαρέλια ανα ημέρα. Από την άλλη πλευρά, η δεύτερη εταιρία διύλισης πετρελαίου είναι η Motor Oil, της οποίας τα δυλιστήρια που βρίσκονται στην Κόρινθο έχουν σαφώς μικρότερη δυναμικότητα, καθώς αυτή προσδιορίζεται στα 9,3 εκατομμύρια τόνους ανά έτος, ή στα 185 χιλιάδες βαρέλια ανά ημέρα. Τέλος, θα πρέπει να σημειωθεί ότι ο δείκτης Nelson που παρατίθεται στην τελευταία στήλη του πίνακα που ακολουθεί, εκφράζει τη δευτερογενή δυναμικότητα μετατροπής ενός δυλιστηρίου σε σχέση με την πρωτογενή δυναμικότητα διύλισης και ανάλογα με το πόσο μεγάλο είναι αυτό το νούμερο, τόσο μεγαλύτερη είναι η συνθετότητα του δυλιστηρίου (Reliance, 2017).

Πίνακας 12: Η Δυναμικότητα των ελληνικών δυλιστηρίων το 2013

Δυλιστήριο	Ιδιοκτήτης	Δυναμικότητα Διύλισης		Δείκτης Συνθετότητας Nelson
		Εκατομμύρια τόνοι ανά έτος	Χιλιάδες βαρέλια ανά ημέρα	
Ασπρόπυργος	ΕΛΠΕ ΑΕ	7,5	148	11,0
Ελευσίνα	ΕΛΠΕ ΑΕ	5,0	100	8,1
Θεσσαλονίκη	ΕΛΠΕ ΑΕ	4,5	93	7,3
Κόρινθος	ΜΟΤΟΡ ΟΙΛ	9,3	185	10,4
Σύνολο		26,3	526	9,6

Πηγή: IOBE, 2014

Ο τελευταίος πίνακας 13 που επιλέχτηκε να παρουσιαστεί, προκειμένου να γίνει σαφής η διάρθρωση του κλάδου των δυλιστηρίων στην Ελλάδα παρουσιάζει στοιχεία σχετικά με τα διαρθρωτικά μεγέθη του κλάδου διύλισης πετρελαίου από το 2005 μέχρι και το 2011. Θα πρέπει να σημειωθεί για την περίοδο αναφοράς ότι ο

αριθμός των απασχολούμενων ατόμων στον κλάδο έφτασε στο μέγιστο σημείο το 2008 με τα επόμενα χρόνια να παρουσιάζει καθοδική πορεία, χωρίς, ωστόσο, αυτό να συμβεί και στο κόστος εργασίας, το οποίο διατηρήθηκε σε υψηλότερα επίπεδα. Σχετικά με την ακαθάριστη αξία παραγωγής, αυτή φαίνεται να μην ακολουθεί την εξέλιξη του αριθμού των απασχολούμενων ατόμων, καθώς μόνο το 2009 έδειξε σημάδια υποχώρησης, ωστόσο, την επόμενη χρονιά μετατράπηκαν σε μεγάλη αύξηση, η οποία συνεχίστηκε και την επόμενη χρονιά (2011). Η θετική μεταβολή που παρουσιάζει ο εν λόγω δείκτης το διάστημα 2005-2011 ξεπερνά το 90%, ενώ στο ίδιο χρονικό διάστημα ο αριθμός των απασχολούμενων στον κλάδο παρουσιάζει αύξηση 27%. Επίσης, αξίζει να σημειωθεί ότι η προστιθέμενη αξία του κλάδου ξεπερνάει διαχρονικά το ένα δισεκατομμύριο ευρώ, γεγονός που καταδεικνύει την σημαντικότητα του κλάδου για την ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας. Ένα ακόμη χρήσιμο στοιχείο προς αυτήν την κατεύθυνση είναι και η μελέτη της εξέλιξης του μεγέθους της επενδυτικής έντασης, η οποία μετριέται ως ο λόγος του συνόλου των επενδύσεων που πραγματοποιεί ο κλάδος προς την προστιθέμενη αξία που αυτός συνεισφέρει στο ΑΕΠ της χώρας. Σύμφωνα με τα στοιχεία του πίνακα 13, ο λόγος αυτός για τα περισσότερα χρόνια κυμαίνεται γύρω στο 40%, αν και σημειώνονται και πολύ χαμηλότερες επιδόσεις, κυρίως τις χρονιές του 2006 και του 2007.

Πίνακας 13: Τα βασικά διαρθρωτικά μεγέθη του κλάδου διύλισης πετρελαίου, για την χρονική περίοδο από το 2005 - 2011, σε εκατομ. €.

<i>Μέγεθος</i>	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
<i>Σύνολο απασχολούμενων (άτομα)</i>	3.246	3.828	3.806	4.557	4.513	4.333	4.129
<i>Κόστος εργασίας</i>	246	259	265	350	389	349	356
<i>Ακαθάριστη αξία παραγωγής</i>	7.390	8.837	9.544	12.875	9.235	12.760	14.363
<i>Σύνολο αναλώσεων</i>	6.417	7.874	8.442	12.154	8.168	11.732	13.350
<i>Προστιθέμενη αξία (ΠΑ)</i>	973	963	1.102	721	1.068	1.028	1.013
<i>Πωλήσεις παραχθέντων προϊόντων</i>	6.912	8.362	9.184	12.538	8.820	11.964	13.642
<i>Σύνολο επενδύσεων</i>	406	114	66	314	223	378	373
<i>Κύκλος εργασιών</i>	ΜΔ	ΜΔ	ΜΔ	17.297	11.949	15.340	19.181
<i>Επενδυτική ένταση (Επενδύσεις / προστιθέμενη αξία)</i>	42%	12%	6%	44%	21%	37%	37%
<i>Μέσο κόστος εργασίας (σε χιλ. €)</i>	75,9	67,5	69,6	76,7	86,2	80,6	86,1
<i>Προστιθέμενη αξία προς αξία παραγωγής</i>	13%	11%	12%	6%	12%	8%	7%
<i>Μερίδιο ΠΑ στη Μεταποίηση</i>	5,6%	5,2%	5,5%	4,0%	5,9%	6,0%	7,0%
<i>Μερίδιο Απασχόλησης στη Μεταποίηση</i>	0,8%	1,0%	0,9%	1,1%	1,1%	1,1%	1,2%
<i>Μερίδιο Επενδύσεων στη Μεταποίηση</i>	16,9%	3,6%	2,5%	8,9%	7,1%	13,4%	25,9%

Πηγή: IOBE, 2014

Προκειμένου, τέλος, να γίνει περισσότερο σαφής η επίδραση του κλάδου των διυλίσεων στο ΑΕΠ της Ελλάδας, θα πρέπει να γίνει διαχωρισμός της άμεσης και έμμεσης επίδρασης. Η άμεση επίδραση ενός παραγωγικού κλάδου στην οικονομία μετριέται ως το σύνολο της προστιθέμενης αξίας που δημιουργεί ο κλάδος με την παραγωγική του δραστηριότητα, χωρίς να υπολογίζονται οι οποιεσδήποτε αλληλεπιδράσεις του με κάποιον άλλο κλάδο. Οι αλληλεπιδράσεις αυτές υπολογίζονται ξεχωριστά, ως η έμμεση επίδραση του κλάδου, ενώ, τέλος, έχει ενδιαφέρον και η αποκαλούμενη «προκαλούμενη επίδραση», η οποία προσπαθεί να προσδιορίσει την μεταβολή στην καταναλωτική δαπάνη εκείνων των ατόμων που απασχολούνται σε έναν κλάδο και η οποία στηρίζεται στην συνολική πορεία εξέλιξης ενός συγκεκριμένου κλάδου (Weisdbrod & Weisdbrod, 1997). Με αυτά δεδομένα και σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας του IOBE (2014), η άμεση επίδραση του κλάδου των διυλίσεων για το 2011 ξεπέρασε το ένα δισεκατομμύριο ευρώ, όπως έχει ήδη σημειωθεί και προηγουμένως, η έμμεση επίδραση του εκτιμήθηκε σε ένα ποσό που ξεπερνά το μισό δισεκατομμύριο ευρώ και η προκαλούμενη επίδραση ξεπέρασε τα δυο δισεκατομμύρια ευρώ. Έτσι, η συνολική επίδραση του κλάδου στο ΑΕΠ της χώρας για το 2012 ξεπέρασε τα 3,8 δισεκατομμύρια ευρώ, δηλαδή 2% του ΑΕΠ (IOBE, 2014).

4.2.1 Τα εμπόδια εισόδου στον κλάδο

Σύμφωνα με την Επιτροπή Ανταγωνισμού και όπως αναλυτικά παρουσιάζονται στην απόφασή της 502*/VI/2010, τα εμπόδια εισόδου στον κλάδο έχουν να κάνουν με τις εξής παραμέτρους οι οποίες στο σύνολό τους, σε γενικές γραμμές, έχουν να κάνουν με «*την ύπαρξη σημαντικού μη ανακτήσιμου κόστους (sunk cost)*» (σελ 18 της απόφασης):

1. Το πρώτο χαρακτηριστικό εμπόδιο σχετίζεται με το γεγονός ότι οι υπάρχουσες εταιρίες στον κλάδο έχουν σαφές πλεονέκτημα έναντι των πιθανών νέων, καθώς απολαμβάνουν την φήμη και την ευνοϊκή πρόσβαση σε χρήσιμες πληροφορίες. Ταυτόχρονα, διαθέτουν μακροχρόνια εμπειρία από την δραστηριοποίηση τους στον κλάδο.

2. Το δεύτερο χαρακτηριστικό εμπόδιο σχετίζεται με την εκμετάλλευση εκ μέρους των υφιστάμενων εταιριών των οικονομιών κλίμακας και φάσματος, ενώ, τέλος,
3. Το τρίτο χαρακτηριστικό εμπόδιο σχετίζεται με τις μεγάλες κεφαλαιακές απαιτήσεις που είναι απαραίτητες προκειμένου μια νέα εταιρία να εισέλθει στον κλάδο.

Τα παραπάνω εμπόδια καθιστούν σχεδόν αδύνατη την είσοδο νέων ανταγωνιστών στον κλάδο. Ενδεικτικό μάλιστα είναι ότι έως το 2003 δραστηριοποιούνταν τρεις εταιρίες, ωστόσο μετά την εξαγορά της Πετρόλα από τα Ελληνικά Πετρέλαια ο κλάδος έχει τα χαρακτηριστικά πλέον δυοπωλίου (*Το Βήμα*, 2003). Όπως θα δούμε και παρακάτω υπάρχει πιθανότητα συντονισμού και αλληλεξάρτησης συμπεριφοράς μεταξύ των δύο εταιριών καθώς διευκολύνεται η δημιουργία και διατήρηση εναρμονισμένων πρακτικών.

4.3 Οι εταιρίες του κλάδου διύλισης Πετρελαίου στην Ελλάδα

4.3.1 Η εταιρία «Ελληνικά Πετρέλαια Α.Ε.»

Η σύγχρονη ιστορία της εταιρίας «Ελληνικά Πετρέλαια Α.Ε.» ξεκινάει το 1998, μετά τη μετονομασία της εταιρίας Δημόσια Επιχείρηση Πετρελαίου ΑΕ (ΔΕΠ ΑΕ). Μετά από μια πολύχρονη διαδικασία εξαγορών και συγχωνεύσεων, η εταιρία απέκτησε την σημερινή της μορφή, με την οποία δραστηριοποιείται σε μια σειρά από τομείς, ο σημαντικότερος από τους οποίους είναι η διύλιση πετρελαίων. Αποτελεί μια από τις δυο εταιρίες του κλάδου, που διαθέτουν ιδιόκτητα διυλιστήρια. Επίσης, θα πρέπει να σημειωθεί ότι η συγκεκριμένη εταιρία κατέχει περίπου το 65% των συνολικών χονδρικών πωλήσεων πετρελαιοειδών προϊόντων στην Ελλάδα, γεγονός που την κατατάσσει αναμφισβήτητα σε θέση Ηγεσίας μέσα στον κλάδο (Ετήσια Οικονομική Έκθεση Ελληνικά Πετρέλαια Α.Ε., 2017).

Αξίζει να σημειωθεί ότι για το 2017, το συνολικό μέγεθος του Κύκλου Εργασιών της συγκεκριμένης εταιρίας άγγιξε τα 8 δισεκατομμύρια ευρώ, ενώ το EBITDA (Earnings Before Interest, Tax, Depreciation, and Amortization) δηλαδή

των κερδών προ τόκων, φόρων και αποσβέσεων της επιχείρησης ξεπέρασε τα 851 εκατομμύρια ευρώ. Η εταιρία, όπως σημειώθηκε και προηγουμένως, προέρχεται από την ιδιωτικοποίηση των δημοσίων συμφερόντων ΔΕΠ Α.Ε.. Σήμερα, οι βασικότεροι μέτοχοι της εταιρίας είναι η εταιρία Paneuropean Oil and Industrial Holdings S.A., η οποία κατέχει το 45,47% των μετοχών, το Ταμείο Αξιοποίησης της Ιδιωτικής Περιουσίας του Δημοσίου (ΤΑΙΠΕΔ), το οποίο κατέχει το 35,48% και θεσμικοί και ιδιώτες επενδυτές που κατέχουν το 19,05%.

Επιπλέον, θα πρέπει να σημειωθεί ότι η κύρια παραγωγική δραστηριότητα της εταιρίας αποτελεί η διύλιση πετρελαίου, καθώς σε αυτήν την δραστηριότητα απασχολείται σχεδόν του 75% των συνολικών στοιχείων του ενεργητικού της εταιρίας. Η δραστηριότητα στην Ελλάδα εστιάζεται γύρω από τη λειτουργία των τριών διυλιστηρίων του Ομίλου που βρίσκονται στον Ασπρόπυργο, στην Ελευσίνα και στη Θεσσαλονίκη, τα οποία καλύπτουν περίπου 65% της συνολικής ικανότητας διύλισης της χώρας, ενώ διαθέτουν συνολικά δεξαμενές αποθήκευσης αργού πετρελαίου και προϊόντων πετρελαίου χωρητικότητας 6,65 εκατ. m³. Το κάθε διυλιστήριο έχει διαφορετικά τεχνικά χαρακτηριστικά, όπως περιγράφονται στον πιο κάτω πίνακα, τα οποία καθορίζουν την απόδοση και την κερδοφορία του:

Πίνακας 14: Τεχνικά χαρακτηριστικά ΕΛΠΕ το 2017

Διυλιστήριο	Ημερήσια Δυναμικότητα Διύλισης (Kbpd)	Ετήσια Δυναμικότητα Διύλισης (MT εκ.)	Τύπος Διυλιστηρίου	Δείκτης Συνθετότητας Nelson
Ασπρόπυργος	148	7,5	Cracking (FCC)	9,7
Ελευσίνα	100	5,0	Hydrocracking	12
Θεσσαλονίκη	93	4,5	Hydroskimming	5,8

Πηγή: Ετήσια Οικονομική Έκθεση Ελληνικά Πετρέλαια, 2017

Το 2017, η παραγωγή του κλάδου διύλισης σημείωσε επιπλέον μικρή αύξηση και ανήλθε στα 15 εκατ. τόνους, λόγω της αυξημένης παραγωγής στα διυλιστήρια Ασπροπύργου και Θεσσαλονίκης, που υπερκάλυψαν τη μειωμένη παραγωγή στο διυλιστήριο Ελευσίνας λόγω συντήρησης του κατά το Γ' Τρίμηνο 2017. Η αυξημένη

παραγωγή οδήγησε σε αύξηση κατά 4% των συνολικών πωλήσεων, στα 16,07 εκατ. τόνους, με τις εξαγωγές να αντιπροσωπεύουν ποσοστό 52% των συνολικών πωλήσεων, επιβεβαιώνοντας τη θέση του Ομίλου ως ενός από τους πλέον εξωστρεφείς στην περιοχή. Η εσωτερική αγορά καθώς και οι πωλήσεις αεροπορικών και ναυτιλιακών καυσίμων ήταν οι επιμέρους κλάδοι που συνεισφέραν στην αύξηση των συνολικών πωλήσεων.

Η μειωμένη παραγωγή του διυλιστηρίου της Ελευσίνας κατά τη διάρκεια του προγράμματος συντήρησης του Γ' Τριμήνου επηρέασε το μίγμα παραγωγής των διυλιστηρίων του Ομίλου. Η απόδοση μεσαίων κλασμάτων (ντίζελ, τζετ) ανήλθε στο 48%, ενώ η παραγωγή βενζίνης ανήλθε σε 22%. Συνολικά το ποσοστό παραγωγής προϊόντων υψηλής προστιθέμενης αξίας ανήλθε στο 80%, από τα πλέον υψηλά στον Ευρωπαϊκό κλάδο διύλισης, αναδεικνύοντας την ανταγωνιστικότητα της παραγωγικής της βάσης, μετά τις σημαντικές επενδύσεις της πενταετίας 2007-2012 (Ετήσια Οικονομική Έκθεση Ελληνικά Πετρέλαια Α.Ε., 2017).

Τα βασικά οικονομικά και λειτουργικά μεγέθη του Ομίλου για το 2017 παρουσιάζονται στους παρακάτω πίνακες :

Πίνακας 15: Λειτουργικά στοιχεία 2017 και 2016 Ελληνικά Πετρέλαια

Λειτουργικά Στοιχεία	2017	2016
<i>Όγκος πωλήσεων διύλισης (εκατ. Μετρ. τόνοι)</i>	16,07	15,47
<i>Όγκος πωλήσεων εμπορίας (εκατ. Μετρ. τόνοι)</i>	5,16	4,67
<i>Παραγωγή διυλιστηρίων (εκατ. Μετρ. τόνοι)</i>	15,04	14,84
<i>Αριθμός Εργαζομένων</i>	3.409	3.303

Πηγή: Ετήσια Οικονομική Έκθεση Ελληνικά Πετρέλαια, 2017

Πίνακας 16: Στοιχεία αποτελεσμάτων 2017 και 2016 εκατ. €.

Αποτελέσματα	2017	2016
<i>Κύκλος Εργασιών</i>	7.995	6.613
<i>EBITDA</i>	851	841
<i>Καθαρά κέρδη/ζημιές</i>	384	329

Πηγή: Ετήσια Οικονομική Έκθεση Ελληνικά Πετρέλαια, 2017

4.3.2 Η εταιρία «Μότορ Όιλ Ελλάς Α.Ε.».

Η Μότορ Όιλ Ελλάς Α.Ε. αποτελεί την δεύτερη εταιρία διύλισης πετρελαίου στην Ελλάδα, με τις εγκαταστάσεις της να βρίσκονται τοποθετημένες στην βιομηχανική περιοχή της Κορίνθου. Συστάθηκε το 1970 από τον όμιλο Βαρδινογιάννη. Το 1996 το 50% εξαγοράστηκε από την Aramco Overseas Company BV, ενώ το 2005 το παραπάνω ποσοστό αποκτήθηκε από τη «MOTOP OIL HOLDINGS» συμφερόντων του Ομίλου Βαρδινογιάννη. Ορόσημο για την εταιρία αποτελεί το 2002, όταν και εξαγόρασε το 100% της AVIN OIL, ενισχύοντας σημαντικά τη θέση της εταιρίας και στον κλάδο της λιανικής εμπορίας καυσίμων. Τέλος, το 2011 εξαγόρασε και την εταιρία εμπορίας Shell Hellas AE.

Η εταιρία χρησιμοποιεί ως πρώτη ύλη κυρίως το αργό πετρέλαιο από το οποίο παράγει βενζίνες, πετρέλαιο κίνησης και θέρμανσης, μαζούτ, ασφαλτο, καύσιμα αεριοθεωμένων και λιπαντικά.

Πίνακας 17: Παραγωγή Διυλιστηρίου 2017 και 2016 σε χιλιάδες Μετρικούς Τόνους

Παραγωγή διυλιστηρίου/Προϊόν	Χιλιάδες Μετρικοί τόνοι 2017	Χιλιάδες Μετρικοί τόνοι 2016
<i>Πετρέλαιο Κίνησης -Θέρμανσης</i>	4.562	4.193
<i>Μαζούτ</i>	3.601	3.062
<i>Βενζίνες</i>	1.820	1.740
<i>Καύσιμα Αεριοθούμενων</i>	1.378	1.190
<i>Ειδικά Προϊόντα</i>	607	487
<i>Λιπαντικά</i>	245	224
<i>Λοιπά</i>	745	607
Σύνολο	12.958	11.505

Πηγή: Ετήσια Οικονομική Έκθεση Μότορ Όιλ, 2017

Πίνακας 18: Συνολική Ποσότητα Αργού Πετρελαίου που επεξεργάσθηκε η εταιρία το 2017 και 2016 σε χιλιάδες Μετρικούς Τόνους

Α' ύλες	Χιλιάδες Μετρικοί τόνοι 2017	Χιλιάδες Μετρικοί τόνοι 2016
<i>Αργό Πετρέλαιο</i>	9.693	8.962

Πηγή: Ετήσια Οικονομική Έκθεση Μότορ Όιλ, 2017

Αξίζει να σημειωθεί ότι η μετοχή της εταιρίας διαπραγματεύεται τόσο στον Γενικό Δείκτη του Χρηματιστηρίου Αξιών Αθηνών, όσο και στον Δείκτη Υψηλής Κεφαλαιοποίησης του ίδιου χρηματιστηρίου. Αναφορικά με τα στοιχεία που προκύπτουν από την μελέτη της Ετήσιας οικονομικής Έκθεσης της εταιρίας για το 2017, θα πρέπει να σημειωθεί ότι ο Κύκλος Εργασιών της εταιρίας για το συγκεκριμένο έτος ξεπέρασε τα 5,7 δις. ευρώ αυξημένος κατά 27,20%, ενώ τα EBITDA δηλαδή των κερδών προ τόκων, φόρων και αποσβέσεων της επιχείρησης ξεπέρασε τα 551 εκατομμύρια ευρώ αυξημένα κατά 5,49%. (Ετήσια Οικονομική Έκθεση Μότορ Όιλ Ελλάς Α.Ε., 2017).

4.4 Οι επεμβάσεις της Επιτροπής Ανταγωνισμού στον κλάδο

Πριν την ολοκλήρωση της μελέτης της παρούσας εργασίας στον ολιγοπωλιακό χαρακτήρα του κλάδου της διύλισης πετρελαίου στην Ελλάδα, κρίνεται απαραίτητη η παράθεση στοιχείων από την Επιτροπή Ανταγωνισμού για την έρευνα σχετικά με το κατά πόσο οι συγκεκριμένες εταιρίες κατά το παρελθόν είχαν αποπειραθεί να ελέγξουν την αγορά, είτε στο επίπεδο της τιμής, είτε στο επίπεδο της ποσότητας, εκμεταλλευόμενες τον ολιγοπωλιακό χαρακτήρα του κλάδου αγοράς στον οποίο συμμετέχουν. Για τον λόγο αυτό, έλαβε χώρα μια εξονυχιστική έρευνα των αποφάσεων της Επιτροπής Ανταγωνισμού σε βάθος δεκαπενταετίας, προκειμένου τα αποτελέσματα της έρευνας να παρουσιαστούν σε αυτήν την ενότητα.

Αρχικά, θα πρέπει να σημειωθεί ότι από την εν γένει επιχειρηματική συμπεριφορά των δυο μεγάλων επιχειρήσεων σε γενικές γραμμές, δεν μπορεί να εξαχθεί με ασφάλεια το συμπέρασμα ότι αυτές αποδεδειγμένα έχουν εκμεταλλευτεί με παράνομο τρόπο, την κατάσταση που επικρατεί στον κλάδο τους. Ωστόσο, θα πρέπει να σημειωθεί ότι η εταιρία «Ελληνικά Πετρέλαια Α.Ε.» έχει απασχολήσει την Επιτροπή Ανταγωνισμού περισσότερες φορές σε σχέση με την εταιρία «Μότορ Όιλ Ελλάς Α.Ε.».

Συγκεκριμένα, το 2003 η Επιτροπή Ανταγωνισμού διετέλεσε έναν αυτεπάγγελτο έλεγχο σχετικά με την εκπτωτική πολιτική των ΕΛΠΕ για να εξακριβώσει τις συνθήκες ανταγωνισμού στον κλάδο. Σημειώνεται ότι εκείνη την περίοδο στον κλάδο διύλισης πετρελαίου δραστηριοποιούνταν και τρίτη εταιρία, η Πετρόλα Α.Ε.. Μετά από μελέτη των στοιχείων, η οποία στηρίχτηκε κυρίως στον έλεγχο της μεταβολής των μεριδίων αγοράς των τότε τριών εταιριών για την περασμένη δεκαετία, δεν διαπίστωσε παραβατικές συμπεριφορές, παρότι η εταιρία «Ελληνικά Πετρέλαια Α.Ε.» κατείχε από τότε δεσπόζουσα θέση, με ποσοστό που ξεπερνούσε το 50% της συνολικής αγοράς. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα, η Επιτροπή Ανταγωνισμού να παραιτηθεί από την αρχική εισήγηση για πρόστιμό ύψους 1.800.000 ευρώ προς την εταιρία «Ελληνικά Πετρέλαια Α.Ε.» και να προχωρήσει σε αθωωτική απόφαση καθώς διαπίστωσε πως δεν συντρέχουν λόγοι παραβίασης των άρθρων 1 και 2 του Ν.703/1977 (Επιτροπή Ανταγωνισμού, 2003).

Ωστόσο, τέσσερα χρόνια αργότερα, σε νέα έρευνα που διεξήχθη από την Επιτροπή Ανταγωνισμού, διαπιστώθηκε η εφαρμογή εναρμονισμένων πρακτικών από

τις τρεις εταιρίες του κλάδου στο πεδίο του καθορισμού των τιμών των υγρών καυσίμων στις αεροπορικές εταιρίες. Πρόκειται για την υπ' αριθμ. 327/V/2007 απόφαση της Ελληνικής Επιτροπής Ανταγωνισμού, γνωστή και ως υπόθεση ΙΑΤΑ. Στην απόφαση αυτή η Επιτροπή Ανταγωνισμού κατόπιν αυτεπάγγελτης έρευνας μετά από καταγγελία της Διεθνούς Ενώσεως Αερομεταφορών (International Air Transport Association) εν συντομία γίνεται χρήση του όρου Ι.Α.Τ.Α. διαπίστωσε ότι οι εταιρίες Ελληνικά Πετρέλαια, Μότορ Όιλ και Πετρόλα προέβησαν σε εναρμονισμένη πρακτική παραβιάζοντας τη διάταξη του άρθρου 1 παρ. 1 του Ν.703/1977. Ειδικότερα, οι τρεις εταιρίες υιοθέτησαν ομοιόμορφη συμπεριφορά και προέβησαν ταυτόχρονα και με ομοιόμορφο τρόπο στην ενσωμάτωση του κόστους τήρησης των αποθεμάτων ασφαλείας για τα αεροπορικά καύσιμα μέσω της αύξησης της τιμής των καυσίμων, αποτέλεσμα της προσαρμογής στη νέα βάση υπολογισμού της τιμής τους.

Από την ακροαματική διαδικασία προέκυψε ότι *«οι καταγγελλόμενες εταιρίες αντέδρασαν ταυτόχρονα, και κατά τρόπο ομοιόμορφο, στην εισαγωγή της υποχρέωσης τήρησης αποθεμάτων και ενημέρωσαν σχεδόν ταυτόχρονα τους πελάτες τους (εταιρίες εμπορίας) ως προς την απόφασή τους να καλύψουν το κόστος της ανωτέρω υποχρέωσης μέσω της μετάβασης στο Νέο Δείκτη Platt's»*.

Αν και η ενημέρωση αυτή από τα διυλιστήρια προς τις εταιρίες εμπορίας ήταν επί το πλείστον προφορική, είναι ενδεικτικό ότι ανευρέθηκαν - κατά την έρευνα της Γενικής Διεύθυνσης Ανταγωνισμού- τηλεομοιοτυπικά μηνύματα των εταιριών ΠΕΤΡΟΛΑ και ΜΟΤΟΡ ΟΪΛ που απεστάλησαν την ίδια ακριβώς ημερομηνία (ήτοι την 23.12.2002, ουσιαστικά την τελευταία εργάσιμη του χρόνου) στην εταιρεία εμπορίας AVINOIL, η οποία προμηθευόταν και από τις δύο αυτές εταιρείες διύλισης, σχετικά με την απόφασή τους να προσαρμοστούν στο νέο δείκτη από 1.1.2003 και σχετικά με τον τρόπο ενσωμάτωσης του κόστους τήρησης των αποθεμάτων. Περαιτέρω, τόσο τα ΕΛ.ΠΕ όσο και η ΜΟΤΟΡ ΟΪΛ, σε επικοινωνία που είχε η καθεμία με διαφορετική εταιρία εμπορίας - πελάτη της στις 20/12/2002 και 3/1/2003 αντίστοιχα, τους ενημέρωσαν (μέσω της αποστολής σχεδίου σύμβασης) ότι οι τιμές συμπεριλαμβάνουν και το κόστος τήρησης των αποθεμάτων ασφαλείας.

Εξάλλου, το γεγονός ότι και οι δύο καταγγελλόμενες εταιρίες ανακοίνωσαν ταυτόχρονα (κατά τη διάρκεια του τελευταίου δεκαημέρου του Δεκεμβρίου 2002), στις

εταιρείες εμπορίας αεροπορικών καυσίμων την απόφασή τους για κάλυψη του κόστους αποθεμάτων ασφαλείας μέσα από την προσαρμογή στο νέο δείκτη από 1. 1. 2003, προκύπτει από επιστολές που έστειλαν οι εταιρίες εμπορίας σε αεροπορικές εταιρίες» (Επιτροπή Ανταγωνισμού 327/V/2007, παρ.66-68).

Η παραπάνω ομοιόμορφη συμπεριφορά των εμπλεκόμενων εταιριών διύλισης κρίθηκε από την Επιτροπή Ανταγωνισμού ως αποτέλεσμα όχι μίας απλής παράλληλης συμπεριφοράς αλλά ως εναρμονισμένης πρακτικής. *«Στο πλαίσιο μιας παράλληλης συμπεριφοράς θα προηγούνταν οι αποφάσεις της μίας εταιρίας ως προς την κάλυψη του κόστους τήρησης των αποθεμάτων και την προσαρμογή στο νέο δείκτη και θα ακολουθούσαν χρονικά αντίστοιχες αποφάσεις και επιλογές των ανταγωνιστριών εταιρειών οι οποίες προσαρμόζονται στα νέα δεδομένα της αγοράς. Σε κάθε περίπτωση, η παράλληλη συμπεριφορά εμπεριέχει το στοιχείο της ελάχιστης έστω χρονικής απόστασης της συμπεριφοράς του ενός ανταγωνιστή από τον άλλον»* (Επιτροπή Ανταγωνισμού 327/V/2007, παρ.88).

Μετά από εξέταση όλων των στοιχείων, η Επιτροπή Ανταγωνισμού προχώρησε στην επιβολή χρηματικού προστίμου ύψους σχεδόν πέντε εκατομμυρίων ευρώ στην εταιρία «Ελληνικά Πετρέλαια Α.Ε.» και ενάμιση εκατομμυρίου ευρώ στην εταιρία «Μότορ Όιλ Ελλάς Α.Ε.» που αντιστοιχεί σε ποσοστό 5% επί του κύκλου εργασιών της προηγούμενης της παράβασης χρήσης, δηλαδή του έτους 2002. Επιπλέον, θα πρέπει να σημειωθεί ότι καταλογίστηκε πρόστιμο και στην τρίτη εταιρία, την «Πετρόλα Ελλάς ΑΕΒΕ», συνολικού ύψους σχεδόν δύομιση εκατομμυρίων ευρώ με αντίστοιχο ποσοστό 3% επί του κύκλου εργασιών. Ωστόσο, καθώς αυτή είχε ήδη συγχωνευτεί με την «Ελληνικά Πετρέλαια Α.Ε.», η υποχρέωση καταβολής βάρυνε την τελευταία εταιρία (*Η Ναυτεμπορική*, 2007).

Η παραπάνω υπόθεση ήταν και η τελευταία καταδικαστική για τις δύο εταιρίες παρότι απασχόλησαν ξανά την Επιτροπή Ανταγωνισμού. Το 2007 υπήρξε καταγγελία για τις δύο εταιρίες για πρακτικές καρτέλ στην αγορά διύλισης πετρελαίου. Η εν λόγω καταγγελία εστίαζε:

α) Στην υψηλή τιμολόγηση ως αποτέλεσμα είτε εναρμόνισης είτε κατάχρησης δεσπόζουσας θέσης,

β) Στην εναρμόνιση των τιμών διυλιστηρίου

γ) Στη διακριτική μεταχείριση μικρών εταιριών εμπορίας ως προς την εκπαιδευτική πολιτική και

δ) Στην έλλειψη διαφάνειας στα κοστολογικά στοιχεία των διυλιστηρίων.

Η Επιτροπή στην παρούσα υπόθεση διερεύνησε και αξιολόγησε τη συμπεριφορά των δύο εταιριών αρχικά βάση του άρθρου 1 του Ν.703/1977, σύμφωνα με το οποίο απαγορεύονται συμφωνίες μεταξύ επιχειρήσεων ή ενώσεων επιχειρήσεων και κάθε εναρμονισμένη πρακτική που έχει ως αποτέλεσμα την παρεμπόδιση ή τη νόθευση του ανταγωνισμού. Ειδικότερα αξιολογήθηκε η περίπτωση της οριζόντιας ή της κάθετης σύμπραξης. Από την εκτεταμένη έρευνα η Επιτροπή δεν μπόρεσε να καταλήξει ότι προκύπτει κάποιο σχέδιο δράσης μεταξύ των καταγγελλόμενων εταιριών ή κάποιο άλλο στοιχείο για ενδεχόμενη «συμφωνία κυριών» μεταξύ τους, ούτε η ύπαρξη εναρμονισμένης συμπεριφοράς. Ειδικότερα η Επιτροπή αιτιολόγησε την μη ύπαρξη εναρμονισμένης συμπεριφοράς (Επιτροπή Ανταγωνισμού 502*/VI/2010, παρ.114-119):

1. Οι τιμές διυλιστηρίου των δύο εταιριών, δεν ταυτίζονται απόλυτα, αλλά εμφανίζουν διαφοροποίηση. Ο σχετικά υψηλός βαθμός συσχέτισης μεταξύ τους δικαιολογείται από τη δομή της αγοράς καθώς και από το είδος του ανταγωνισμού που αναπτύσσεται μεταξύ τους (σχέση ηγέτη – ακόλουθου).
2. Λόγω των δομικών χαρακτηριστικών της αγοράς διύλισης στην Ελλάδα η ομοιομορφία και μόνο των τελικών τιμών διυλιστηρίου δε συνεπάγεται την ύπαρξη εναρμονισμένης πρακτικής ή σιωπηρής σύμπραξης μεταξύ των δύο εταιριών, αλλά είναι αποτέλεσμα παράλληλης συμπεριφοράς η οποία δεν απαγορεύεται από το άρθρο 1 του Ν.703/1977.
3. Επίσης δεν προέκυψε ζήτημα υπερτιμολόγησης των πετρελαιοειδών, ως αποτέλεσμα ενδεχόμενης εναρμονισμένης πρακτικής, καθώς οι όποιες μεταβολές στη τιμή πετρελαίου Brent ενσωματώνονται στις προ φόρων λιανικές τιμές με ικανοποιητικό συσχετισμό.
4. Τέλος, παρόμοια με την Ελληνική Επιτροπή Ανταγωνισμού συμπεράσματα έχουν εξαχθεί και από άλλες εθνικές αρχές ανταγωνισμού στην Ευρωπαϊκή Ένωση, όπως στην Πορτογαλία και στην Αυστρία.

Στη συνέχεια η Επιτροπή αξιολόγησε τη συμπεριφορά των δύο εταιριών βάση του άρθρου 2 του Ν.703/1977, σύμφωνα με το οποίο απαγορεύεται η καταχρηστική

εκμετάλλευση της δεσπόζουσας θέσης μιας επιχείρησης. Η καταχρηστική εκμετάλλευση εξετάστηκε τόσο στη διάσταση της υπερβολικής τιμολόγησης όσο και σε αυτή της εκπτωτικής πολιτικής και επικεντρώθηκε κυρίως στα Ελληνικά Πετρέλαια που κατείχαν όντως δεσπόζουσα θέση με μερίδιο αγοράς περίπου 60%. Και στις δύο περιπτώσεις δεν προέκυψαν στοιχεία που να οδηγούν στο συμπέρασμα ότι οι δύο εταιρίες και κυρίως τα Ελληνικά Πετρέλαια, εκμεταλλεύτηκαν τη δεσπόζουσα θέση στον κλάδο.

Παρά την αθωωτική απόφαση της Επιτροπής στις 21 Ιουνίου 2010 πρέπει να σημειώσουμε ότι και στην περίπτωση ύπαρξης εναρμονισμένης πρακτικής αλλά και στην περίπτωση κατάχρησης δεσπόζουσας θέσης, η Επιτροπή στο άρθρο 107 της απόφασής της σημειώνει πως είναι εξαιρετικά δυσχερές η διάκριση μεταξύ παράλληλης συμπεριφοράς (που δεν απαγορεύεται) και εναρμονισμένης πρακτικής (που απαγορεύεται). Δυσχέρεια που συμμερίζεται και η Ενωσιακή νομολογία. Αντίστοιχα, στην περίπτωση δεσπόζουσας θέσης και στη διάσταση της τιμολογιακής πολιτικής η Επιτροπή έκρινε στο άρθρο 143 και 144 της απόφασης, πως υπάρχει επίσης δυσχέρεια στον εντοπισμό της «μη δίκαιης τιμής» κατά το άρθρο 102 της Συνθήκης Λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης από τη νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Δυο χρόνια αργότερα, τα Ελληνικά Πετρέλαια αποτέλεσαν το αντικείμενο ενός νέου ελέγχου της Ρυθμιστικής Αρχής Ενέργειας (ΡΑΕ), αυτήν την φορά λόγω της καταγγελίας από την ακτοπολική εταιρία ATTICA GROUP για καταχρηστική συμπεριφοράς λόγω συνεχούς αύξησης τιμών περιθωρίου κέρδους (premia) χωρίς αιτιολόγηση. Σύμφωνα με την καταγγέλλουσα πλευρά τα Ελληνικά Πετρέλαια αποτελούν το μοναδικό προμηθευτή ναυτιλιακού καυσίμου χαμηλού θείου για τις ακτοπολικές εταιρίες, καύσιμο το οποίο οι εν λόγω εταιρίες είναι υποχρεωμένες να χρησιμοποιούν σύμφωνα με την Κοινοτική νομοθεσία. Ωστόσο, μετά την μελέτη των στοιχείων, η ΡΑΕ σημείωσε (Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας, 2012): .

- Τα Ελληνικά Πετρέλαια δεν αποτελούν το μοναδικό προμηθευτή ναυτιλιακού καυσίμου χαμηλού θείου στην ελληνική αγορά, παρότι το μερίδιο αγοράς τους είναι υψηλό και στις τρεις υποκατηγορίες (δηλαδή στο πετρέλαιο χαμηλού θείου, το μαζούτ χαμηλού θείου, και το μαζούτ υψηλού θείου), για όλα τα έτη

που εξετάστηκαν (2008, 2009 και 2010). Το μερίδιο αγοράς κυμαίνεται, ανάλογα με τον τύπο καυσίμου, από 60% έως 95%.

- Σε ότι αφορά την εξέλιξη του ύψους της προσαύξησης (premium), κατά την εξεταζόμενη περίοδο, προκύπτει ότι η προσαύξηση αυτή μεταβλήθηκε και ανοδικά, αλλά και καθοδικά.

Όπως όμως, σημειώνει η απόφαση της ΡΑΕ, με βάση τα στοιχεία που εξέτασε η Αρχή, προκύπτει ότι η μεταβολή στην προσαύξηση, και για τους τρεις τύπους καυσίμου, οφείλεται στη μεταβολή του μεταβλητού κόστους τήρησης αποθεμάτων ασφαλείας, δεδομένου ότι τόσο το εμπορικό περιθώριο κέρδους, όσο και το σταθερό κόστος τήρησης των αποθεμάτων, παρέμειναν πρακτικά αμετάβλητα κατά τη διάρκεια της υπό εξέταση περιόδου.

Λόγω των υψηλών μεριδίων των Ελληνικών Πετρελαίων στην αγορά ναυτιλιακών καυσίμων, αλλά και της σοβαρότητας του θέματος ως προς την εφαρμογή της εθνικής και κοινοτικής νομοθεσίας, καθώς και των πιθανών οικονομικών επιπτώσεων της υπόθεσης, κρίθηκε σκόπιμη η παραπομπή της στην Επιτροπή Ανταγωνισμού, για περαιτέρω διερεύνηση πιθανής κατάχρησης δεσπόζουσας θέσης στην αγορά, λόγω ενδεχόμενης υπερτιμολόγησης, καθώς η ανάλυση αυτή είναι πέρα από τις αρμοδιότητες της ΡΑΕ, σημειώνει χαρακτηριστικά η αρμόδια Αρχή (*Η Καθημερινή*, 2012). Αξιοσημείωτο ωστόσο είναι πως μέχρι σήμερα δεν υπάρχει απόφαση - γνωμοδότηση της Επιτροπής Ανταγωνισμού για την παραπάνω υπόθεση, ενδεικτικό ορισμένων εκ των αδυναμιών της Επιτροπής.

4.5 Συμπεράσματα

Ο κλάδος διύλισης πετρελαίου είναι από τους πλέον σημαντικούς πυλώνες ανάπτυξης της Ελληνικής οικονομίας. Η συνεισφορά του στο Εθνικό ΑΕΠ είναι ιδιαίτερα μεγάλη. Βασικό χαρακτηριστικό του κλάδου που αποτελεί και φραγμό εισόδου νέων επιχειρήσεων, είναι η ύπαρξη σημαντικού μη ανακτήσιμου κόστους. Αποτελώντας χαρακτηριστική ολιγοπωλιακή αγορά έως το 2003 και κλασικό δυοπώλιο μετά την εξαγορά της ΠΕΤΡΟΛΑ από τα Ελληνικά Πετρέλαια έχει παρόμοια δομή όπως και στις περισσότερες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Τα Ελληνικά Πετρέλαια έχουν δεσπόζουσα θέση στον κλάδο, ωστόσο δεν υπάρχουν ενδείξεις για κατάχρηση της εν λόγω θέσης. Όσο αφορά τις περιπτώσεις εναρμονισμένης πρακτικής, πέρα από την περίπτωση ΙΑΤΑ το 2007 δεν υπάρχει άλλη καταδίκη, παρά τις καταγγελίες που υπάρχουν για τις δύο εταιρίες. Ο υψηλός βαθμός συσχέτισης που έχουν σε επίπεδο τιμών, δικαιολογείται από την ολιγοπωλιακή δομή της αγοράς αλλά και από το είδος του ανταγωνισμού (δυοπώλιο) που αναπτύσσεται μεταξύ των δύο εταιριών διύλισης, το οποίο βασίζεται στη σχέση ηγέτη ακόλουθου (leader-follower) όπως αναπτύχθηκε από τον Stackelberg (1952) στο ομώνυμο υπόδειγμα.

Τα τελευταία πέντε χρόνια ο κλάδος διύλισης και οι δύο εταιρίες που δραστηριοποιούνται σε αυτόν δεν έχουν απασχολήσει την Επιτροπή Ανταγωνισμού, δείγμα ότι παρά τον έντονο ολιγοπωλιακό χαρακτήρα που έχει ο κλάδος δεν παρατηρούνται πρακτικές που οδηγούν στη χειραγώγηση της αγοράς και να αντιβαίνουν στις βασικές αρχές του ανταγωνισμού.

Επίλογος

Το ολιγοπώλιο μπορεί να οριστεί ως εκείνο το μοντέλο αγοράς, το οποίο ανήκει στην ευρύτερη κατηγορία των μορφών αγοράς του ατελούς ανταγωνισμού, καθώς υποθέτει ότι υπάρχουν μόνο λίγες εταιρείες σε έναν κλάδο ή σε μια βιομηχανία, από την οποία τουλάχιστον ορισμένοι από τους παραγωγούς κατέχουν ένα σημαντικό μερίδιο αγοράς και, κατά συνέπεια, μπορούν να επηρεάσουν τις τιμές που διαμορφώνονται στην αγορά. Τα σημαντικότερα μοντέλα μελέτης της μορφής αγοράς του ολιγοπωλίου χωρίζονται σε δύο μεγάλες κατηγορίες. Σε εκείνα όπου οι συμμετέχοντες στην αγορά επιλέγουν ως στρατηγική μεταβλητή την ποσότητα που προσφέρουν (περιπτώσεις Cournot, Stackelberg) και σε εκείνα στα οποία οι συμμετέχοντες στην αγορά επιλέγουν ως στρατηγική μεταβλητή την τιμή της προσφερόμενης ποσότητας (περίπτωση Bertrand). Ειδική αναφορά, εξάλλου, θα πρέπει να γίνει και στην εφαρμογή της θεωρίας παιγνίων και στην συνεισφορά της στην μελέτη των ολιγοπωλίων.

Προκειμένου να διασφαλιστεί η εφαρμογή των κανόνων ανταγωνισμού, τα κράτη και οι διεθνείς οργανισμοί εφαρμόζουν συγκεκριμένες πολιτικές ανταγωνισμού, που στόχο έχουν να προωθούν ή να διατηρούν το επίπεδο ανταγωνισμού στις αγορές. Μια πολιτική ανταγωνισμού θα πρέπει να περιλαμβάνει κυβερνητικά μέτρα που επηρεάζουν άμεσα τη συμπεριφορά των επιχειρήσεων και τη δομή της βιομηχανίας και των αγορών προκειμένου να τις αποτρέπει από την υιοθέτηση αθέμιτων πρακτικών. Τα πεδία στα οποία δίνει ιδιαίτερη έμφαση η Ευρωπαϊκή Επιτροπή Ανταγωνισμού περιλαμβάνουν αφενός εκείνες τις πολιτικές, οι οποίες είναι ενάντια στις περιπτώσεις δημιουργίας τραστ και καρτέλ εκ μέρους επιχειρήσεων που δρουν σε ολιγοπωλιακές αγορές και αφετέρου, τις πολιτικές που στοχεύουν στην ρύθμιση των συγχωνεύσεων, των παρεμβάσεων του κράτους στην αγορά προς όφελος του ανταγωνισμού και της απελευθέρωσης των αγορών. Η Ελληνική Επιτροπή Ανταγωνισμού δημιουργήθηκε το 1977, ωστόσο, λειτουργεί με την σημερινή της μορφή από το 1995, ενώ από το 2000 απέκτησε, σύμφωνα με τον νόμο 2837 οικονομική αυτοτέλεια. Με τον ν.3373/2005 εναρμονίστηκε με τον Ευρωπαϊκό κανονισμό ενώ ουσιώδης ήταν οι αλλαγές που επέφερε ο ν.3959/2011 ο οποίος αναμορφώνει όλες τις προγενέστερες περί ανταγωνισμού νομοθετικές παρεμβάσεις, θωρακίζει το θεσμικό ρόλο της Επιτροπής και έχει ως στόχο την

ενίσχυση της αποτελεσματικότητάς της. Σε όλη την διάρκεια της λειτουργίας της προσπαθεί να επιβάλει συνθήκες υγιούς ανταγωνισμού μεταξύ των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στην χώρα.

Χαρακτηριστικά παραδείγματα κατά τα οποία η επιτροπή διαπίστωσε περιπτώσεις κατάχρησης της θέσης των επιχειρήσεων, είναι η δημιουργία καρτέλ στην αγορά φρέσκου γάλακτος το 2006 και η περίπτωση της συμπαιγνίας των κατασκευαστικών επιχειρήσεων, η οποία δρούσε για σχεδόν είκοσι έτη. Στην πρώτη περίπτωση, η Επιτροπή, μετά από ενδελεχή έρευνα 17 εταιριών που δραστηριοποιούνταν στον χώρο επέβαλε πρόστιμα σχεδόν 50 εκατομμυρίων ευρώ, ενώ στην δεύτερη περίπτωση, τα πρόστιμα ξεπέρασαν τα 80 εκατομμύρια ευρώ. Εξέχοντα ρόλο στην αποκάλυψη του κατασκευαστικού καρτέλ κατέχει συγκεκριμένη εμπλεκόμενη εταιρία που εκμεταλλεύτηκε την ευεργετική διάταξη του ν.3959/2011 περί ένταξης σε πρόγραμμα επιείκειας.

Από την άλλη πλευρά, τόσο η αγορά της κινητής τηλεφωνίας, όσο και η αγορά της διύλισης πετρελαίου, φαίνεται να λειτουργούν με καλύτερους όρους ως προς την ανταγωνιστικότητά τους, καθώς η Επιτροπή δεν έχει επιβάλει αντίστοιχα πρόστιμα σε αυτούς τους κλάδους. Ωστόσο, στην αγορά διύλισης πετρελαίου, η οποία είναι μάλιστα, χαρακτηριστική περίπτωση δυοπωλίου, η Επιτροπή κατά το παρελθόν έχει επιβάλει στις δύο εταιρίες του κλάδου πρόστιμα ύψους σχεδόν 9 εκατομμυρίων ευρώ. Σε γενικές γραμμές, ωστόσο, η ύπαρξη του δυοπωλίου στον κλάδο δεν φαίνεται να αποτελεί έναν αρνητικό παράγοντα ανταγωνισμού είτε σε επίπεδο εναρμονισμένης συμπεριφοράς είτε σε επίπεδο κατάχρησης δεσπόζουσας θέσης.

Όπως βέβαια καταλαβαίνουμε σημαντικότεροι κλάδοι της ελληνικής οικονομίας έχουν ολιγοπωλιακή διάρθρωση. Η φύση του προϊόντος, τα υψηλά κόστη και το ευρύτερο οικονομικό και πολιτικό περιβάλλον ευνοούν την ανάπτυξη αυτής της μορφής αγοράς. Ωστόσο όπως είδαμε στις μελέτες περιπτώσεων, πολλές φορές αναπτύσσονται αθέμιτες και μη ανταγωνιστικές πρακτικές που φαλκιδεύουν την επιχειρηματικότητα.

Σε κάθε περίπτωση, θα πρέπει η Επιτροπή Ανταγωνισμού να ερευνά όλους τους επίμαχους κλάδους, προς όφελος της συνολικής κοινωνικής ευημερίας.

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση

Abbring, J., Campbell, J. (2006). Oligopoly Dynamics with Barriers to Entry. Working Paper Series WP-06-29, Federal Reserve Bank of Chicago. Available at: <https://www8.gsb.columbia.edu/rfiles/finance/Industrial/Spring%202007/Jeff-Campbell-2007.pdf>. [10/5/2018].

Bertrand, J. (1883). Theorie Mathematique de la Richesse Sociale. *Journal de Savants*. 48: 499-508

Fear, J. (2006). Cartels and Competition: Neither Markets nor Hierarchy. Working Paper. Available at: <http://www.hbs.edu/faculty/Publication%20Files/07-011.pdf>, [5/1/2018]

Fox, E. (2015). *Antitrust Without Borders: From Roots to Codes to Networks*. International Centre for Trade and Sustainable Development. Available at: <http://e15initiative.org/wp-content/uploads/2015/09/E15-Competition-Fox-FINAL.pdf>, [25/1/2018]

Fox, E. (2016). Competition Policy: The Comparative Advantage of Developing Countries *Law and Contemporary Problems*, 79(69): 69-86

Gibbons, R. (1992). *Game Theory for Applied Economists*. Princeton University Press

Ioan, C., Ioan, G. (2012). General Considerations on the Oligopoly. *Acta Universitatis Danubius. Oeconomica*. 8(3): 115-137

Kleshchelski, I., Vincent, N. (2009). Market share and price rigidity. *Journal of Monetary Economics*. 56: 344–352

Li, T., Sethi, S. (2016). A review of dynamic Stackelberg game models. *Discrete and Continuous Dynamical Systems*. 22: 125-159

Mahoney, N., Weyl, G. (2016). Imperfect Competition in Selection Markets (June 8, 2016). Review of Economics and Statistics, Forthcoming. Available at <https://ssrn.com/abstract=2372661>. [19/1/2018]

Mankiw, G., Taylor, M., (2017). *Οικονομική Μικροοικονομική*, εκδόσεις Τζιόλα

McGowan, L. (2010). The Antitrust revolution in Europe. Exploring the European Commission's cartel policy. Cheltenham: Edwar Elgar Publishing

Motta, M. (2004). *Competition Policy: Theory and Practice*. Cambridge: Cambridge University Press

Perlkman, J., Luchetta, G. (2013). Enjoying a single market for network industries? Jacques Delors Institute. Available at: <http://www.notre-europe.eu/media/singlemarketnetworkindustries-pelkmansluchetta-ne-jdi-feb13.pdf?pdf=ok>, [27/1/2018]

Reliance, (2017). Nelson's Complexity Factor. Available at: http://pakpas.org/0.REFINERY%20LIBRARY/2.EDC-business_petroleum_refiningmktg_lc_ncf.pdf, [3/2/2018]

Rosenthal, T., Thomas, S. (2010). European merger control. Munich: Verlag C.H. Beck

Samans, R., Ortiz, R. (2016). Strengthening The Global Trade and Investment System in The 21st Century. Available at: <http://e15initiative.org/publications/executive-summary-synthesis-report-full-report/%20>, [21/1/2018]

Samuelson, P., Nordhaus, D. (2004). *Economics*. Columbus: McGraw Hill

Spaulding, W. (2015). Market Models: Pure Competition, Monopolistic Competition, Oligopoly, and Pure Monopoly. Available at: <http://thismatter.com/economics/market-models.htm>, [10/1/2018]

Stackelberg, H.F. (1952). *The Theory of the Market Economy*. London: Hodge

Sweezy, P. (1939). Demand under Conditions of Oligopoly. *Journal of Political Economy*. 47: 568-573

Symeonidis, G. (2003). Comparing Cournot and Bertrand equilibria in a differentiated duopoly with product R&D. *International Journal of Industrial Organization* 21: 39–53

Tsakistara, D., Sdrolliaw, L., Polyzos, S. (2009). Analysis of Greek milk market. Quo vadis? MIBES Transactions. 5(1): 137-151

Turocy, T., von Stengel, B. (2001). Game Theory. CDAM Research Report LSE-CDAM. Available at: <http://www.cdam.lse.ac.uk/Reports/Files/cdam-2001-09.pdf>, [1/1/2018]

Varian, H. (1993), Microeconomic Analysis. London: Norton

Wang, Z., 2009, (Mixed) Strategy in oligopoly pricing: Evidence from gasoline price cycles before and under a timing regulation, *Journal of Political Economy* 117: 987-1030

Webster, T. (2009), Introduction to Game Theory in Business and Economics. London: ME Sharpe

Weisdbrod, G., Weisdbrod, B. (1997). Measuring Economic impacts of projects and programs, Economic Development Research Group, Available at: <http://www.edrgroup.com/pdf/econ-impact-primer.pdf>, [11/1/2018]

Ελληνική

Αγιομυργιανάκης, Γ., Βλάσσης, Μ., Thompson, H. (2006), *Διεθνείς οικονομικές σχέσεις*, εκδόσεις Rosili, Αθήνα

Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων, (1998-2015), Ετήσιες Επισκοπήσεις Αγοράς. Διατίθεται στο διαδικτυακό τόπο <http://www.eett.gr/opencms/opencms/EETT/>, [28/1/2018]

Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων, (2012), Κυρώσεις σε εταιρίες κινητής τηλεφωνίας για αυθαίρετες χρεώσεις σε καταναλωτές, Διατίθεται στο διαδικτυακό τόπο:

http://www.eett.gr/opencms/opencms/admin/News_new/news_0035.html, [6/1/2018]

Ελληνικά Πετρέλαια Α.Ε., (2017), Ετήσια Οικονομική Έκθεση 2017, Διατίθεται στο διαδικτυακό τόπο: <https://www.helpe.gr/investor-relations/quarterly-results/annual-and-interim-financial-reports/>, [25/1/2018]

Επιτροπή Ανταγωνισμού, (2003), Απόφαση 242/III/2003, Διατίθεται στο διαδικτυακό τόπο:

<https://www.epant.gr/Pages/DecisionDetail?ID=1097&AspxAutoDetectCookieSupport=1>, [12/1/2018]

Επιτροπή Ανταγωνισμού, (2007), Απόφαση 327/V/2007, Διατίθεται στο διαδικτυακό τόπο: <https://www.epant.gr/Pages/DecisionDetail?ID=1147>, [03/05/2018]

Επιτροπή Ανταγωνισμού, (2007), Απόφαση 369/V/2007, Διατίθεται στο διαδικτυακό τόπο: <https://www.epant.gr/Pages/DecisionDetail?ID=1186>, [1/2/2018]

Επιτροπή Ανταγωνισμού, (2010), Απόφαση 502*/VI/2010, Διατίθεται στο διαδικτυακό τόπο:

https://www.popek.gr/images/apofaseis637_1_1305801488_15.pdf, [22/1/2018]

Επιτροπή Ανταγωνισμού, (2012), Γνωμοδότηση 26/VII/2012, Διατίθεται στο διαδικτυακό τόπο: <https://www.popek.gr/images/21.pdf>, [08/5/2018]

Επιτροπή Ανταγωνισμού, (2014), Απόφαση 597/2014, Διατίθεται στο διαδικτυακό τόπο: <https://www.epant.gr/Pages/DecisionDetail?ID=1818>, [03/05/2018]

Επιτροπή Ανταγωνισμού, (2015), Επιβληθέντα Πρόστιμα, Διατίθεται στο διαδικτυακό τόπο: <https://www.epant.gr/Pages/DecisionsOpinions>, [17/1/2018]

Επιτροπή Ανταγωνισμού, (2015), Στατιστικά Στοιχεία, Διατίθεται στο διαδικτυακό τόπο: <https://www.epant.gr/Pages/DecisionsOpinions>, [17/1/2018]

Επιτροπή Ανταγωνισμού, (2017), Διαδικασία Διευθέτησης Διαφορών - Απόφαση Επιτροπής Ανταγωνισμού επί της αυτεπάγγελτης έρευνας σε διαγωνισμούς

δημοπράτησης δημόσιων έργων, Διατίθεται στο διαδικτυακό τόπο: <https://www.epant.gr/>, [19/1/2018]

Επιτροπή Ανταγωνισμού, (2017), Η Επιτροπή Ανταγωνισμού σε 60'', Διατίθεται στο διαδικτυακό τόπο: <https://www.epant.gr/about>, [1/2/2018]

Ευρωπαϊκή Ένωση, (2004), Κανονισμός 139/2004 για τον έλεγχο των συγκεντρώσεων, Διατίθεται στο διαδικτυακό τόπο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32004R0139&from=EL> [18/05/20018]

Ευρωπαϊκή Ένωση, (2012), Συνθήκη για την Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Διατίθεται στο διαδικτυακό τόπο: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=EL>, [1/2/2018]

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2013), Εκτελεστικός κανονισμός, Διατίθεται στο διαδικτυακό τόπο: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2013:326:FULL&from=EL>, [18/1/2018]

Ευθύμογλου Π., - Μπένος Θ- Σολδάτος Π., (2000), *Σύγχρονη Μικροοικονομική Ανάλυση*, εκδόσεις Μπένου

Εφημερίδα της Κυβέρνησης, (2013), Αρ.Φύλλου 54

Η Καθημερινή, (2012), Η υπόθεση των ναυτιλιακών καυσίμων στην Επιτροπή Ανταγωνισμού, Διατίθεται στο διαδικτυακό τόπο: <http://www.kathimerini.gr/469604/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/h-ypo8esh-twn-naytiliakwn-kaysimwn-sthn-epitroph-antagwnismoy>, [16/1/2018]

Η Καθημερινή, (2006), Καίγονται 17 για το καρτέλ γάλακτος, Διατίθεται στο διαδικτυακό τόπο: <http://www.kathimerini.gr/272168/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/kaigontai-17-gia-to-kartel-galaktos>, [03/05/2018]

Η Καθημερινή, (2016), Πρόστιμα έως 220 εκ. ευρώ για το καρτέλ των κατασκευαστικών, Διατίθεται στο διαδικτυακό τόπο: <http://www.kathimerini.gr/886370/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/prostima-ews-220-ekat-sto-kartel-twn-kataskeyastikwn> [03/05/2018]

Η Ναυτεμπορική, (2007), Προφυλακιστέος κρίθηκε ο γενικός διευθυντής της Επιτροπής Ανταγωνισμού, Διατίθεται στο διαδικτυακό τόπο: <https://www.naftemporiki.gr/finance/printStory/131534> [21/05/2018]

Η Ναυτεμπορική, (2007), Επιτροπή Ανταγωνισμού: Πρόστιμα 8,9 εκατ. ευρώ σε ΕΛ.ΠΕ., Μότορ Όιλ και Πετρόλα, Διατίθεται στο διαδικτυακό τόπο: <http://www.naftemporiki.gr/finance/story/180381/epitropi-antagonismou-prostima-89-ekat-euro-se-elpe-motor-oil-kai-petrola>, [16/1/2018]

IOBE, (2014), Ο Κλάδος Δύλισης Πετρελαίου στην Ελλάδα: Συμβολή στην Οικονομία και Προοπτικές, Διατίθεται στο διαδικτυακό τόπο: http://iobe.gr/docs/research/RES_05_C_27062014_REP_GR.pdf, [26/1/2018]

IOBE, (2015), Η σημασία ανάπτυξης, τα εμπόδια και το μέλλον του κλάδου των Κατασκευών, Διατίθεται στο διαδικτυακό τόπο: http://iobe.gr/docs/research/res_05_f_31032015_rep_gr.pdf, [1/4/2018]

Κατσουλάκος, Γ., (2009), Είναι η Αντιμετώπιση των Καρτέλ από την Πολιτική Ανταγωνισμού Αποτελεσματική;, *Περιοδικό Επιλογή-Τάσεις*

ΚΕΠΕ, (2011), Αρ.67, Συνθήκες Αγοράς και Ανταγωνισμός στην Ελληνική Οικονομία.

Κλωνάρης, Σ., (2011), Ολιγοπώλιο, Πανεπιστημιακές Σημειώσεις, Διατίθεται στο διαδικτυακό τόπο: <https://mediasrv.aua.gr/eclass/modules/document/file.php/AOA124/%CE%A0%CE%91%CE%A1%CE%9F%CE%A5%CE%A3%CE%99%CE%91%CE%A3%CE%95%CE%99%CE%A3%20%CE%9A%CE%9B%CE%A9%CE%9D%CE%91%CE%A1%CE%97%5.%20%CE%9F%CE%BB%CE%B9%CE%B3%CE%BF%CF%80%CF%8E%CE%BB%CE%B9%CE%BF.pdf>, [10/4/2018]

Κωττή, Γ., Πετράκη-Κωττή, Α., (2002), Μικροοικονομική, εκδόσεις Μπένου

Μήλλιος, Χ., (2013), Σημειώσεις Πολιτικής Ανταγωνισμού, Πανεπιστημιακές Σημειώσεις, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Διατίθεται στο διαδικτυακό τόπο: <https://eclass.aueb.gr/modules/document/file.php/DEOS146/3rd%264thLectureNotes.pdf>, [29/1/2018]

Μότορ Όιλ Ελλάς Α.Ε., (2017), Ετήσια Οικονομική Έκθεση, Διατίθεται στο διαδικτυακό τόπο: http://www.moh.gr/Default.aspx?a_id=10460, [26/1/2018]

N.703/1977, Περί ελέγχου μονοπωλίων και ολιγοπωλίων και προστασίας του ελευθέρου ανταγωνισμού, Διατίθεται στο διαδικτυακό τόπο: https://www.kodiko.gr/nomologia/document_navigation/315828/nomos-703-1977, [25/4/2018]

N.3959/2011, Προστασία του ελεύθερου ανταγωνισμού, Διατίθεται στο διαδικτυακό τόπο: <https://www.taxheaven.gr/laws/law/index/law/312>, [15/1/2018]

N.3054/2002, Οργάνωση της αγοράς πετρελαιοειδών και άλλες διατάξεις, Διατίθεται στο διαδικτυακό τόπο: <http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=DDm53%2BgGGYo%3D&tabid=291&language=el-GR>, [3/3/2018]

Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας, (2012), Διατίθεται στον διαδικτυακό τόπο: http://www.rae.gr/site/categories_new/about_rae/factsheets/major_news/28092012.cs p , [25/4/2018]

ΣΑΤΕ, (2010), Η κρίση στον τομέα της οικοδομής και των κατασκευών , Διατίθεται στον διαδικτυακό τόπο: <http://www.sate.gr/nea/OMILIA16042010.pdf> [21/05/2018]

ΣΕΠΕ, (2017), Έρευνα για την αγορά τεχνολογιών πληροφορικής & επικοινωνιών 2016-2017, Διατίθεται στον διαδικτυακό τόπο: http://www.sepe.gr/files/1/EITO/11thReport/pdf/11thReport_EITO-SEPE_web.pdf, [3/4/2018]

Σολδάτος, Γ., (2002), *Θεωρία Παιγνίων για Οικονομολόγους*, εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη

Το Βήμα, (2003) Ολόκληρη η συμφωνία της μεγάλης ιδιωτικοποίησης, Διατίθεται στο διαδικτυακό τόπο: <http://www.tovima.gr/finance/article/?aid=151647>, [17/05/2018]

Φέκα, Β., (2011), Στρατηγικές Ομάδες στην Ελληνική Γαλακτοβιομηχανία, Διδακτορική διατριβή, Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο

ICAP, (2008), Τεχνικές Εταιρίες 7^{ης}, 6^{ης}, 5^{ης} Τάξης, Κλαδική Μελέτη, Εκδόσεις ICAP, Αθήνα

<http://www.dairynews.gr/2017/11/04/ibhs-%CE%B1%CE%B3%CE%BA%CE%BF%CE%BC%CE%B1%CF%87%CE%AC%CE%B5%CE%B9-%CE%B7-%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B1%CE%B3%CE%BF%CF%81%CE%AC-%CF%84%CF%89%CE%BD-%CE%B3%CE%B1%CE%BB/>

<http://www.insider.gr/epiheiriseis/emporio/68164/feygoyn-oi-megaloi-mpainoyn-oi-mikroi-sto-fresko-gala>